

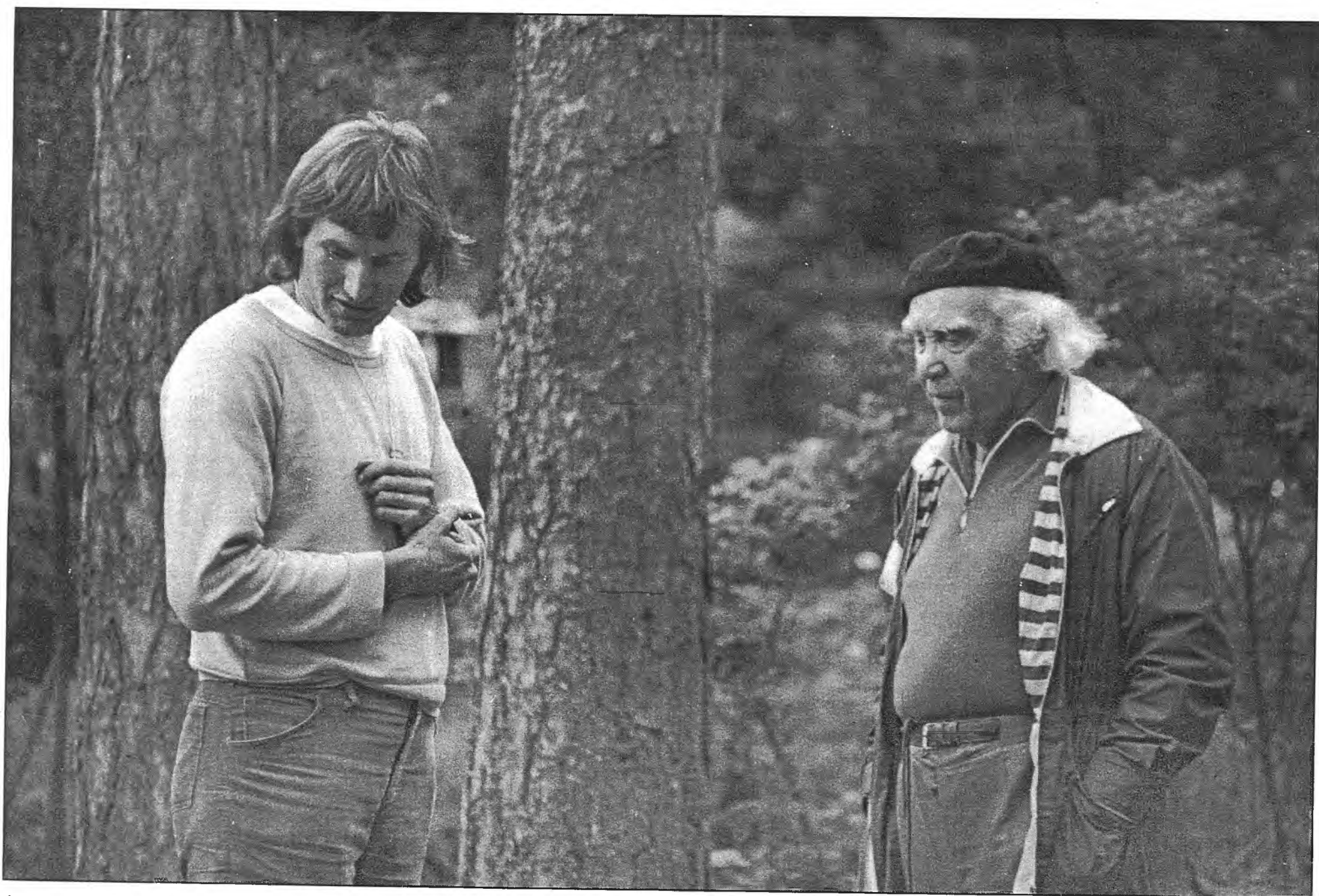
SIRP

EESTI KULTUURILEHT

hind 8 krooni

reede, 9. juuli 1999

number 26 (2779)

Laulud ei lõpe

TÕNU TORMIS, 1983

Täna lehes

Unt, Mutt, Goble – kommentaarid. Lk. 2/ Toomas Alatalu suurriikidest ja Jugoslaaviast. Lk. 3/ Bernhard Viiding, Enda Naaber, Ott Raun. Lk. 6 – 7/ Maal '99. Lk. 8/
Laulupidu püüdlas tasakaalu. Lk. 9/ Nürnberg avastas meie muusikaklassikat. Lk. 10/ Signe Kivi esimesed sada päeva. Lk. 12 – 13/ Praha teatrikunstnike kvadriennaalil.
Lk. 14 – 15/ Raudam "Ilusast elust". Lk. 18/ Peanis ja Mutthead laulupeost. Lk. 19.

TALLINNA ÜLISKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

Enesekriitilist

Mul on vahel tunne, et kas ma pole viimastel aastatel endale jõhkvalt võtnud üldtuntud asjade meenutaja tänamatu rolli. Nagu president või pühak või direktor või külalane.

Eelmine kord pidin ma – nagu ikka – meenutama üldtuntud asja. Rääkisin nimelt sellest, et vabal inimesel on õigus oma seisundi või oma ülemuse vastu protesteerida. Seda tuleb minu arust ju tõesti aeg-ajalt meenutada. Sest kõik ütlevad, et jaa-jaa, et nad teavad, et midagi niisugust pidi tõesti olema, aga – kas see on veel moes? Siis ütlen ma rutiinselt, idealistlikult, et: on jah, et see ei lähegi moest välja.

Läheb paar päeva, viirastub taas, et mõnda loomulikku asja ei teata justkui üldse, ja siis hakkab dino sulg jälle sügelema.

Toon näite ürgteesist, mida pean vajalikuks korrata.

Kui lugeda Sõnumilehe traagilisi lugejakirju (näiteks seda, et Eestis sureb iga kuu sadu inimesi nälga ja sellele vaatamata ei saa vereimejast presidendi apluss otsa) või kui kuulata mõnd juhuvestlust trammis, siis tekib mõte, et inimesed ei saa üldse aru, mis on juhtunud. Tuleb paratamatult meenutada Lotmanit, kes selgelt võrdles olnud ja saabunud ühiskonda vangla ja džungliga. Vanglas on muidugi ohutum kui džunglis. Tõsi, vanglas esineb ahistamist ja kitsikust. Vana blatnoi võtab ära paki. Valvur läheneb seksuaalselt. Kuid see on siiski taltsutatud, sel on omad teadvustatud raamid. Džunglis aga ei tea midagi ette. Kostab absoluutselt tundmatuid häälsusi. Panter võib sulle puu otsast iga hetk pähe hüpata. Indiaanlane laseb mürginoole. Ootamatult tõuseb jõgi üle kallaste. Ilmakaared kaovad käest ja silmapiiri ei näe.

Vanglas tuleb karta ainult kongikaaslast ja valvureid. Me teame ette, kes nad on, ja teame ka, et protest ei aita. Toimib ainult kohanemine, kuid selles kohanemises domineerib allaheitlikkus ja loobumine. Džunglis peab iga hetk valvel olema ja leutama üha uusi nippe ja võtteid ellujäämiseks. Euroopasse ja kapitalistlikku ühiskonda saabumine tähendas seda, et tuleb hakata elama hundiseaduste järgi. Vanglat sa muuta ei saanud, sinu üks ja ainus alandlik kirigi siseministrile visati prügikorvi, blatnoi jäi oma nõudmistele juurde. Kuid kapitalismis tuleb just ta väärastuste vastu pidevalt võidelda, iga päev uusi küsimusi esitada, moodustada enesekaitsealku, korraldada pikette, hädakorral nõuda ministri endagi väljavahetamist...

Totalitaarsusest väljumine tähendab vangla turvalisuse asendumist vabaduse ohtudega. Euroopasse saabumine tähendab sisenemist Euroopa hädadesse. Vangla kriis polnud meie kriis, aga Euroopa kriis on nüüdsest peale ka meie kriis. Kui toimub tõesti *Untergang des Abendlandes*, siis *gehen unter* ka meie koos *Abendlandiga*. Abi pole loota. Valvur ei tule kumminuiaga blatnoi käest päästma. (Ameerika aitab ehk sõjaliselt, vähem paraku ideeliselt või vaimselt.) Eurooplane on ise süüdi, kui Euroopa hakkab. Vanas Euroopas on lõpuks sellest aru saadud.

Kas selle jutuga üllatab kedagi? Olen juhuvestluskaaslast küll suutnud sellega oma üllatuseks üllatada, aga kas selline – ehk küll jõuline, aga primitiivne – propaganda müüb, nagu soovib ühe eduka lehe puhul Pullerits? Kas tõuseb lehe tiraaž, kui levib jutt, et keegi Unt teavitas seal emotsionaalselt sõnavabaduse ja kodanikuvastutuse olemasolust?

Selle jutuga ei pääse paraku esikümnetabelitesse, *loser-winner*-nimekirjadesse ja kõmulehekülgedele. Sinna saab avantgardist, kes innoveerib täiesti uue idee või hoiaku. Toon siin jälle näiteid müübivatest, uudsetest hoiakutest.

Viisin ämmale talve jooksul kogunenud kõmuajakirjandust, terve paki, ja sirvisin isegi vanu väljaandeid. Vaatasin uuesti üle X-pressi 25 eesti mõjukama noore nimekirja. Tegemist on seega isikutega, kes peaksid määrama midagi olulist noorsoo mentaliteedis. Saame teada, et Cool D peegeldab "noorte seas levinud egoismi ülevõimu, ideaalide kadumist ja poliitika perssesaatmist". Henrik Raave olla näitekoost pideva puudumise pärast välja visatud. Kaarel Kose esineb "silmakirjaliku narkovastase sõimuga". Martin Müürsepale meeldib "Hollywoodis purjutada ning liikluseeskirju rikkuda". Madis Ots teeb koomikseid, kus "hunt, siil ja jännes, kes joovad, üksteist sõimavad, ning ülejäänud loomi, nagu karu ja rästikut kiusavad". Kiwa "vihkab poliitikat, kuid astus hiljaaegu Eesti Tuleviku erakonda". Stella K. Wadowsky hobiks on "taksos jänest sõita". Sigrīd Hartmanni firmamärgiks on liiklusõnnetusse sattumine. Idol Maria Rahula mõttetera kõlab: "Mulle ei meeldi raamatuid lugeda. Miks mul on vaja teiste kirjutatud mõtteid lugeda, kui mul endal ka ajud on?"

Niisuguste müübivate, uudsete hoiakute vastu pole mul midagi pakkuda, ütlen ma täis küpsel enesekriitilisust.

MATI UNT

Laulupeokommentaar

Vähemasti ühte hirmu ei ole. Rein Langist ei saa kunagi masse hullutavat diktaatorit. See nähtub tema Postimehes enne laulupidu ilmunud ja juba mitmes kohas tsiteeritud sardoonilisest suhtumisest kõnealuse üritusse. See näitab, et paha poiss, äärmuslik parempoolne Rein Lang, kes võib sügavate parlamentaarsete traditsioonidega riigis osaleda kahtlemata edukalt poliitikas, kas ei tunnista või tunnustata teatavaid aspekte rahva kollektiivses hingeelus. Nimelt pole selles hingeelus kaks korda kaks tingimata neli. Seal on lademeid, milleni kogenud rahvajuht kohe tee leiab ja mille kaudu rahvast vastavalt oma eesmärkidele manipuleerima hakkab. Rahvas on alati vanem, romantilisem ja konservatiivsem kui üksikinimene.

Mis siis ikkagi oli? Miks oli lauluväljakul nii palju rahvast, mille tõttu, kahtlustan, pidid mõned kommentaatorid varem valmis kirjutatud juhtkirjad kibe-kiiresti uutega asendama?

Paratamatult pidi see küsimus eelmine nädalavahehetus tekkima igal mõtleval inimesel, ka siis, kui ootamatu olukord teda rõõmustas. President võrdles juhtunut teoreemiga, mida oligi tarvis tõestada, aga see pole päris nii, sest teoreem tõestub eeldustest lähtudes loogikakohaselt. Seekordsetest eeldustest loogikaga praeguse lõpptulemuseni päriselt minna ei saa. Nagu ei saanud eeldustest kaine arutelu taga tule-tada ka Eesti Vabariigi taastamist. Juhtunu pole ise-eneestmõistetav, kuna pidevalt näeme, kuidas traditsionaalsed kultuurid kaovad pealetungiva massikultuuri alla.

Ka ilusa ilmaga pole siin palju pistmist, sest sel suvel on päikest paistnud rohkem kui mitmel eelmisel suvel kokku ning pigem oleks praktiline inimene kontserdi asemel tööpoolest jaheduses õlut joonud.

Üks tõestus oleks "keskerakondlik" (vabandan selle nime kasutamise pärast, sest ühegi keskerakondlase suust pole ma seda kuulnud, aga millegipärast tundus see mulle opositsiooni löögirusikakujundina sobiv). Vanasti käidi laulupeol, et avaldada protesti okupantide vastu. Laul oli ainus relv, mis rahval oli. Nüüd on olukord põhimõtteliselt sama, ainult vastane on teine – vaesus. Rahvas avaldab rahulolematust sellega, et väidetavalt pool elanikest elab allpool vaesuspiiri või on hirmul sinna langemise ees. Laulda on ainus, mis midagi ei maksa, ja selle kaudu saavad vaesed kokkukuuluvustunde, mis avitab. Tulge kõik ja laske laul lahti, kes te vaesusest vaevatud olete ja uut paremat elu igatsete!

Nii et taas oli tegemist protestilaulupeoga, ainult et ei ajakirjanikud ega võimumehed saanud sellest mõhkugi aru. Kas see on tõde? Selles on ehk natuke tõde. Kuigi enamik inimesi seda endale niimoodi ei teadvusta, alateadvuses võib see toimida. Aga tihedamat seost vaesuse ja lauluhimu vahel pole. Jätan kõrvale ka laulmise esteetilise väärtuse, mida hinnaku teised.

Ma tahaksin hoopis küsida ketserliku küsimuse: mispärast käidi vene ajal oktoobri- ja maipühade aegu demonstratsioone vaatamas? Ma ei räägi neist, kes ise marssisid. See on teada, käidi graafiku alusel, üks aasta sina, järgmine aasta kolleeg ja nõnda edasi. Seda nõudis direktor, partorg, ametiühing ja komsomol. Aga tänavate ääred olid ju muud rahvast täis. Neid ei ajanud sinna keegi nuudiga. Ometi seisid nad Tartus Emajõe ääres, seisid Tallinnas Suurovi puisteel. Nende tarvis olid kõiedki ette tõmmatud. Kas nad tulid vaatama, kuidas okupantide sõdurid marsivad? Et õigustada endid iseenda silmis, et vastupanu on mõtetu? Nii suured masohhistid nad ehk polnud. Kas nad tulid sinna vaatama okupantide "suurestükke"? Vaevalt nad kõik nii suured relvahuvilised olid. Äkki vastupidi – nad tulid ähvardavalt näitama, et meiegi oleme olemas! Selleks olid nad liiga rõõmsate nägudega ning tõstsid väikesed lapsedki kukile.

Või lootsid, et rahva sekka paigutatud nuhid neid näevad ja nad teenivad plusspunkte? Vaevalt nad niisugused närukaelad olid. Miks nad siis karjusid kaasa hurraa! Kõik teavad, et karjuti naljaga pooleks, irvitades, et karjuti sellepärast, et karjuda oli tore, nagu vainul või aasal huigata ja rõkatada, aga ikkagi, kas poleks olnud õilsam osutada kodanikuallumast?

Loomulikult pole see eestlaste ainuomane joon, paraade vaadatakse alati kõikjal.

Ma arvan, et vajadus aeg-ajalt suures massis koos käia on suurem kui konkreetne ideoloogiline sisu, mille kattena seda võimaldatakse.

Massiühtsuse tunne on võimas. Näib, nagu oleks eestlastel mõne aja tagant vajadus lihtsalt üksteist üle vaadata, näha teisi inimesi. Seda ei asenda miski.

Muide, kas pole nii, et kui need kaks okupantide initsieeritud rongkäiku ära jäid, siis asemele pole ju uusi tulnud? Seda tühikut täidab küll suur hulk iga-suguseid massiüritusi kevadest sügiseni. Aga ehk tahab rahvas ikkagi võidupühal või vabariigi aastapäeval marssida?

MIHKEL MUTT

Loodushäädad ja areng

Loodushäädad pidurdavad üha enam vaeste riikide majandusarengu võimalusi. Nende ajal ilmnevad kõik raskused, millega neil maadel tuleb võidelda ja mille tagajärjel nad langevad heaoluriikidest järjest tahapoole.

Säärane on iga-aastase maailma loodushäädade raporti kainestav kokkuvõte, mille Punane Rist väljastas juuni lõpul Genfis. Maavärinad, ujutused ja teised õnnetused mitte ainult pole tapnud rohkem inimesi kui sõjalised konfliktid, vaid on tabanud jätkuvalt kõige karmimalt vaeseid maa, kes on nendega toimetulekuks kõige vähem valmis.

Kõigepealt on vaeste maa elanikkonna kasvutempo palju kõrgem kui jõukates maades. Eriti kriitiline tegur on, et vaeste riikide elanikkond koondub jätkuvalt riskipiirkondadesse – merekalastele, jõe-ogudesse ning seismiliselt aktiivsetesse regioonidesse. Nagu väidab raport, asub nelikümmend vaeste maa viiekümnest kõige kiiremini kasvavast linnast piirkondades, mida raputavad regulaarselt maavärinad.

Ka inimeste arv, keda loodushäädad on tabanud, kasvab nii kiiresti, et nende maa majandus ei saa end häädade vastu kindlustada ning potentsiaalsetele doonorriikidele on rohkem abipalveid, kui nood aitamiseks jõudu leiavad.

Säärased häädad ja õnnetused, mis eelmisel aastal puudutasid enam kui 5,5 miljonit inimest (pool miljonit kuus aastat tagasi), on tragöödia, olgu siis põud nagu Iraagis või Iraanis, maavärinad nagu Kaukaasias või Kesk-Aasias, üleujutused nagu Ida-Euroopas.

Peter Walker, Punase Risti loodusõnnetuspoliitika direktor, ütles raportit tutvustades, et siiani käsitleti loodusõnnetusi kui väikseid virvendusi ekraanil, mis kujutas riigi arengut. Nüüd on õnnetused hakanud kõige otsesemalt ja totaalselt mõjutama riikide arengut.

Vaestes riigis, keda õnnetused tabavad, ei saa ise aidata oma alamaid ega jätkata oma arenguprogramme. See tähendab, et vaesed maa ei jää vaesemaks mitte ainult suhteliselt, vaid ka absoluutselt. Suured loodusõnnetused on saanud arenenud maailmale väljakutseks pikemas perspektiivis. Seistes silmitsi nii paljude katastroofidega, milles loomuldas pole kedagi süüdistada, võiks Lääs mobiliseerida oma elanikkonda, et see teeks probleemide lahendamiseks annetusi.

Kui aga nende probleemidega aktiivselt ei tegelda, võib Lääs ühel päeval leida, et tema juurdepääs arengumaade territooriumil paiknevatele loodusresursside leiukohtadele on kitsendatud ning nende maa elanikud ja valitsused pole võimelised ostma Lääne kaupa ning on muutunud vaenulikuks Lääne poliitiliste mudelite vastu.

Kõik need tendentsid loovad pinna pingetele maa vahel, "kellel on" ja "kellel pole", pingetele, mida nende maa juhid katsuvad ühel või teisel viisil jõukamate maa vastu oma päevapoliitikas ära kastuda, niivõrd etse kui selliste rahvusvaheliste agentuuride kaudu nagu ÜRO.

Kui nii läheb, on maailm samamoodi lõhestatud kui külma sõja ajal.

PAUL GOBLE

Suurriikide supp Balkani moodi

XX sajandi lõppu jääb tähistama enam kui paradoksaalne sõda – väidetavalt üritati aidata ühte rahvust, ent toodi talle hoopiski suurem häda kaela. Nende suhtes eksiti veel sajandi algul. Võib väita, et siis põhjustas vea toimetamine kaugelt – albaanlaste mitme riigi vahel jagamise paigaks oli London. Viimane, ajaloolise Kosovoje Polje ala Serbiale andmise otsus tehti 1921 ehk siis samal aastal, kui esijagaja Suurbritannia lõhestas ka Iirimaa, ja on omamoodi tunnuslik, et brittide praegusel peaministril tuleb ponnistada mõlemas piirkonnas. Tegelikult võiks ta põigata ka Kashmiri, kus inglaste veetud piiri pärast sõdivad jälle Pakistan ja India.

Ka sajandi lõpul otsustatakse albaanlaste eest ja kentsaka loogika alusel. Suurriigid süüdistasid ju vaid Belgradi, ometi pommitati nii Serbiat kui ka Kosovot, tagamaks viimase omavalitsuse taastamist – enam kui omapärane võte Jugoslaavia ühtsuse säilitamiseks! Just see – kurikaela ja ohvri võrdsustamine välistas NATO laskumise õhust maal peale, kus nad oluksid loomulikuks liitlasteks albaanlastele.

Loodetud välksõda venis ja venis ning liig pikk toimetamine kõrgelt osutus rängaks veaks – kui suurriigid pärast suuri raskusi sõja lõpetasid ja lõpuks õhust maa peale said, oli see Kosovo jaoks hilja. Kui algselt nähti ette üksnes rahuvalveüksuste paigutamist siia, tõi sõda kaasa hoopiski Kosovo okupeerimise. Ent mis on selle eesmärk nüüd – pärast tapatalguid? Alustada kahe ja eeskätt usuliselt jagunenud kogukonna sundkooselu *à la* Belfast?

NATO kõhklemine on ilmne – esimesed kaks nädalat pärast pommitamise lõpetamist tegeleti vaid serblaste palumisega jääda edasi Kosovosse. Kõik järgmised on aga halatud albaanlaste lahtikaevatud massihaudade juures. Kas tõesti ei suudetud õigel hetkel anda endale aru sellest, mida võivad pommitamisega karistatavad serblased teha nendega, kellest nad jagu saavad!? Miks lubati sel sündida 76 ööpäeva vältel?

NATO maised raskused algasid Jugoslaavia ootamatult südist vastupanust. Niivõrd südist, et rünnakule läinud maailma võimsaim sõjamašin pidi ise hoolt kandma sõja lõpetamise eest. Fakt on see, et mitte Belgrad, vaid NATO nimel tegutsenud Euroopa Liit algatas sõja lõpetamise. Ebamugavus oli niivõrd suur, et püüti varjuda väikeriikide esindajate taha. Liiga hilja, sest esimesed vahendajad rootslane Carl Bildt ja Slovaki välisminister voeti rajalt maha veel enne, kui nad midagi teha said. Konflikt osutus teravamaks ja Lääne suurriikide erimeelsused suuremaks kui eeldati ja nii läks sõja lõpetamine kibekähku USA ja Venemaa kätte.

Kahe suurriigi dueti Talbott-Tšernomõrdin (seda täiendanud Ahtisaari on küll president, ent teisejärguline otsustaja) toimetused algasid Moskvas pidevalt oma vene keele oskusega hiilgava Talbotti fraasist *“ja saglasen”* veel enne kui Tšernomõrdin jõudis midagi kosta. Mõistagi sai säärane lähenemine vaid õhutada Venemaa aktiivsust ja algas läbirääkimiste venimine (venitamine?), mis – nii paradoksaalne kui see ka pole, oli kasulik Miloševićile ja piruka jagamise juurde pääsenud Venemaale. Purustustöö jätkus, ent seda võeti kui paratamatust. Olulisim oli sõja lõppu ootavate NATO-lastete närviminek.

Kaheksa suurriigi kõneluste dokumendist välja jäetud sõnum Kosovo tulevikust kolme aasta pärast tähistas NATO allajäämist Venemaale, kes “vastutasuks” ei jätanud kasutamata ahvatlevat võimalust NATOt mõnitada – just nii võib võtta Vene soomuskolonni viimist Kosovosse. Üheksateistkümnene riigi sõjakäigu triumf sai rikutud, sest esimesena heiskas lahingutandril võidulipu kahekümnnes riik – ja seda ise paugutamata. Pealegi sündis see, milles Ida-Euroopas ei kahelda ammu – Venemaale järeleandmisi tegev NATO neelab ka selle alla. Paraku on see ka kõige halvem areng sajandivahetuse -eelses maailmas – tuleb ju välja, et Vene väed võivad ilmuda NATO nina alla ükskõik kus ja ei möödu poolt päevagi, kui öeldakse – nii pidigi olema.

Venemaa pöördus tagasi Balkanile

Äsjaeldu on igal juhul tõesem kui ühesuunalise propaganda abil loodud ettekujutus, et kui poleks Venemaad, poleks ka Miloševići. Olgu hakatuseks meenutatud see, kuidas Venemaa sõjakus ja õhin märtsis-aprillis 1999 asendus üsna pea kinnitustega, et vägesid ja (uut) relvastust ei saadeta. Kui lähtuda sellest, et poliitikute (Primakov jt.) vahendusmissioon kukkus läbi, jäi Venemaa ainsaks kõvaks sõnaks patriarh Aleksius II Belgradi sõit, mis tõi selgelt esile Venemaa ühepoolse konfliktis – Jugoslaavia on mitme konfessiooni riik ja veelgi enam kannatasid moslemid. Võib arvata, et see mõõdalask isegi mõjutas Venemaa kaasamist konflikti lahendamisse (lootuses, et ehk eksib veel?, ent Venemaa ei väärtanud rohkem).

Järgnev faktide rida baseerub Inglise teaduri Mike Bowkeri artiklil “Yugoslavia, Russia and the international community” autoriteetses Europe and Asia Studies (november 1998). Nagu ma ka oma maikuu artiklis Sirbis mainisin, oli Miloševići toetajate hulgas Gorbatsšov. Sestap pole üllatav, et 1991-92 ei pööranud Jeltsin Jugoslaaviale mingit tähelepanu. Kui viimane algatas kodusõja Bosnia-Hertsegoviinas (BH), polnud Venemaal kui suurriigil valikut. Tema eriesindajaks sai Vitali Tšurkin, ka Tallinna vahet käinud mees (niisuguseid seoseid

tasub tähele panna – pole juhus, et edule Balkanil järgnesid staabiõppused Zapad, mille legend tõi Baltimaade lennuväljadele NATO kolonnid ning Venemaa-Valgevene kindralid näitasid, kuidas nemad oleksid olukorra *à la* Priština lennuväli lahendanud! Pealegi leidub ka lombi taga samasuguseid Balti-Balkani mehi. Kasvõi R. Frasure ja R. Holbrooke).

Tšurkin tegi ennast kuulsaks aprillis 1993 pillatud fraasiga: “Moskva ei asu kunagi konfrontatsiooni Läänega Bosnia kaardi pärast.” Venemaa kaitseministeerium teatas samal ajal, et Balkan pole enam strateegiliselt Venemaale eluliselt oluline. Fakt on ka see, et kui Milošević reetis oma käsilased Bosnias (Karadžić, Mladić Co), tegi sama ka Venemaa, mida võib võtta soovina mitte suurendada oma osa Balkanil. See oli ka arusaadav – 1993 – 97 sõdis Venemaa Tšetšeenias. Seejärel tegeles antud sõja tagajärgedega. Võib pidada sümboolseks Venemaa tollase siseministri Stepašini nähvamist 25. märtsil 1999, et kas tõesti Lääs ei taipa, et kosovarid on samasugused narkoärikad ja bandiidid nagu tšetšeenid. Sestap – ei maksa Venemaa osa konflikti kujunemises üle hinnata. Mõistagi jälgiti Moskvast tähelepanelikult toimuvat ja, kus kasulik, õhutati kaasa. Ent niipea, kui avanes võimalus, võeti mõistagi kamaluga – suurriik ei saa teiste suurriikide vigu kasutamata jätta.

Miks serblased ei vankunud

Teinekord on lihtsam jõuda tõeni naabri abil. Tõdegem, et kuigi Bosnia-Hertsegoviinas viibivad ka Eesti rahuvalvajad, pole meil siiani täit ettekujutust sellest, mis seal toimus. Vene diplomaadi Tšurkini üalutoodud vihje kaardi ümbertegemisele oli paraku reaalsus – nii tehtigi. Pea samamoodi käis indiaanlaste paigutamine reservaatidesse: moslemid viidi ühte, õigeusklikud teise, katoliiklased kolmandasse suunda.

Rahuvalvajad on BHs selleks, et tagada üksteisest lahutatud rahvusrühmade julgeolek. Ometi on juhtunud sedagi, et (vaid) moslemitel korjati relvad käest, seejärel ÜRO üksused lahkusid ja tuhanded relvitud inimesed tapeti. Nii sündis Srebrenicas, Zepas ja Bihaćis. Sestap ei maksa imestada, et Kosovo Vabastusarmee ei taha relvi ära anda – rahvusvahelised relvajõud on end Balkanil juba kompromiteerinud. ÜRO ametiisikute vabandused ja kinnitused, et massimõrvade korraldajad tabatakse ja saavad (vangla)karistuse, lohutavad kohalikke vähe. Tasub mõelda sellelegi, et kuigi Daytoni rahuleping sõlmiti veel 1995. a., pole kõik BH põgenikud veel asunud neile ette nähtud kohtadesse. Kosovost tuleb teateid takistustest albaanlaste kiireks tagasipöördumiseks kodupaikadesse, sest kardetakse samas olevate serblaste ja mustlaste pärast.

Ühtede balkanlaste eelistamist teistele selgitab paljus suurriikide jätkuv omavaheline kemplemine. See, mis lõi välja äsjase sõja päevil (ühed soovisid maavägesid kasutada, teised mitte, kibestunud USA ja Inglismaa nõuavad Serbia edasist karistamist, teised mitte), on kestnud aastaid. Saksamaa, kes tunnustas Euroopa Liidu liikmeist Eesti, Läti ja Leedu iseseisvust viimasena (28. august 1991), oli samas esimene, kes teatas, et ei järgi EL komisjoni soovitusi ja tunnustab Sloveenia ja Horvaatia iseseisvust. Kuna tegemist oli Saksamaa omaaegse mõjusfääriga, tuli kiirustada ka ülejäänud Balkani-huvilistel. Veebruaris 1992 järgis EL maade eeskuju Venemaa ja alles kaks kuud hiljem USA.

Kui uskuda M. Bowkerit; siis oli Washington viimane, kes hakkas lävima (R. Holbrooke'i isikus) Miloševićiga. Küll olid nad tegelnud viimase kukutamise ja veel 1992. a. sokutati USAst Serbiasse ärimees Panić, kes küll maitseks peaministri ametit, ent jäi pool aastat hiljem presidendivalimistel selgelt alla Miloševićile. Järgnes panus Vuk Draškovićile ja tema Zajedno liikumisele. Tšiilis aastail 1992-93 Allende kukutamiseks kasutatud väljaastumisi kopeerinud Serbia opositsiooni pikk kemplemine tänavail tunnustamiseks kohalike valimiste tulemusi oli aastavahetusel 1996-97 Lääne TV maiuspala. See lõppes soovituga – teise astme võimustruktuurides saadi juhtametid, ent fakt on ka see, et praeguse konflikti võttis Drašković vastu asepeaministri kohal. Lisagem siia põrumine valimistel Karadžići järglaseks upitunud Biljana Plavčičiga sedastamaks – kõik ameeriklaste katsed vahetada võim Serbias ja BHs valimisurnide kaudu lõppesid nurjumisega.

Pole siis ime, et Läänele meelehärmi tekitanud BH eelviimane serbide peaminister Nikola Poplasan tagandati sootuks lihtsalt – Euroopa Liidu esindaja korraldusega. Paraku toimus see 5. märtsil 1999 – totramat aega jõupoliitika rakedamiseks oli raske valida: NATO Serbia-vastalisus sai tõestatud veel enne lennukitel tulnud pommikoguse kohalejõudmist.

Samas pole kohe kuidagi põhjust serveride serblasi vaid mustades värvides. Novembris 1996 toimunud Jugoslaavia parlamendi valimistel osales 65% valijatest, neist 31% ei hääletanud natsionalistide ja ultranatsionalistide poolt. Septembris 1997 toimunud Serbia parlamendi valimistel (mida Kosovo albaanlased boikoteerisid) moodustasid need lootustandvad hääled 28%. Detsembris 1997 kogus Drašković presidendivalimistel kolmanda tulemuse – 15%.

Miloševići natsionalistliku režiimi tingimustes olid need kõvad tulemused. Eriti kui arvestada valijate kursisolekut selle-

ga, mis oli toimunud 1991. aastast peale: puna-Jugoslaavia osade erinev kohtlemine suurriikide poolt, Kosovo jätmine Serbia meelevalda, sealse iseseisvusreferendumi (1991) ja üldvalimiste (1992, 1998) tulemuste ignoreerimine Läänes jne. Rääkimata otseste suuniste – keda võimule panna ja keda mitte – jagamisest raja tagant. Võibolla ongi kogu probleem selles, et varem 1 – 3 miljoni elanikkonnaga uutes demokraatias sujuvalt kujunenud võimuvahetused ei sobinud 10 miljoni serblase suunamiseks õigele teele – nendega tulnuks suurriikidel kõnelda teisiti.

Miks mitte ka piiride muutumisest – üldine tabuteema Euroopale ja Venemaale. (Olgu teada, et viimane loovutas 1958. a. 2400 km Mongooliale, s.t. on ikkagi muutnud oma piire kõikidest kõlavatest sõnadest hoolimata. Tehti seda vaikselt, tollase NSV Liidu suursaadiku ja vana paktimeistri V. Molotovi allkirjaga.) Põhjus on lihtne – praegu võimaldas see põhjendada riigipiiri teket Kosovo ja Serbia vahele!

Muudatuste suurusele on raske pihta saada ja andmed ühepoolsed. Nii andis Horvaatia mullu oma territooriumi suurus 56610 ruutkilomeetrit ehk 72 rohkem kui 1990. aastal. Kõik tema naabrid kinnitavad oma territooriumide endist suurust. Samas ollakse nõus, et BH kaotas juurdepääsu Aadria merele (sealsed serblased sunniti lahkuma). BH keeld tunnistada oma territooriumi vähenemist tähendab vaid ühte – praegust lahendust ei peeta lõplikuks.

Ei maksa unustada sedagi, et praegune õhusõda oli NATO kolmas ründeaktsioon Balkanil – eelmised toimusid veebruaris 1994 ja augustis-septembris 1995. Mis puutub Venemaasse, siis jäi ta toona kõrvale sõja lõpetamiskõnelustest, ent sai Daytoni leppe järel oma tsooni BHs. Sedapuhku võttis Venemaa kõnelustest osa, ent kuna talle tsooni Kosovos ei lubatud, siis võttis ta selle ise. Pealegi strateegilise lennuvälja. Pärast seda oli lihtne Moskvast juhtides välja pressida osalust teistele suurriikidele kuuluvates tsoonides. Tõenäoliselt antakse Vene väeüksustele hooldada just serblastega asustatud piirkonnad ja õigeusu kirikud, mis lõhnab selgelt kas Kosovo pikaajalise okupeerimise või kaheksjaotamise järele.

Sõja suurimad kaotajad

Mõistagi on need Kosovo albaanlased. Neid oli alandatud kõik need kümme aastat, millele Euroopa vaatas läbi sõrmede, kuni hakkas tegutsema Kosovo Vabastusarmee. Tõeline pörgu – genotsiid ja küüditamine – läks lahti just NATO operatsiooni algusega. Sealne küüditamine (mida NATO propagandamasin ette ei näinud, sest esimesed kaks nädalat jahvatati põgenikest) oli julmem kui see, mis tabas Balti riike 1941 ja 1949. Pole raske aimata, et kõik kulges nagu siingi: oma küla elanikud ütlesid, keda ära viia. Siberist pääseti tagasi 6-7 aasta pärast, Kosovosse 2-3 kuu möödudes. Sestap ei peaks seal praegu toimuv meist kedagi üllatama.

Ehkki albaanlastel on juba ammu oma Kosovo valitsus, kipuvad suurriigid endiselt muutma piirkonda hiidlaboratooriumiks, kus tuhanded rahuvalvajad sunnivad lootusetult teineteise vastu paisatud rahvusgruppe endist viisi koos edasi elama. NATO ja Venemaa uus ühisretsept ütleb: igas kohalikus omavalitsuses olgu kolm albaanlast, kaks serblast ja üks OSCE esindaja – mis kinnitab rahvusvahelise hoolduse sisseseadmist ehk siis kohalike madalat arengutaset. Mõistagi läheb mängu kullavihm ja uued elamud hakkavad kerkima mis mühin. Ent on ka inimlikud tegurid. Üks peamisi on iseotsustamise õigus. Võib olla surmkindel, et ka uus, neljas Kosovos läbi viidav hääletus annab eelmistega sama tulemuse – kosovolaste enamus tahab iseseisvust.

Kosovolaste tarvis ikka uute ja uute kooselumudelite väljaõtlemine ja kaelamäärimine teeb eriti kentsakaks asjaolu, et nii-öelda ülemriigis – Serbias jääb kõik endiseks. Tulebki välja, et mitte Milošević, vaid kosovolased on “kiuksuga”. Tagatipuks on Milošević endiselt võimul – loogiliselt võivad uued valimised toimuda küll selle aasta lõpul, ent pole garantiid – opositsiooni seniste väljaastumiste põhjal otsustades –, et serblaste meelusus on muutunud piisavalt. Pealegi olukorras, kus mõned põhiotsustajad pole siiani mõistnud, milleni võib viia terve rahva karistamine riigijuhil pärast – püsivad ju nii Castro kui ka Saddam Hussein võimul edasi. Mis aga puutub Miloševići karistamisse, siis kõnnivad siiani vabaduses Karadžić ja Mladić – miks peaks Miloševićil halvemini minema?

XX sajandi lõpp Balkanil andis julmalt märku, et maailma asju otsustavad endiselt vaid suurriigid, kes käsutavad isegi ÜROd nii nagu tahavad ja siis kui tahavad. Ajaloo, täpsemalt küll samade suurriikide pihtide vahele jäänud väikerahvaste roll on elamine vormeli 3+2+1 või mõne muu järgi. Olen albaanlastesse alati uskunud ja loodan, et nad ka nüüd ei paindu välisdiktaadi ees, elavad selle üle ja teevad kunagi ikkagi omatahtsi. Samas – mis ühtsest Euroopast saab rääkida seni, kuni Balkan kubiseb NATO ja Venemaa okupatsioonivägedest ja rahuvalvajatest.

TOOMAS ALATALU

Poeta Magica

XIV vanamuusikafestival Viljandis

Vana hansalinn Viljandi oma keskaegsete lossivaremete, rohelusse uppuvate parkide ja romantiliste kontserdipaikadega on taas valmis vastu võtma kõiki vanamuusikahuvilisi. 15. – 18. juulini toimub XIV Viljandi vanamuusikafestival, mis sündis Tõnu Sepa ja tema ansambli eestvedamisel 1982. aastal.

Sel suvel on festivali põhieesmärk avada vanamuusika rahvalik olemus. On ju keskaja helindid tihedalt seotud folklooriga, renessansi ajal aga õitses seltskondlik musitseerimine. Solistikultus tuli alles baroki ajal. Tavapärasest vabaõhukontserdist huvipakkuvaim on 15. juuli hilisõhtul järve ääres korraldatav *ava-performance*, lavastajaks Tiit Ojasoo. Nagu juba tavaks, avab kontsertide sarja Viljandi Linnakapell festivali kunstilise juhi Neeme Punderi juhatusel. Kava on koostatud inglise maskietenduste muusikast. Festivalilt ei puudu ka Hortus Musicus, kes on olnud vanamuusikapäevade sünni juures ja esinenud peaaegu kõigil kordadel. Nende tänavune kava on esmapilgul üllatav: ettekandele tuleb keskaja muusika kõrvuti tänapäeva tuntuima gruusia helilooja Gia Kantšeli teosega "Magnum Ignatum". Tegelikult sobivad need suurepäraselt kokku, sest nagu paljude nüüdisaja heliloojate (näiteks A. Pärti) looming, tuginevad ka Kantšeli teosed keskaja vaimususele. Barokki ja varaklassitsistlikku muusikat saab kuulata kahel kontserdil: Helina Mustonen esitab J. S. Bachi klavessiiniteoseid ning ansambel Musica Petropolitana XVIII saj. Peterburi õukonnamuusikat. See on huvitav ja meil vähe tuntud lehekülj vene muusika ajaloost. Keskaja muusika on Tartu ansambli Via Sonora ja Saksa Poeta Magica kavas. Viimase kollektiivi esituslaad ühendab endas omaaegsete rändmuusikute ning tänapäeva rahvalaulikute tunde- ja mõtelaadi. Üks festivali kõrghetki on kindlasti Händeli oratooriumi "Iisrael Egiptuses" ettekande Eesti Filharmoonia Kammerkoorilt ja Tallinna Kammerorkestrilt Tõnu Kaljuste juhatusel. Omapäraseks töötab kujuneda kultuurimaja kohvikus korraldatav *jam-session*, kus kõlavaid improvisatsioone võib nimetada ka keskaegseks džässiks. Festival kulmineerub 18. juulil Pauluse kirikus, kus esineb esmakordselt Eesti Renessanssorkester Andres Mustoneni juhatusel. Nelikümme Tallinna, Tartu ja Viljandi vanamuusikut esitavad renessansiajastu kõige iseloomulikumaid instrumentaalanre, tantse ja kantsone.

MARET TOMSON

Neeme Järvi tuleb Oistrahhi festivalile

Mõni päev tagasi sõlmisid Pärnu linnapea Vello Järval, Pärnu David Oistrahhi festivali kunstiline juht Allar Kaasik ja maestro Neeme Järvi kokkuleppe, mille kohaselt toimuvad 2000. aastast festivali raames rahvusvahelised kursused sümfooniaorkestri dirigentidele. Samuti juhatab

Neeme Järvi järgmisel suvel Pärnu Oistrahhi festivali lõppkontserti.

Kommenteerib Neeme Järvi: "Minu praegune eesmärk pole mitte niivõrd juhatada kontserte, kui võrd hakata õpetama noori muusikuid, kes dirigentidena abi vajavad. Dirigentidel peab olema selge, mis on dirigeerimine ja dirigeerimistehnika. Paljud suured kunstnikud ja suurepärase dirigendid ei suuda noortele alati edasi anda neid teadmisi, mis puudutavad dirigeerimistehnikat. Mõned suudavad edasi anda head muusikatunnetust, vormitundmist ja partituuri tundmist. Kuid kuidas leida mitmel puhul õiged lahendused, selles osas on määravaks dirigeerimistehnika, millest paljud ei ole teadlikud. Sellest lähtudes sai ühisel arutelul koos Allar Kaasiku ja Vello Järvaluga teoks idee õpetada igal aastal Pärnu suviselt suurepärase miljöö muusikat rahvusvahelisel tasemel. Teataval määral kujutavad need kursused konkurssi, kus määratakse esimene, teine ja kolmas preemia, lõppkontserti juhatavad edukamad dirigendid.

Pärnu on see koht, kus tahaksin suviti oma teadmisi edasi anda hakata. Tahaksin sinna tuua rahvusvaheliselt tuntud noori dirigente ja õpetada neile dirigeerimiskunsti. Pärnus on läbi aegade puhanud suurepäraseid ja tunnustatud muusikud, nende seas ka David Oistrahhi, kelle nime kannab festival. David Oistrahhi oli maailmas väga tunnustatud viiulikunstnik ja jääb selleks."

TOOMAS KUTER

Põlva tõstab ausse eesti rahvamuusika

Põlvamaa kuulutas 1999. aasta Jakob Hurda aastaks. Selle aasta kaalukamaid üritusi on esimene eesti rahvamuusika interpreteerimisfestival "Põlva folkfest '99" 17. juulil.

Lähtudes Jakob Hurda ja teiste vanavarakogujate rikkalikust pärandist ja paljude muusikute soovist interpreteerida eesti vanu regilaule, rahvaviise ja -laule, korraldab Põlva Kultuurikeskus Intsikurmu lauluväljakul eesti rahvamuusika interpreteerimise festivali.

Avatseremoonia lavastavad Rudolf Allabert ja pedagoogikaülikooli tudengid. Festivalile tuleb võistleva kümme esinejat Tallinnast, Tartust, Pärnust, Viljandist, Raplast, Võrust ja Põlvast, Žürii (Lepo Sumera, Vaike Sarv, Ingrid Rüütel, Igor Tõnurist ja Peeter Aas) valib kolm kõige originaalsemat ja huvitavamat interpreteerijat. Auhinnaks on Ilme ja Riho Kulla pronkskulptuur ning rahaline preemia. Ka publikul on võimalus valida oma meelisesineja. Külalisteks on palutud Rein Rannap, kes esitab eesti rahvamuusika töötlusi, ülemaailmselt hinnatud laulja Kirile Loo ja ansambel Linnamuusikud Tallinnast ning Henry Laks koos ansambliga Doora.

Võrratu viiulimuusika Hiiumaal

Viiuldaja prof. dr. Michael Grube (Ecuador) ja kitarrist prof. Agatino Scuderi (Itaalia) kontserdid Hiiumaal toimuvad 12. juulil kl. 19 Kärklase Hiiumaa muuseumis (Pikas Majas Vabrikuväljak 8) ja 13. juulil kl. 20 Suuremõisa lossis. Ettekandele tulevad J. S. Bachi, N. Paganini, M. Giuliani, F. Benda, H. Wieniawski, J. Ilberti, A. Ginastera jt. helitööd.

Michael Grube (s. 1954) hakkas mängima juba nelja-aastaselt ja jätkas õpinguid mitmete tuntud viiulimeistrite käe all – Max Rostal (Bern), Ivan Galamian (New York) ja Henryk Szeryng (Pariis ja Mehhiko); õppis ka komponeerimist. Prof. Michael Grube on andnud kontserte ja esinenud koos orkestritega Euroopas, Lõuna-, Kesk- ja Põhja-Ameerikas, Aafrikas, Aasias, Austraalias, Uus Meremaal ja Vaikse ookeani saartel, kokku umbes 100 maal. Ta on võitnud palju auhindu, osalenud mitmetel festivalidel. Ta on õpetanud ning edasi andnud oma oskusi paljudes riikides ning avaldanud kirjutisi Doblinger Editionis (Viin) ja Pro Musica Internationalis (USA).

Prof. Michael Grube viiuliks on haruldane Amati. Tema kohta on öeldud, et ta on "maailma üks paremaid viiulimängijaid", "suur virtuoos, suur meister", kes toob esile mõlemad, raske tehnika ja võrratu väljendusriikka tunde.

RAIVO TÕNISSAAR

Pärnu Sütevaka muusikakoolist saab Otsa-kooli filiaal

Pärnu Sütevaka muusikakooli, mis asutati 1993. aastal Pärnu Ooperi ja Balleti Sihtasutuse allüksusena, lõpetas 22. juunil kaks õpilast.

Õppeasutuse tegevus on praegu sisuline jätk 1990. aastal loodud ning mullu oma tegevuse lõpetanud Pärnu Sütevaka humanitaargümnaasiumi muusikaosakonnale. Vastavalt haridusministeeriumi otsusele annab Sütevaka muusikakool 1. septembril 2000 muusikalise keskerihariduse andmise teatepulga üle Tallinna Georg Otsa nimelise muusikakooli Pärnu filiaalile.

30 aastat "Viimse reliikvia" sünnist

Taevaskojas 23., 24. ja 25. juulil kell 22. Tekst Jüri Ehvest, Margus Kasterpalu, Ilmar Raag ja "Viimne reliikvia". Lavastaja Margus Kasterpalu, kunstnik-lavastaja Hardi Volmer.

Osades Katarina Lauk-Tamm, Raivo E. Tamm, Peeter Jakobi, Jaan Rekkor, Merle Palmiste, Guido Kangur, Rein Oja, Tõnu Oja, Kalle Kõivu action-grupp.

Nagu iga legendi ümbritsevad saladused ka eesti tuntuima mängufilmi "Viimne reliikvia" sünni. Kolmel õhtul saab Taevaskojas näha ajaloolisele tööle mittepretendeerivat, kuid ometi küllalt tõepäraselt versiooni 30 aastat tagasi toimunud: vabaõhuetendus "Viimne võttepäev" on fantaasia "Viimse reliikvia" sünnist.

Piletite eelmüük Tallinnas WTC ostukeskuses (Ahtri 12), Tihniku, Lasnamäe ja Rocca al Mare maksimarketis; Tartus Tartu kaubamajas, piletikeskuses (Rüütli 2); Pärnus Port Arturi kaubamajas; Kuressaares Kuressaare raekojas; Rakveres Centrum ostukeskuses; Võrus Päikesereisides (Lembitu 2); Põlvas i-punktis (Kesk 16). Info tel. 27 432 968.

Auhindu Eesti noortele filmiautoreile

Eesti filmiharrastajad ja -tudengid osalesid läinud kevadsuvel kolmel rahvusvahelisel filmifestivalil, kust võideti hulk auhindu.

Varssavis peetud 17. rahvusvahelisel noorte filmifestivalil "Up to 21", kus osales 44 filmi 10 riigist (Austria, Eesti, Iraan, Gruusia, Norra, Poola, Roosti, Saksamaa, Sloveenia, Tšehhi) võitis III auhinna Tallinna Pedagoogikaülikooli (TPÜ) tudeng Marko Mänd oma animafilmi "Ja headus võidab kurjuse". Eestisse tuli ka kaks eriauhinda, millega märgiti TPÜ üliõpilase Asko Kase animafilmi "Meaning of Existence" ("Eksistentsi mõte") ja stuudio Noorfilm autori Kristjan Sargve mängufilmi "The Day We Live In" ("Päev, milles elame").

Venemaal Luugas leidis aset 4. rahvusvaheline lühifilmide festival ja 3. noorte filmi-videoforum, millel osales 80 filmi Austriast, Eestist, Saksamaalt ja Venemaalt. Ühe kolmest kuldmedalist võitis stuudio Filmglain autor Igor Glasistov oma tõsielufilmi "Kaks päeva ja kaks ööd ühe kunstniku elust". Filmitudengite ja nn. sõltumatute autorite grupis osutus parimaks TPÜ üliõpilase Raimo Jõeranna film "Puu surm". Samas grupis pälvis eriauhinna parima mängufilmi eest Piret Tanilov (TPÜ, "Primavera"). Filmiharrastajate grupis osutus parimaks mängufilmiks ning sai eriauhinna Tõnu Aru "Põhjamaa prelüüd". Noorte autorite foorumil anti hõbemedal M-stuudio autorite mängufilmile "Armastus on okas" (Anton Volkov, Olga Grigorjeva, Kristiina Voronina ja Ilona Kulkova). Pronksmedali sai Tallinna Kanutiia Noortemaja videostuudio mängufilm "The Erotic Drama" ning Narva Laste Loomemaja stuudio

Rovesnik mängufilm "Panus on rohkem kui elu". Sankt-Peterburgis viidi läbi 41. Valgete Ööde rahvusvaheline festival, kus osales 110 filmi 15 riigist. Žürii hindas eesti filme kolme eriauhinnaga. Need said Piret Tanilovi "Primavera", Raimo Jõeranna "Puu surm" ja Tõnu Aru "Põhjamaa prelüüd".

Augusti algul ootab Eesti filmiharrastajaid ja -tudegeid ülemaailmne mitteprofessionaalsete filmide festival Lappeenranta.

JAAK JÄRVINE

Näitejuhtide suvekool Rõuges

7. – 15. juulini tulevad üle Eesti Rõugesse kokku isetegevuslikud ja professionaalsed teatritegijad-näitejuhid. Suvetooli eesmärk on lisakoolitus.

Ettevõtmine sai teoks Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse metoodiku Vendo Peebo eestvedamisel, projekti toetavad Rahvakultuuri Keskuse kõrval ka Eesti Kultuurkapital ja Rõuge vald. Kaasatud on Eesti Näitejuhtide Teatritrupp ja selle õppejõud Kaarel Kilvet, Peeter Kononov, Hardi Volmer ja Viivi Metslaid. Koostöömise ajal lavastab Kaarel Kilvet Jaigi näidendi "Kaarnakivi", millega tähistatakse Jaigi 100. sünniaastapäeva. Publikul on võimalus lavastust näha 15. juulil Rõuge Ööbikuorus.

LYDIA PULLERITS

Inge Kukki valiti

TÜ kunstimuseumi direktoriks

25. juunil valis ülikooli nõukogu TÜ kunstimuseumi direktoriks praeguse Tartu ülikooli raamatukogu pearaamatkoguhooldaja Inge Kuke.

Ülikooli kunstimuseumi direktori ametikohale kandideeris peale Kuke ka praegune kunstimuseumi juhataja kohusetäitja Anu Laansalu. Ülikooli nõukogu istungil viibinud 43 nõukogu liikmest hääletas Inge Kuke poolt 28 ja Laansalu poolt 13 nõukogu liiget. Inge Kukki on lõpetanud TÜ kunstiajaloo erialal 1978. aastal, alates 1996. aastast on ta TÜ magistrant kunstiajaloo erialal. Alates 1990ndast on Kukki raamatukogu pearaamatkoguhooldaja.

Toomas Liivamägi

TÜ raamatukogu direktor

25. juunil valis ülikooli nõukogu Tartu ülikooli raamatukogu direktoriks senise raamatukogu direktori kohusetäitja Toomas Liivamäe.

Ülikooli raamatukogu direktori ametikohale kandideerisid peale Liivamäe ka endine Tartu abilinnapea Toivo Jullinen ja arhiivinduse professor Aadu Must. Ülikooli nõukogu istungil viibinud 43 nõukogu liikmest hääletas Toomas Liivamäe poolt 31, professor Aadu Must poolt 9 ja Toivo Jullinen poolt 2 nõukogu liiget. Liivamägi on lõpetanud TÜ füüsikaosakonna 1982. aastal ning astunud 1998. aastal TPI infoteaduste osakonna magistriõppesse. TÜ raamatukokku asus Toomas Liivamägi tööle 1996. aastal, töötades käesoleva aastani raamatukogu tehnoloogidirektorina. Alates aprillist asus tööle direktori kohusetäitjana.

Raamatunäitus "Eestluse elujõud"

15. juulini on rahvusraamatukogus seitsmenda korruse pealugemissaalis raamatunäitus "Eestluse elujõud".

1. ja 2. juulini toimus kongress "Eestluse elujõud". Idee pärineb ESTO liikumise kauaaegselt eestvedajalt Robert Kreemilt ja kongressi korraldas ühendus Eesti Elujõud. Rahvusraamatukogus on väljas sama teemat kajastavad trükised oma kogudest sõjaeelsest perioodist tänapäevani, samuti väliseesti väljaandeid. Eksponeeritud on Oskar Loo, Peeter Põllu, Juhan Luiga, Lennart Meri, Hando Runneli jt. teoseid.

ÜLESKUTSE IDA-EUROOPA RIIKIDE KULTUURIMINISTRITELE

Meie, dokumentalistid, aitasime teil võimu haarata. Meie rahvaid totalitarismi kütkest vabastades andsid oma elu ka mitmed filmiloojad...

Nüüd, mil olukord on stabiliseerumas, ei vaja te enam tõsielufilmi ega telepublitsistikat kui rahvaste kannatustearaja ja tulevikulootuste peegeldajat.

Meile näib, et teie lühinägelik poliitika hävitab dokumentaalfilmi kui rahvuslikku eneseteadvust kõige täpsemini väljendava kunstivaldkonna ja kuivatab lootuse, et avalikõigustlikud telekanalid hakkavad toimima rahvuslike kultuuriinstitutsioonidena.

Et ära hoida halvimat, kutsume teid, lugupeetud Ida-Euroopa ja endise Nõukogude Liidu aladel tekkinud riikide

kultuuriministreid, ette võtma kardinaalseid samme tõelise filmi- ja teledokumentalistika päästmiseks.

Juhime teie tähelepanu asjaolule, et peaaegu kõigis Ida-Euroopa riikides puudub erinevalt Lääne-Euroopast kinoalane seadusandlus. Mitmete riikide seadustes on juba määratletud pornograafiat ja vägivalda propageerivad teosed, samas aga ei eksisteeri dokumentaalfilmi kui nähtust Ida-Euroopa riikide seadusraamatutes.

Seepärast pöördume teie poole üleskutsetega asuda filmi ja sealhulgas ka dokumentaalfilmi hõlmavate seaduste väljatöötamisele riigis, kus olete määratud täitma kultuurihoidja vastutustsükli rolli.

Peame hädavajalikuks:

- audiovisuaalseid kunste ja ringhäälingut haaravate seaduste viimist tõsiselt võetavale euroopalikule tasemele. Selleks soovime valida juba edukalt toimiva filmiseaduse mudeli kas Skandinaaviamaadest, Saksamaalt või Prantsusmaalt, siduda see oma maa kultuurilise taustsüsteemiga ning saata eelnõu võimalikult kiiresti esimesele lugemisele oma kodumaa parlamenti.

Seadusloome juures tahame soovitada juba töötavaid mudelid (Norra, Taani, Prantsusmaa), mis tagavad eelarveliste rahade maksimaalselt demokraatliku ja läbi paistva jaotamise ning samas ei võimalda pöörata ekrani ühe poliitilise jõu tööriistaks. Ootame, et tagate loodavaid kinoseadusi sünkroniseerides meie kultuuriruumi ühtsuse

ja valmisoleku ühinemiseks Euroopaga.

- riiklikult toetada Euroopa filmiorganisatsioone, eriti aga EDNi (European Documentary Network) kui ainust dokumentaalfilme loovate autorite ja stuudiote ühendust Euroopas. See toetus peaks olema nii moraalne kui materiaalne vastavalt riigi võimalustele.

Teie kaasamõtlemisele ja -tegemisele lootma jäädes
filmiloojad Armeenias, Aserbaidžaanis, Bulgaariast, Eestist, Kirgiisias, Leedust, Lätist, Rumeeniast, Venemaalt
Pärnus 6. juulil 1999. a.

Andres Koort Linnagaleriis

30. juunil avati Linnagaleriis Andres Koorti (s. 1969) isiknäitus "Maale lähemale". 1993. a. Eesti Kunstiakadeemia teatridekoratsiooni eriala lõpetanud kunstnik on teinud mitmeid lavakujundusi, ent peab vabaloomingut enda jaoks esmaoluliseks. Koorti segatehnikas teosed, mida vaid väga tinglikult saab nimetada maalideks, esitavad sõna otseses mõttes sissevaateid loodusesse, sest kunstnikku paelub välise kesta taga toimuv inimsilmale nähtamatu müsteerium. Teda köidab mikrostruktuudesse kätkevad informatsiooni mahukus ning universaalsus ja ta naudib võimalust seda loominguliste vahenditega manipuleerida, luua erinevate detailide ühenduste kaudu uusi visuaalseid ja tähenduslikke kujundeid. Näitus on avatud 18. juulini.

Vaikuse figuuride rahuihalus

6. juulil avati Sambas Silva Eheri näitus "Figuurid". Äratuntav on kunstniku käekiri ja koloriit, kuid endine sürrealistlik mängulisus on andnud maad paradoksile. Teosed, milles on kujustunud appihüüd, mürapelgus, varjamine, palve, lendutus, igatsus – on tiined rahu, vaikuse ja privaatsuse vajadusest. Seega jutustused sotsiaalsest vajakajäämisest, kus on tuntav sakraalne alatoon, harmooniatahe. Märklisuses väljendab kujund žesti nagu viipekeel. Erinevalt Kaido Ole märklisusest säilitab Eher otsema figuraalsuse, mõjudes isiklikumalt ja autoportreelisemalt, ehkki näeme vaid kerajaid päid ja käsi. Loodud kujundid on soolised, sisaldades feministlikku lähene-mist. Näitus on avatud 17. juulini.

KREG A-KRISTRING

Liina Siib. Hüpnoos. Digitaaltrükk. 1999.

Liina Siib hüpnotiseerib Helsingis

30. juunil avati Helsingis graafikute Galleria G-s Liina Siibi näitus "Hüpnoos". Liina Siib näitab Helsingi kesklinna mainekas galeriis oma uut digitaaltrüki sarja "Hüpnoos". Ka selle sarjaga jätkab ta naise seksualiseerituse teemat. Sari koosneb kaheteistkümnest lehest: neljal vaatavad naised unistades ookeanile, kaheksal on kujutatud teismelisi tütarlapsi vannis. Siib lõhub kultuurilist stereotüüpi: seksuaalselt küpsed naised on kujutatud asekuaalsete märkidena, anonüümsete ühiskonnaosakestena, kasvuaas neid aga erootiliste nümffettidena. Näitus sai teoks Soome Kunstnike Liidu, Eesti Kunstnike Liidu, Tallinna Kunstihoone ja Soome Graafikute Ühenduse koostöös. Näitus on avatud 30. juulini.

Erakordselt vesine sündmus

7. juulil avati Endla teatri palmisaalis, merel ja jõel veefestivali "Watergate" raames Aili Vindi meremaalide näitus. "Meie festival ühendab kõike paremat, mis on seotud veega, ja Aili Vint on kõige rohkem veega seotud kunstnik," ütles veefestivali "Watergate" peakorraldaja Priit Valkna. Aili Vinti on mere fenomenis paelunud selle haaramatus – meri on talle tõeline väljakutse. Kuidas püüda lõuendile mere kineetika ja kogu informatsioon, mis sellest jõuab inimese erinevate meeleorganiteni? Aili Vint on uurinud merd kogu oma teadliku elu, lapsepõlve vaimustus on kasvanud elutööks.

Eesti puitarhitektuuri näitus Rotermani soolalaos

Rotermani soolalaos avati 1. juulil näitus "Eesti puitarhitektuur".

Näitus annab panoraamse pildi Eesti puitarhitektuuri ajaloost läbi sajandite, esitledes hävinud ja olemasolevate erinevatüübiliste puitehitiste kaudu puitarhitektuuri stiililist rikkust. Näituse teine aspekt on Eesti puitasumite, eeslinnade, agulite, tööliskvartalite kujunemise peegeldamine. Nii on ühendatud kvalitatiivne ja kvantitatiivne aspekt, haaratud on nii puitarhitektuuri üksikobjektid kui massihitis. Mõlemad teemad on ühtviisi aktuaalsed. Puit on 1990ndatel taas moes ning arhitektid huvitanud puitarhitektuuri stilistikast. Samal ajal on ajalooline puitarhitektuur olnud muinsuskaitse valulaps juba pikka aega. Viimasel kümnendil on puitarhitektuur hävinud järjest kiiremini, nii ehitustegevuse kui ka hooletuse ja vandalismiaktide tõttu. Tänavu tehtud puitasumite fotod võivad juba homseks olla väärtuslik arhiivimaterjal. Eheda puitarhitektuurina on näitusel väljas detailid Jüri Kuuskemaa restaureeritavast barokkelamust Haapsalus. Kultuurkapitali finantseerimisel tellitud maketid esitavad nii hävinud kui ka olemasolevaid puitehitisi rahvusromantismist postmodernismini – Karl Burmani Kalevi seltsimaja ja Pirital, Alar Kotli Mõisaküla kirik, Peeter Tarvase Pirita Jahtklubi, Veljo Kaasiku Venna maja. Puitarhitektuuri näitus on Eesti Arhitektuurimuuseumi ja Riigi Muinsuskaitseinspektsiooni ühisprojekt ning osa UNESCO "Põhjamaade puitlinnade" programmist, mille raames kevadel toimus Eesti puitmajaarhitektuurivõistlus, sisuks Kopli liinide barakirekonstrueerimine ja uue "agulimaja" projekteerimine. Septembris on tulemas ICOMOSi puitarhitektuuriteemaline konverents. Puidunäitus on koostanud Karin Hallas (stiilialajalooline osa) ning Epi Tohvri (puitasumid). Näituse ja helitausta kujundas arhitekt Ralf Tamm. Näitus on lahti 5. septembrini.

KARIN HALLAS

Meremaal sünnib kunstnikul väga aeglaselt, aastas valmib vaid üks-kaks tööd, ent Eestis ei leia teist merele sedavõrd pühendunud kunstnikku. Pärast näituse pidulikkust avamist esitleti samal õhtul Paikusel Reiu jõe ääres esietenduvat vabaõhulavastust "2000 aastat elu Eestimaa e. Piknik Reiu jõel". Seejärel viis kunstnik Aili Vint külalised paadiga Pärnu muulini ja sealt jõe mööda ülesvoolu etendusele.

Tartu kunst rahvusraamatukogus

28. juunil avati rahvusraamatukogu peanäituse saalis näitus "Tartu tundmatu kunst".

Oma töödega esinevad vitraažkunstnikud Heli Tuksam ja Tuuli Puhvel ning tekstiilkunstnik Aet Ollisaar. Kolm autorit töötavad õppejõuna Tartu Kunstikoolis ja on esinenud koos nii Eestis kui ka mujal. Oma loomingus on kunstnikud lähtunud traditsioonidest, kuid otsinud samas pidevalt võimalusi erinevate materjalide kasutamiseks. Seekordne väljapanek koosneb autorite uuematest tehnilistest eksperimentidest. Näitus on lahti 18. juulini.

Sigrid Uiga maalid

17. juunil avati rahvusraamatukogu VI korruse trepigaleriis Sigrid Uiga maalinäitus "Looduse kutse".

Sigrid Uiga on kunstnik, kes on oma mitmekülgse kunstihariduse omandanud nii Pallases kui Tallinna Riiklikus Tarbekunsti Instituudis. Alates 1969. aastast on Sigrid Uiga Tallinna Pedagoogikaülikoolis maaliõppejõud. Kunstnik on viljelnud nii portreid, linnavaateid kui aktimaali. Käesoleval näitusel eksponeerib autor valdavalt looduse teemalisi pilte – maastikumaale. Esitatud on 22 tööd põhiliselt viimaste aastate loomingust. Näitus on avatud 19. juulini.

Pallase peakoosolek

28. juunil Tartu Kirjanduse Majas aset leidnud kunstühingu Pallas korraline peakoosolek valis kolmeks aastaks uue juhatuse: Valve Janovi, Enn Lillemets (esimees), Ricardo Mateo Durand, Margus Meinart ja Maris Tuuling.

Ühingu tegevliikmeteks kinnitati Raivo Adlas, Heljulaime Zauram, Maris Tuuling ja Karitas Uus, kirjavahetajaliikmeks Leida Rüga Ameerika Ühendriikidest. 1988. aastal taasasutatud Pallas ühendab 43 au-, tegev- ja kirjavahetajaliiget, kelle hulgas on enim kunstnikke, kunstiteadlasi ja kirjanikke, aga samuti filolooge, muusikuid, näitlejaid ja arste. Kutselisi kujutavkunstnikke ja professionaalse kunsti toetajaid siduv ühing on sellisena eesti kunstielus erilaadne. Viimaseil aastail on Pallas suutnud end määratleda tasakaalustava ja sõltumatu üliina Tartu kultuurimaastikul, väärtustades mälu ja kultuuri pidevust. Koosolekul räägiti näitustegevusest, väljaannete ettevalmistamisest ja kunstühingu Pallas Stuudio (Konrad Mäe Ateljee) tööst. Rõõmustav on, et enamik ühingu toetusetootlusi ja ettepanekuid on leidnud vastukaja. Tähelepanuvääriv oli Valve Janovi ja Margus Meinarti ühisnäitus Oslos selle aasta kevadel, samuti Konrad Mäe Ateljee õnnestunud kevadnäitus. Kokku on kogutud raha Aleksander Vardi abstraktsioonide kataloogi publitseerimiseks. Kahetsetav on, et pole õnnestunud luua töist kontakti Tartu Kunstnike Liidu praeguse

juhatusega, kes on tagasi lükanud kõik "Pallase" poolt välja pakutud näituseideed. Samuti on nõrkitav, et peab hakkama uuesti avama Pallase nime kohta ja tähendust eesti kultuuris, kuigi alles aasta tagasi tundus, et see asi sai piisavalt selgeks. Kunstühing Pallas peab täiesti sobimatuks ja ajalooliselt õigustamatuks oma nime andmist Tartu Kunstikoolile, mis on rakenduskunsti kool ka siis, kui ta saab kõrgkooli staatuse. Pallas oli kõrgem kujutava kunsti kool ülikooli mõttes, s.o. kõrgeimal astmel. Kunstühing kavatses igal juhul vaidlustada Pallase nime nii siult kui õiguslikult väära omistamise, sest ta ei saa olla nõus meie kultuurimälu oluliselt kahjustava tegevusega. Koosolekul mälestati talvel surnud Pallase auesimeest professor Voldemar Vaga ja pallaslast Herman Aunapuud. Hilinemisega jõudsid Eestisse teated pallaslaste Anna Triik-Põllusaar-Kompuse lahkumisest Austraalias ja Eugen Kase lahkumisest Rootsis.

ENN LILLEMETS

Kineetilise kunsti kataloog

7. juulil esitleti kunstiakadeemia internetikohvikus Enter kineetilise kunsti kataloogi.

Esitletav väljaanne heidab koondpilgu eesti kineetilisele kunstile, raskuspunktiga 90. aastatel. Kataloogi publitseerimise idee tekkis seoses näitusega "Mobile I", mis toimus Kaarel Kurismaa algatusel Tallinna kunstihooes 1995. aasta hiiisügisel. Näituse kaasautor oli Anu Liivak ning sihtasutus Tallinna Kunstihoone Fond andis olulise panuse kataloogi koostamisse ja valmimisse. Tegemisaja venimisel lisandus samast valdkonnast mitmeid atraktiivseid sündmusi (Kaarel Kurismaa personaalnäitus "Alma raudtee" Kunstihoones, heliinstallatsioonid "Nyydi" festivalil, näitused "Movemus" ja "Trajektoor") ning koostajad otsustasid needki kataloogi võtta. Niisiis on tegemist väljaandega, mis dokumenteerib üht markantset ja omanäolist liini eesti kunstis. Kataloog, mille kujundasid Kaarel Kurismaa ja Raivo Kello-mees ning mis valmis kunstiakadeemia e-meedia keskuses, hõlmab mitmete eesti kunstiteadlaste ja kunstnike (Anu Liivak, Ants Juske, Raivo Kelomees, Reet Varblane, Johannes Saar, Kiwa) artikleid. Väljaandmist toetas Kultuurkapital.

Pärnu keskraamatukogu arhitektuurse lahenduse võistlus

Arhitektuurivõistluse žürii (Peeter Orav, Himm Looveer, Tanel Tuhala, Maie Hansmann, Tiit Trummal, Andres Põime) otsustas anda esimese preemia (100 000 krooni) tööle märgusõnaga "ZMH", mille autorid on Markus Kaasik, Kalle Komis-sarov, Andres Ojari, Mihkel Tüür, Ilmar Valdur. Teise preemia (75 000 krooni) pälvis töö "SAPP-HO", autorid Andres Siim, Kristel Ausing, assistent Jan Skolimovski. Kolmas preemia (50 000 krooni) läks võistlustööle "cucumber", autorid Inga Raukas, Toomas Tammis ja Tarmo Teedumäe. Ostupreemiad (š 25 000 krooni) said võistlustöö "Kogutud teosed", autorid Hanno Grosschmidt ja Rene Valner, ja võistlustöö "Valgus", autorid Martin Aunin ja Margus Maiste. Võistlustöödega saab tutvuda arhitektuuri-muuseumi galeriis 25. juulini.

MUUSIKAMAAILM

Rahvusvahelised festivalid juulis

Glyndebourne (19. V – 29. VIII), briti vanim (asut. 1934) ja kuulsaim ooperifestival, ent esimene uuele peadirektorile Nicholas Snowmanile. Kaks uuslavastust: Debussy "Pelléas ja Mélisande" mais-juunis (dir. Andrew Davis, lav. Graham Vick, peaosades Richard Croft ja Christiane Oelze) ja Smetana "Müüdnud mõrjsa" 25. VII – 27. VIII (dir. Jiri Kout, lav. Nikolaus Lehnhoff, Jenik – Kim Begley, Marenka – Solveig Kringleborn). Korduslavastused: avaõhtust kuni 4. VII Mozarti "La clemenza di Tito" (Graeme Jenkins/Nicholas Hytner), Händeli "Rodelinda" juunis-juulis, ka homme (Charles Mackerras/Jean-Marie Villégier), Puccini "Manon Lescaut" juulis-augustis (Dietfried Bernet/Graham Vick, nimiosas Adina Nătescu) ja Jonathan Dove'i uusoooper (1998. aastast) "Flight", seitse etendust augustis (David Parry/Richard Jones, peaosades Anne Mason, Richard Coxon).

Ravinia, USA (10. VI – 6. IX), Chicago SO suvefestivalide paik kuulsas Highland Parkis, orkestriõhtud Pavilionis. Saksa pianist ja dirigent Christoph Eschenbach toob kunstilise juhina publiku ette 14 kava, mil ta solistideks USA lauljatarid Catherine Malfitano ja Frederica von Stade, viiuldaja Gil Shaham; sooloõhtutega esinevad soome pianist Ralf Gothóni, lauljad Thomas Quasthoff, Thomas Allen, samuti Tokyo ja Emersoni kvartett, USA džässitähed Herbie Hancock ja Wayne Shorter.

Tanglewoodis (18. VI – 6. IX) on juba läbi nädalalõpud barokkmuusikaga Ozawa Hallis, just täna alustab Bostoni SO iga-aastast suvesarja peadirigent Seiji Ozawa käe all Beethoveni kavaga. Aastakümneid uue muusika kursustega tuntud paigas on seekord resideerivaiks heliloojajaks inglase George Benjamin ja hiinlane Tan Dun (mõlemad ka dirigeerimas), festivali teeb suureks Claudio Abbado, Wolfgang Sawallisch, samuti Barbara Bonney, Itzhak Perlmani, Juri Bašmeti ja Yo-Yo Ma osalemine. Nädalalõpp džässiga jääb septembrisse.

Bad Hersfeldi (19. VI – 18. VIII) lossivaremetes on vaatajate ees Mozarti "Võlufööti" ja Verdi "Trubaduuri", etendustel ja kontsertidega astuvad külalistena üles ka Poola Rahvusliku Raadio SO Katowice ja Praha Dvoraki-nim. SO, oodatud on sakslaste oma Federal Jazz Orchestra.

Aspeni festivali (24. VI – 22. VIII) 50. aastapäeva puhul tuleb siia juhatama James Levine, kes on ka ise kuulsatel kursustel (tänavu 900 tudengile 9 nädala jooksul) õpetust saanud. Kontserdipoolel on kokku 150 üritust (orkestriõhtud 1700kohalises telgis). Väga sisukas on keelpillikvartetisari (sh. Emerson Quartet Šostakovitši tsükliga), tuleb kaks maailmaesietekannet USA oma heliloojailt: Bernard Rand'i esikoooper "Belladonna" ning Augusta Reed Thomase Tšellokontsert.

Verona "Arena" (25. VI – 29. VIII) on mängukavas "Aida", "Tosca" ja "Carmen" ning Leháři "Löbus lesk". Pidustusi kaunistab kaks gala-kontserti: Plácido Domingo märkimas 30 aastat "Arena" debüüdist ning itaalia sopran Katia Ricciarelli 30. lavatee aastat; etenduste peaosalistes hulgas José Carreras, José Cura, Andrea Bocelli, Larissa Djadkova, Fiorenza Cedolins, Denyce Graves.

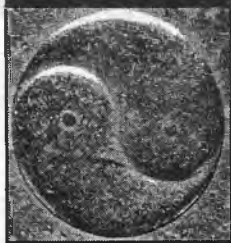
Zürich (25. VI – 18. VII) võib oma kuulajaid nii Ooperisse kui kuulsasse Tonhalle: laval Verdi "Luisa Miller" ja "Lombardlased", Tonhalle orkestri ees Herbert Blomstedt, Gennadi Roždestvenski ja Maris Jansons, Schauspielhausis Peter Zadeki põnev "Hamlet" lavastus.

Müncheni ooperifestival (30. VI – 31. VII) avati Verdi "Othello" uuslavastusega Francesca Zambelloit Zubin Mehta juhatusel, peaosades Vladimir Bogatšov, Ruggero Raimondi, Amanda Roocroft; teiseks uudiseks Monteverdi "Orfeo". Igakordses "Roosikavalers" on Marssaliprouaks seekord USA sopran Renée Fleming, sooloõhtutega astuvad üles tenor Ian Bostridge ning Marjana Lipovšek (klaveril Radu Lupu). Kavas on ühtekokku 14 ooperit.

Savonlinna (3. VII – 1. VIII) külalistrupiks on Opéra National du Rhin Strasbourg'ist (F. Poulenci aastal "Karmeliitide dialoogid", Weberi "Nõidkütt"), prantsuse vaimus ka Gounod' "Fausti" uuslavastus (nimiosas Jianyi Zhang, Marguerite – Soile Isokoski), samas Verdi "Saatused jõud" ning "Talupoja au" ja "Pajatsid" (ka täna) Eri Klasi dirigeerimisel, Jorma Hynnineni tähtpäeva- ja Martti Tälvela mälestuskontsert. Drottningholmsi algab lossifestival homme Jonas Forssell'i ooperi "Aed" (lugu Carl Linné elust) maailmaesietekandega Roy Goodmani juhatusel. Kavas on ka Glucki "Don Juan" ja Mozarti "Il re pastore".

PRIIT KUUSK

AVALIKULT

Sulps!

Kui kivi kaevu visata, kostab kume sulps, tühja kaevu kivi viskamisel aga ei kuule sedagi, ei kuule üldse mitte midagi, vaikus on nii täielik, et tähelepanelikul kuulamisel kohiseb lõpuks

kõrvades ainult allakummardamisest pähe valgunud verehääli.

Mulle tundub, et ka kirjanduses valitseb seesama vaikus, et see, kes kivi viskas ja mingitki sulpsu ootab, kuuleb vaid omaenda peasiseseid kohinaid ning siis tekib aegamisi tunne, et kivi ei ole olnudki, et töö, kuhu on pandud nii karjeid kui ka hinge kinni pidavat vaikust, on märki jätmata kadunud. Vanasti tundsin end üksildasena, sest mitte kelleagi polnud võimalik rääkida raamatutest, mida olin avastanud, mis moodustasid lugemishetkest täiesti selgesti tajutavalt osa minu maailmast, mis sel kombel hakkas kuidagi hirmuäravatavalt erinevama nende maailmast, kes vaid lugesid lehti ning vaatasid telekat. Mulle kasvasid selga valged varesesuled, ja nüüd tunnen ma uuesti oma seljal nende kasvamiskihelust, sest kui püüan loetud jagada, ükskõik kas siis leidmisrõõmust või õlgukehitavast küsimärgist, on raske leida endale vastasmängijat. Tundub, et isegi Loomingut ei loeta, ja oma sõpruskonnast väljaspool olevaid lintšitakse seda rahulikumalt, et tihti ei olda juhtunud lugema ei ühte ega teist. Võiks isegi öelda, et kirjanduselu silmas pidades on turvalisem mitte kirjandust lugeda, sest milleks end häirida, kui kõik on nii sobivalt paigas. Kirjanduselu põrgu ja taevas on ära jaotatud, küll pühamehed teavad, kes kuhu kuulub, ja ega see mind häiriski, kui ma ei arvaks, et ehk on just see üks põhjus, miks nii paljudel, kes hetkel kirjutavad, on tunne, et nad on oma kivi visanud tühja kaevu.

Ma ei arva, et oleksin just kõige õigem isik kirjutama Ott Rauna raamatust "Vaikne eestlane", kuid ma ei tahtnud, et vaikus selle nagu nii mitmegi 1998. aastal ilmunud huvitava teose enda alla vajutaks. Juba raamatu algusluuletus oma küsimärgitu küsimusega – kust see kummeli lõhn kirikusse sai – ning tühja kirikuga heidab nukralt tõelähedase pildi eesti vaimutemplist ja pärani silmi kõrvahaigete keskel istujast. Võibolla just sellest, kurtusetajust, on tingitud "vaikse eestlase" kohati karjativ toon?

Artiklid aastatest 1976 – 1996 on põnevad just nimelt nende kirglikkuse tõttu, mulle tundub, et Ott on tihti haaranud piigi ning läinud viimse rüütli võitlema sellega, mis tema jaoks näib nõmeda ja valena. Rüütliina just nimelt selles tähenduses, et kasu ja tasu ta iseendale oma võitlusest ei loodagi, ta ajab täiesti teist asja, otsib tõe ja õigust, vihastab siiralt ja keeldub kaasa naermast selle üle, kui kedagi jälle kord Tuklaks ülendatakse. Võibolla ongi meie häda see, et kedagi ei lasta iseendaks kasvada? Et ei ole kannatlikkust oodata, mis kellestki tegelikult saab, ning sind kas lüüakse maatas või tõstetakse sama hävitava tulemussega korraks pilvedesse. Ott vihkab loomisvõimetute kriitikute võimu loojate üle ning on seda täpselt ja irooniliselt väljendanud oma "Tendentslikus tendentsiloos", jäädes ise luuletaja ja prosaistina teadlikult, ja minu meelest väga uljalt, avatuks kõikidele vasturünnakutele. Eestlase nii tavalist, veidi alatuvõitu kohanemisevõimet kõigi ja kõigega vaikselt eestlasel nagu ei olekski. Ta püüab teha midagi väga vanaaegset, püüab lausa esimese vabariigi ideaalvaimus asju iseendale lõpuni selgeks mõelda ja siis neid ka teistele ütelda. Ja seda nii kirjanduses kui ka poliitikas.

Kui ühel maikuu õhtul rahvast raadio kaudu Toompeale hõigati, kirjutas Ott keset üldist indu: "...selline ootamatu üleüldine reaktsioon sundis mind pingsalt edasi mõtlema." ning "Rahva defineerimiseks on kaks põhikriteeriumi – üks, et rahvas, see olen mina, ja teine, et rahvas on kõik teised peale minu. Kuidas ka ei oleks, kõik need aastakümned on mind soojendanud kujutelm eestlastest kui iseäranis tasakaalukast, arukast ja säilimisvõimelisest rahvast. Seetõttu olin valusasti riivatud, kui uuel ühiskondliku tõusu ajal ilmus saalidesse ja platsidele sootuks emotsionaalsem ja sallimatum publik."

Erinevalt paljudest kirjandustegelastest ei saaks temast kunagi diplomaati ja suurtel paraadidel ei pandaks teda lihtsalt tähele, sest "pingsalt edasi mõeldes" ei puista vaikne eestlane viiakusi ega karju ka kõige matslikumale Münchhausenile hurraa. Mõtlemine teeb teda murelikuks, paneb paika seosed ja kohati hirmuäratavad võimalused vaikse eestlase tulevikuks, ning see on kindlasti üks põhjus, miks Ott on kirjutanud oma poliitilised artiklid. Ta võitleb oma võitlust ning kuigi kohati tundub, et ta teeb seda sama lootusetult kui ta hispaanlasest eelkäija, mõjub ta eesti kultuuris nagu hapnikusõõm keset väljajäetegaaside aeglaselt uimastavat vingu.

Eeva Park

Tulnukas katusekambri lävel

Ott Raun, Vaikne eestlane. Virgela, 1998. "Gramma" VI.

Ott Rauna teise luuletuskogu "Kummeli lõhn kirikus" arvustuses (Looming 1991, nr. 6, lk. 843) väitis Vaapo Vaher, et tal on ümberlukkamatuid tõendeid, mis kinnitavad Rauna tulnuka-päritolu. Nali naljaks, ent nüüdisaegses kirjandusilmas jätavad Ott Rauna kirjatööd, olgu siis ilukirjanduslikud või publitsistlikud, tõesti mulje autorist kui tulnukast. Ta tuleb üheksakümnendate aastate mellu otse "kuldseist kuuekümnendast", kohandades nii kirjandusele kui elule "kuuekümnendase" hinnangumalle.

Iseenesest pole seesuguses põlvkonnakeskelt konservatiivses lähenemisviisis ju midagi taunitavat. Küsimusi tekitab vaid mõnede hinnangukriteeriumide teatav jäikus. Tundub, et viimasel ajal on Ott Raun eesti kirjandusilmas võtnud endale samasuguse "sanitari" rolli nagu Toomas Vint kujutava kunsti ümber toimuv. Ilmekalt näitab seda tema mullukevadine üpris räige sõjakäik kirjanduse piiride küsimuses siinsamas Sirbi veergudel, kus nahutada said peaaegu kõik noorema põlve kirjanikud.

Tunnukse, et mõistega "vaikelu" tähistab Ott Raun ennekoike kirjanduse "murdumist", päris-elu tuksleva tuiksoonega lõdvalt seotud nn. üleminekuaja eesti kirjanduse ilminguid.

Eri aegadel astub autor vastu loomingu mõõdistamise katseile, kaitseb harrastusluule eluõigust, sõdib keskpärase kirjanduse vastu. Taasiseseisvuse algaegadel maad võtnud kirjanduse ümberhindamise tuhinas kutsub Raun üles säilitama tasakaalu, vältima mustvalget ideoloogilist ja poliitilist lahmimist. Vaimsuse kõrgele koteerimisele vaatamata ei ole Raun arvustajana surmtõsiduse apologet. Vastupidi: pilavärsside kõrval leiavad heatahtlikku tunnustust nii lüüseloolised mälestused kui mässumeelsus ja provokatiivsus.

Katusekambri kujund pärineb Rauna raamatut lõpetavast katkendist, mis omakorda on võetud Graham Greene'i romaanist "Vaikne ameeriklane". Katkend räägib luuletajast, kes pärast seda, kui tema tüdrukul on pea maha raiutud, läheb õnnetuna tagasi oma katusekambris ja kirjutab ühe uue laulu. Laulu, mida hiljem laulavad kõik needsinatsed pearaiudjad.

Loodetavasti ei tähista Rauna lantsseeritud "vaikne eestlane" Greene'i ameeriklase analoogi amerikaniseeruvast Eestis. Katusekambris ent saab ikkagi näha nii poeedi turvakodu kui ka eestlase paopaika. Enamiku oma elust on praegu jõudsalt 60. eluaastale lähenev "Vaikse eestlase" autor elanud "peegelmaastikul", riigis, mida ei saa olemas olla (lk. 61).

Ott Rauna poliitilise publitsistika huviorbiiti jäävad Rahvarinde ja Eesti Kongressi ajad, üleöö taasiseisvunud Eesti ja Euroopa. Stiililt tasasevõitu ning üldreeglina mõistmisaldis autori lähenemisnurki ilmestavad euroskeptitsism ja teatav venevaenulikkus (kuigi ta teeb ranget vahet kolonistide ja lihtvenelaste vahel).

Ott Rauna artiklite tuum võib vahel olla kulunud ja ta esitusviis igavavõitu, kuid alati hakkavad silma tema kirjanduslikud või siis ilukirjandust parafraaseerivad pealkirjad ("Vaimude tund Kaupmehe tänaval", "Eesti iseseisvuse isa on Münchhausen" jms.). Pealkirjandus kujutab endast omaette kujundlikku kirjandusliiki ja, nagu ülemalt näha, tunneb Raun ennast seal koduselt.

Mis aga puudutab veel intelligentsi alati huvitanud võimu ja vaimu vahekordi, siis "Vaikse eestlase" II 8. leheküljel ütleb autor: "Tegelikult pole võimul mitte see, kellel on parlamendis enamus, vaid see, kelle käes on keldrid."

Kus aga poeet ennast kodusemalt tunneb, kas katusekambris või selle lävel, teab ta ise ehk paremini.

ARNO OJA

Meie kõigi Puškin

Looming

EESTI KIRJANIKE LIIDU AJAKIRI

Mõne kuu eest polemiseeris Arne Merilai Sirbis Loomingu kaasaegse näoga. Merilai üheks programmiliseks nõudmiseks oli ajakirja trendivabaks muutmine, mis pidi ilmselt tähendama loobumist

kuunumbri teatavast temaatilisest keskendatusest. Tõepoolest, alati ei pea tingimata "eri" olema, kuid Loomingu juuninumbril näitel tahaksin osutada vastupidist – mõnikord ootaks isegi tavapärasest suuremat teemakesksust.

Tervikuihalust kütab sedapuhku üles asjaolu, et tänavu 26. mail täitis 200 aastat Aleksandr Sergejevitš Puškini sünnist ja seetõttu keskendub ka Looming nii Puškinile kui vahendab üht-teist värskeimat vene kirjandusest. Ja kui juba ongi ette heidetud, et 1937 tähistati poeedi 100. surma-aastapäeva toonases Eesti Vabariigis suurejoonelisel ja väarikamalt kui tema 200. sünnipäeva, siis eesti kultuuriajakirjandust tähtpäeva ignoreerimises igatahes süüdistada ei saa. Akadeemia avaldas ajaloolase Karl Martinsoni ülevaate vastavatest üritustest Eestis 1937. aastal ning Juhan Jaigi tõlkes lõigu vähem kanooniliselt Puškinilt, poeemi "Gabreliaad", mille esmatrükk eesti keeles ilmus muuseumis kuukirjas Æteist 1941. aastal. Keele ja Kirjanduse juuninumbris ilmus Malle Salupere artikkel "Puškin meie ajas" ning Loomingus katkend Moskvas üllitatud Anatoli Madorski teosest "Puškini saatatlikud püüetud" ja poeedi enese sulest "Kujuteldav kõnelus Aleksander I-ga". Vahet väarikaim tegu tähtpäevaga ühenduses oli aga "Jevgeni Onegini" kakskeelse väljaande avaldamine kirjastuselt Europeia läinud aasta lõpus. Muidugi tuleb meenutada, et meil on olemas Juri Lotmani kirjutatud Puškini monograafia, mida tasub üle lugeda igal ajal.

Madorski teos, millest valitud katkend keskendub Puškini suhtumisele tsaari ja isevalitsusse Venemaal laiemalt, on poleemiline ja provokatiivne ning Salupere ongi oma Keele ja Kirjanduse artiklis talle ette heitnud "pööbellikku õhinat" ja tahtmist näha ööpõlilist istuvat geeniusi. Süüdistused pühaduseteotuses on vahest küll liiast, sest ka sedalaadi käsitlused on vajalikud, iseäranis ajal, mil me senini pole vabanenud nõukogulike kooliprogrammide dikteeritud kanoonilisest poeedikujust. Heatoonilisest akadeemilisest stiilist hõlbivatel käsitlustel on vähemalt samasugune tähendus ja funktsioon nagu apokriivadel ja anekdootidel, mis ei lase geeniusel tarduda eluta ja külmadeks raidkujudeks, vaid osutavad sellele, et nemadki on inimesed kõigi oma nõrkuste ja veidrusega. Eks meil kõigil ole loetu ja

eelarvamuste põhjal tekkinud oma kujutus Puškinist kui inimesest. Asju liiga rangelt võttes võiks ju hukka mõista ka Loomingu avaluuletuse "Surmajärgsus: Puškini juhtum" Toomas Liivilt. Kriitilist eelhoiakut sugereeriv toimetuse märkus Madorski teksti juures on muidugi omal kohal, kuid kirjutamisolukorda valgustavat väikest seletust vajanuks ka Puškini kujutletud kõnelus tsaariga.

Kui aukartlikud kirjandusuurijad vaikivad häbiväärsena tunduva maha veel sajandite takka, siis tänapäeval kaubastatakse ja müüakse autobiograafilist materjali edukalt. Võtame näiteks kultusromaaniks ülendatud Venedikt Jerofejevi proosapoeemi "Moskva – Petuški", mille ühenduses miskipärast meenus toonase tsaaririigi varisemise aastal paberile pandud Henrik Visnapuu värs *Oo, maailm, purjus jumalate okse!* Poeemi sissejuhatus on vaimukas tollele samale pikantsustele altile pööblile nina-pihta andmine, edasist teekonda saadab deliirsesse nägemustesse suubuv sisemonoloog. Kas venepärane hõrdameelsus paaris *ohjendamatus*ega, kui kasutada seda Justa Kurfeldti 1930ndate aastate Dostojevski-tõlkeist meenuvad sõna, mandub kraadide tõustes saamatuks impotentsuseks, seda loeme Loomingu juuninumbrist.

Kuidas suhtuda vene värki tänases Eestis? Madorski näite varal ettevaatliku, kuid mõnel juhul, näiteks Haljand Udami tutvustatav Aleksandr Dugini postmodernistlik bolševism, kindlasti ka umbuskliku uudishimuga. Hoopis huvitavam ja vajalikkult kultuuriorientatsioonide huvides oleks aga lugeda, mis on saanud kõigist neist vene kirjanikest, kes kadusid perestroika järel toimunud suunamuutustes meie vaateväljast, ning kuidas vene kirjandus ülepea praegu elab. Selle hetkeseisu kohta puudub igasugune teave, kuigi teadajad (Aksel Tamm, Teet Kallas jt.) ilmselt leidub. Vastavasisuline ülevaade olgu siis meie või mõne vene kirjandusteadlase sulest sobinuks hästi täiendama ka Loomingu juuninumbrist.

Kui juba tõlkekirjandus jutuks tuli, siis valitseb nii meil kui mujal ebaproportsionaalselt tugev ülekaal angloameerika maade kasuks. Värskeimat tutvustav ja kirjastav Krista Kaer on eestseisjana ja väärtustajana siin parim näide ja iseäranis tervitatavad on meie kultuuriajakirjandusse jõudvad intervjuud sealsete kirjanikega. Kui aeg-ajalt ilmub perioodikas ülevaateid ka soome, skandinaavia, prantsuse kirjanduses toimuvast, siis varasemate aegade võrreldes tundub iberomeerika ja isegi saksa kirjanduse tänapäev olevat tagaplaanile nihkunud. Estofiile ja asjatundjaid, kellelt ka sealtkandist kultuurikirju oodata, peaks meil leiduma.

JANIKA KRONBERG

Bernhard Viidingu lauljahing

Et Bernhard Viiding oma teist murdekeeles luulekogu "Laev kindlus" nimetab "laulude roamatuks", siis on meil sedavõrd rohkem õigust nimetada luuletajat lauljaks. Jah, tema kodukohamurde luules on oma kummaline helin, lauldavus, ja küllap sellest, et ta ju kirjutab nii omasest-omast – ikka Saaremaast. See elu, mis elatud, peab olema väga rikas, et luules tulla tagasi oma lapsepõlvehinge köitnu juurde sügavate mälestuspiltidena (näiteks jõuluõhtust luuletuses "Ennevanast kui mo küla" jt.).

Väga tähenduslik ongi luulekogu alguses "Läksi mina":

läksi mina laulemaie

vasta tuli kena Kaie

oli tema musine

aga kole tõsine

mina kohe püsima

tema kohe küsima

miks sa laulad vana mees

Ja alles pikku-pikku saame luule kaudu lõpuks vastuse küsimusele. Nii et mallakern raamat lõpuni lugeda. Esimesed luuletused kannavad kodukohamälestuste pitserit. Aga kes elus ei vajaks nõnda armsasti ja hellasti seljataha vaatamist, olgu see siis külameeste sõõris, kus õlletoop, või kenade noorikute hulgas või oma vanemaid meenutades. See mälestepuu kasvab nagu looduses ikka – igal aastal oma ring. Ükski ring pole sarnane! Kuid kulminatsiooniks muudab väikese kimbukese "roamatust" teadmine:

äi paremat pole kuskil pool

kut suisel aal sii Pahna soos.

Saarte kirjanikud on ikka ja alati hällist saanud kaasa oma tarkuse ja erilise eluvaimu, loometarkuse, loomesünni suuruse. Kes ka hiljem mandrimaale läinud, sedagi meest või naist pole rikkunud suurte linnade hõng, karmus ja palju muud. Nii on ka Bernhard Viiding järjekordselt tõestanud, kus on täpselt tema juured ja miks nad just sellised tugevad on. Jah, küllap mõtleb see mees Nässuma suvekodus mere lähedal selgemaks oma elu ja kütkestavamaks sünnib sellest ju ka siis looja looming.

Humoristlik Viiding! ütleme paljusid luuletusi lugedes. Valulik Viiding! ütleme teistsuguseid luuletusi lugedes.

Näiteks "Tuuling":

seisab üksi tuule veski

ta äi käi

tuult jo küll

tuult jo küll

miks ta juure mette keski

korrakskid äi käi

tuult jo küll

tuult jo küll

Miks me ei käi? Siinkohal peaks meelde tulema seda, mil õitses talupojakultuur kõigis saarte külates. Väiksest Suurlaiust Muhi külje all suurema Vilsandini ja aina risti-rästi läbi saarte. Me võime ja küllap peamegi üsna murelikult-valusalt küsima veel palju kordi "miks?".

Miks külanaised enam kodus leiba ei küpseta?

Miks ei kanta hälle põllule minnes kaasas, kiikumas tugeva kasepuu küljes?

Miks ei tehta enam talguid?

Miks ei looda enam külalaule (välja arvatud üksikud)? Vanasti oli igas külas oma külalaulik!

Palju küsimärke piirab meie turumajanduslikku vegeteerimist. Ja kui just siis keegi nii valjusti hõikab või kaunisti laulab endisest külaelust, siis tahaks peatada aja, sellelt nagu logisevalt trammilt maha hüpata ja minna mööda kauneid külavaheteid tarre elama... Jaa. Sõna "tare" on Viidingulgi selles luuleraamatus kas otse või aimatavalt välja öeldud. Ja miks? Meie kultuur algab ju tarest, mitte linnamüüride vahelt.

Sellised luuletused nagu "Randas", "Meri, mo meri", "Laev", "Talgud", "Põllal" jpt. on üks osake kultuuriloost, mis kõige impulsiivsemalt murdeluulekogust välja tungib. Ja näed sa, leiab tee südamesse! Kas ehk liigsest emotsionaalsusest, ehk hingestriiptisist? On üht ja on teist, kuid kõige rohkem elutarkust, mis saanud loometarkusesks. Ja seda võime ju alati nimetada meie aja kultuurilooks.

Mõnusalt-mõnusalt on kirjutanud Viidingu Bärni oma teise murdeluulekogu. Ikka laulu järgi peab elus sihte otsima! Kui nad ongi teinekord ka valusad, siis – see ongi **elu ise**. Ning see kordumatuse elamus, mis luuletuste lugemisest südamesse jääb, mõistusele ruumi teeb ja olemisele sisukust annab, on soarlaste kombel üts kangeste veart möte ja söuke möte, et küll on sii pisikselt Soaremoal andeid veel palju valida. Nad ilmuvad äkki nagu allikad moa seest!

ENDA NAABER

Hing ei mahu pildiraami

Lehitseme raamatut, mille lugesime läbi juba ammu, kuid kutsub end taas avama. "Jalgsirajad" on Kuressaare ajakirjaniku ja kirjaniku päevik aastatest 1988 – 1990.

Päevikus on kordumatuid hetki, mis läbi elatud põhiliselt Saaremaal, ja selles mosaiigis on tuhande värvivarjundiga kristallikiilde üldse Eestimaa kultuuriloost.

Seda päevikut on nimetatud kultuurilooks provintsist, see väljub raamidest, et vahendada kohtumiste ja kirjavahetuste kaudu eesti kultuuri loovate inimeste nende aastate põhimeeelusi. Päevik pakub lisaks haruldasi fotosid, millelt vaatavad vastu Debora Vaarandi, Aleksander Suuman, Ave Alavainu, Heli Lääts, Enda Naabri ema Raissa, Endla Tegova ja paljud teised. (Fotod autorilt endalt!) Igaühel neil on oma koht kultuuriloos, autori suhtlusringis. Ning me väidaksime, et kirjanik ei ole ainult provintslane, vaid tal on samuti oma vajalik koht eesti kirjanduses.

Kui Heli Lääts laulab Kikerpuu laulu "Sa äratasid minus luiged lendu...", siis laulab ta ju Enda Naabri sõnadega...

Päeviku oluliseks plussiks on see vaba ja sundimatu ütlemlaad, mis kantud hingeharmoonias. Sügavast armastusest inimeste vastu.

Teame, pealinnas viskavad mõned literaadid autori suhtes ninaga ja nipsakalt, sest nad pole jõudnud natuke raskelt tabatava kirjanikuni. Miks? Ta on nii lihtne, et tekib lausa hämming

esialgu – kuidas saab lühidalt öelda nii palju. Enda Naabri lüürismides ehk aforismides on peidus samuti lihtsus, mis on ikka võõramaks jäämas eesti kirjanduses üldse. Püütakse mingi noobli stiiliga lahata elu või elust maha spikerdada. Pealinnas pole paljudes seda sügavat loodusetunnetust, mis on Enda Naabri kogu olemise üks põhiline osa. Nad on provintsi suhtes ülevalt alla vaatajad. Ja küllap on Enda Naaber avastamata paljudelgi lugejatel Eestimaal.

Päevik kutsus teistkordselt lugema veel paljugi pärast – huvitav kultuuriinfo, mida kunagi kindlasti kasutavad eesti kirjandusloo kirjutajad. Teistkordselt kutsub lugema ka Enda Naabri veelgi sisukam päevik "Hommikud on nii noored", kõik üks põhjalik kirjanduslugu, kultuurilugu ka tulevastele põlvedele. Kuid pöördugem tagasi "Jalgsiradade" juurde! See lõpeb nii:

"Kirikukella helin ja kajakad tiirlevad vana hollandi tuuliku ümber. Koju tulnud, keerasin raadio mängima. Kuulsin Rein Rannapi klaveri-improvisatsiooni, kui äkki lõhestas õhku lennukimüra. See on ju nii sümbolne praegusele ajale.

Ma mõtlen veel viivu neil lehekülgedel tormilaternast. Ma lähen sellega läbi tuisu, läbi tormi... Hing ei mahu pildiraami".

LY ALLIK
ÜLO ALO VÕSAR

Vana elutormleja armastus ehk Mees mõriseb

Bärni on hulk aastaid peamiselt ajakirjanikuna tegelnud kirjutamisega. Oma esikraamatu "Tähetüdruk" sündi kirjeldas Bärni järgmiselt. Kord helistas tema toonasesse töökohta keegi naine. Helistaja osutus Tähe tüdrukuks, kellesse Bärni oli juba kaks aastakümnet varem armunud. Alles nüüd selgus, et kunagised tunded olid vastastikused ja kestsid veel tollalgi. Algas lahusolekut justkui heastada püüdvalt tormiline aeg. Nende mitte ainult vaimse kooselu lõpetas Tähe tüdruku surm aga üsna pea ... Jah, Bärni suhted pere ja koduga tunduvad mõneti tavatud, kuid nendest kõnelemise viis kajastab mu meelest paljude meeste mõttemaailma.

Kas oskad enesega seostada sõnaühendit "pereta ja koduta"?

Koduta võib olla ka perega koos ning pereta võib olla oma kõige kallimas sünni- ja kasvukodus. Kõige liigutavam ja suuremat nostalgilist valu tekitab perekond, kus olin laps. Lapsepõlv on minu elu alus, kindel linn ja varjupaik, mis saadab mind läbi elu. Sealsele perele saan ma toetuda, kuigi mina olen temast ainsana maa peal alles. Ajapikku muutuvad teisedki järjest elavamaks – kuid paraku vaid mu mõtetes ja tunded. Kahetsen kohutavalt, et ma isaga tema noorpõlvest ei rääkinud. Pealegi oli ta oma õdedega koos unikaalne kodukanditundja. Aga mis see tagantjäreletarkus aitab... Isa surma ajal olin äsja ülikooli lõpetanud loll nolk. Ema suri suhteliselt hiljuti ja temaga taipasin rääkida tema noorusest ja noorpõlve-armastustest.

Kodupaik sisaldab endas kodu tube, iga nurka, iga ahjutagust, iga jalajälge küladeel. Mul on kodukülaga eluaeg ja siia maani olnud tihe side. Kodune kohalolek ja veel midagi algab juba Muhumaad mööda Saaremaa poole tulles: siis on hoopis teine tunne kui mandril. Minu ainus kodu asub Valjala vallas Jursi külas Lõhmusel. Sündisin ma mõni kilomeeter eemal tsaariaegse magasiida müüride külge ehitatud majakeses, mille kõrvale jäi sepikoda. Kõik mu esimesed mälestused pärinevad aga Lõhmuselt, mida pean oma sisuliseks sünnikoduks. Tänu oma isale ja emale olen see õnnelik, kellel on olnud kodu, mida tagasi igatseda. See mängib mu elus palju võimsamat rolli kui kodud, kus hakkasin ise tittesid tootma.

Kuressaares koolis käies mõtlesin linnapoiste peale. Kuulsin, kuidas nad kolivad ühest kohast teise ning vahetavad nii kümneid kortereid. Nad rääkisid küll oma tänavast, tänavanurkadest, hoovist jne., aga siia maani arvan, et neil pole säärast kindlat kodu kui minul. Kui aga inimene pole seda või teist asja kunagi kogenud, ei oska ta selle puudumist märgatagi. Ega ta selle pärast kannata.

Paistab, et praeguses elupaigas Saele sa ennast eriti koduselt ei tunne. Miks?

Saele maja ehitades üritasin kodusust luua näiteks sellega, et tõin sinna Saaremaa mööbli. Natuke aitas see küll Saaremaad lähemale tuua, aga tüki jäävad ikkagi tükkideks. Ema kummutit või kappi on ju tore vaadata, aga tema ümbrus jääb võõraks! Nagu kodunt merele kaasa võetud ehe. Kodutunnet ei tekkinud terves majas. Tänu ülikooliajale koos noorusarmastusega on mulle kodune ja lähedane pigem Tartu.

Uut kodu ehitama hakates arvestasin küllap iga inimese igatsust olla vahel omaette. Juba Saaremaal tunnetasin sellise võimaluse puudumist üsna teravalt. Tahtsin oma tuba. Paraku polnud oma nurgakestki, kuigi meil olid suured ruumid. Nii tegin ma väikse poisina pööningule tekkidest endale toa – riputasin tekid sarikate ja pennide külge. Ega ma seal midagi teinud, lihtsalt istusin viis minutit ja läksin siis alla. Aga niisugune eriline tunne oli, et see on minu tuba, minu ruum. Saele ehitasin esiteks endale kabineti suure kirjutuslauaga.

Kuna esimene abielu oli tolleks ajaks ümber saanud ja mul polnud kuskil elada, hakkasin Saele maja ehitama. Tol ajal oli see väga odav: algus sai tehtud puhtalt ajakirjanikupalga eest pluss mõned suuremad honorarid. Pooleldi valmis majja viisin teise naise, kes elab seal praegugi. See koht pole minu jaoks eriti kodune peamiselt seepärast, et ma ei asunud sinna elama lapsena. Kodu on ainult see, mis jääb lapse hinge.

Kogu jutust kumab läbi, et kodu ilma pereta on mõeldamatu.

Jah, kodu juurde käib pere. Ning need võib jagada laias laastus kahte: ühes kasvab sa lapsena ning sul on seal toeks isa ja ema. Teine on su laste sünnikodu ja oled sa ise isa rollis ja su naine on ema rollis. Saue on kodu eeskätt ikkagi seal sündinute, mitte niivõrd minu jaoks. Mina suhtun temasse rohkem asiselt, mitte emotsionaalselt.

Eriti teise abielu ajal hakkasin tundma, et mu loomus on pigem pereta-olek, ma ei ole perekeskne mees. Alates sellest, et ma ei oska lapse sünni puhul tunda helget, pimestavat, säravvalget isarõõmu. Laps muutub mulle lähedaseks alles paariaas-tasena. Ega ma laste kasvatamisega ka hiljem nõnda palju ole tegelenud nagu ehk mõni teine. Olen näinud iga vaba hetke oma laste kasvatamisele pühendavaid isasid, aga mina pole küll säärane. Osalt ehk sellegi tõttu, et eluaeg on minu palgatöö ja põhihuvi olnud lahutamatu seotud: kirjutamine. Individuaalne töötamisviis ja suur keskendumisvajadus kahtlemata soosivad loovinimese perekonnast eraldumist ning seetõttu võib iseäranis traagiliseks kujuneda ema (mitte isa!) olemine näiteks kirjanik.

Siin jõuad sa abieluni. Mis sa sellest institutsioonist üldse arvad?

Vähemalt minu jaoks on visiitabelu parim abielutüüp. Ega ta klassikalisest kooselust väheväärtslikum ole, samuti võivad tema variandid ulatuda ehalkäimisest kasvõi kahe tiivaga lossini. Üks maja tiib oleks siis daamile ja teine härrale. Kui lossitiiba pole, olgu kummalgi vähemalt oma tuba. Naisel olgu eraldumiseks majas oma tuba kas kabineti, õmblustoa, buduaari või mis tahes nime all. Mees võib eralduda raamatukogutuppa, kabinetti või näiteks keldrisse oma kruustangide ja viilide juurde. Abielude püsivuse üks võimalusi oleks võimalus eralduda perekonnast kui keskkonna vormist.

Selline on Bärni versioon mõnest küljest oma elus. Kõnekäänu järgi saad kolmveerandiga petta, kui saare mehe jutust poolt usud. Aga enamik neist räägib nii toredalt, et enese võimalikust pettalaskmisest oskan tunda vaid head meelt.

Küsitles JAAN MALIN

Ülevaatenäitusest

Kui Tallinna viies galeriis avati eelmise aasta 10. juulil eesti maali aastanäitus, siis kinnitas peakorraldaja Jaan Elken, et eesti maal on huvitavam kui eales varem. "Ergutav süst maalimaastikule", "Maalijad utmistuhinas" ning "Kuraatorid, tegelege rohkem maalikunstiga!" olid lipukirjad, mille all kriitikud toona näitustele reageerisid. Ehkki ühes neist artiklites mainiti mõningaid puudu- või ülejääke, oli üldine rõhuasetus maalikunsti toetav. Toonaste kuraatorikäekirjas teostatud maaliülevaatuste tutvustamisel kordusid märksõnad "värske vaatenurk" ja "megapopp suhtumine". Kuid juba esimene uuenenud maali aastanäitus 1997. aasta aprillis lubas kirjutada eesti maali renessansist. 19. juuni "Kunstikanali" saates kordusid taas konstruktiivse eufooria noodid.

Otsustades kolme viimase aasta jooksul toimunud näituste ning värvikataloogi "Eesti maal" põhjal, on maalijad end eesti kunsti pildis võimsalt kehtestanud. Hästi korraldatud aastanäitused on eesti maalile teravikuna loonud edu traditsiooni, mida tahaksin analüüsida.

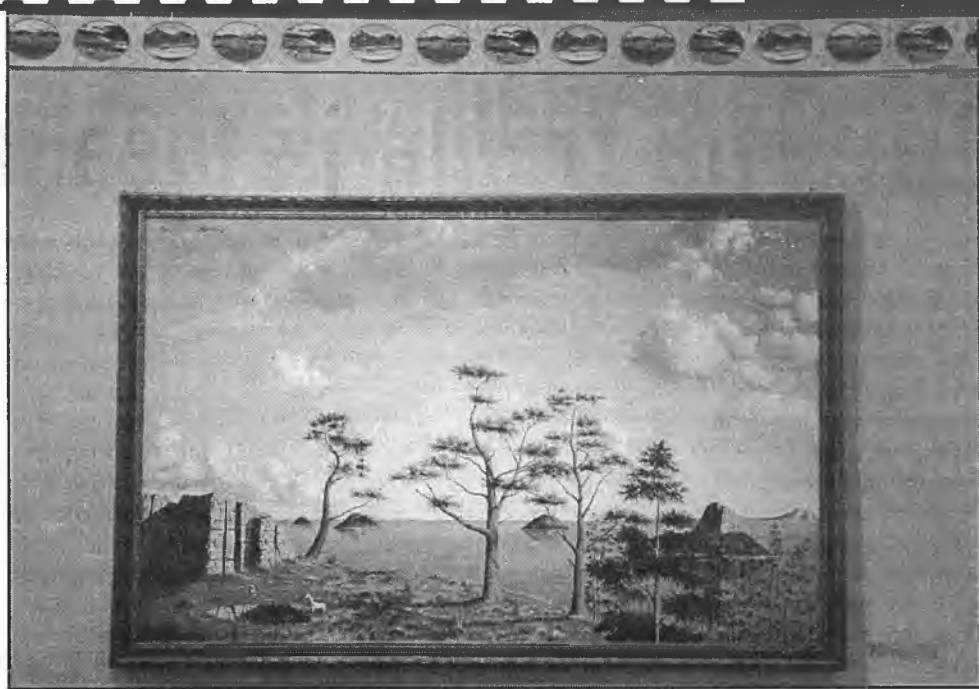
Tänavuse maaliparaadi enamikku – Eha Komissarovi koostatud väljapanekut "Maal '99" Tallinna Kunstihoones, Kursi koolkonna näitust Raatuses, seinamaalikonkurssi Kunstihoone hoovis ja Tartu ülikooli maalikateedri õpilaste ja diplomandide näitust Vaala galeriis võib pidada ülevaatenäitusteks. Just seinastseina väljapaneku kaudu on maali aastanäitus end alati väärtustanud. Isegi kuraatorite kaasamise korral on kõikide ekspositsioonide läbilõikes tegelikult alati toimunud totaalne ülevaatus.

Seekord mängib üksnes Ants Juske Rotermani soolalaos partii, milles ta publiku ootuste, kunstnike tööde ja enese püstitatud probleemide vahel balansseerides järgib suuremal või vähemal määral omakehtestatud reegleid. Eesti maalikunsti üldseisu puutuvaid järeldusi on võimalik teha ka soolalaos "Uuel ja vanal narratsioonil" eksponeeritava koosluse põhjal, aga need ei suru end vägisi peale. Väljaspool põhiprobleemi, milleks on maaliomaste jutustusvi-

side analüüs, paistab näitus silma kujunduse salonglikkusega. Juske esitab eklektilist maalikooslust tugeva tervikuna, asetades rõhu keskmise eestlase kodustele maitse-eelistustele. Et näitus kohati naerab eksponeeritava materjali üle, siis jääb vaid imestada, et maalijate eneste hulgas kuulke see küllalt populaarne olevat.

Laiale kunstnikkonnale avatud näitused on alati olnud selgelt motiveeritud. Need rahuldavad kunstnike vajadust kunstikomisjonide maitsest ja kuraatorite ambitsioonidest piiritlemata eksponeerimisvõimaluste järele. Mingi kriisi tõttu näitusepoliitikas või lihtsalt intensiivsete muutuste ajajärgul võib alati teravduda uue ülevaatenäituse vajadus. Mis aga juhtub, kui ülevaatenäitus lähtub ühe kunstiliigi spetsifikast? Kas sellisel puhul üldse rakenduvad osalusdemokraatia ideedest tulenevad ülevaatenäituse eesmärgid? Kardan, et ei.

Pikemas perspektiivis arvestades saab ükskõik milline nendest töödest, mida esitatakse praegusel maali ülevaatenäitusel, oma väärtusmõõtme ja tarvitamiskvoodi ikkagi kunstimaailmas valdkondadevaheliselt kehtestuvate kirjeldusalluste kaudu, globaalsetes "kunstikõnelustes". Regulaarselt toimuv erialaliidu ülevaatenäitus püüab luua sellise ekspositsiooniraamistuse, mis võimaldaks end ajutiselt välja arvata kõledalt globaalsetest "kunstikõnelustest", kehtestada oma traditsioonidest lähtuvaid hierarhiad. Toon konkreetse näite. Eelmise aasta maalinäituse kontekstis paistis silma Greg A-Kristingu "Vaade sadamale". Kunstnik oli uhkesse maaliraami surunud vaate, mis avanes soolalao aknast ja nihestas sellega meie tavapäraseid vaatamisharjumusi. Kunstiajaloo seisukohast oli see trüfaretne ja ükski kuraator seda enam teistkordselt tellima ei hakka, kuid maalinäituse "sisemonoloogis" mõjus "Vaade sadamale" ergastavalt. Samamoodi – laiemas kontekstis konservatiivselt, kuid ekspositsiooni seisukohast värskest – mõjub tänavu Anu Juuraku videopeegel. Selleks et erialaliidu ülevaatenäitus saaks tekitada kunstielevust, peab ta repres-

Navitrolla kitsimaastik kitsilikus raamistuses.

TEET MALSROOS

seerima iga töö suhet visuaalsete kunstide üldisel tegevusväljal toimuvasse. Erialaliidule kunstipoliitiliselt vajaliku eufooria saavutamiseks on vaja luua illusioon kunstiliigisestest väärtustest, kunstiliigi arengu sisedialogist. Maalinäitused on tõepoolest loonud väga mitmeplaanilise tervikpildi, mis kokkuvõttes võimaldaks rääkida eesti maalikunsti hetkeseisust, kuid ma ei mõista, milleks seda vaja on? Kui lähitulevikus kirjutatakse eesti kunsti ajalugu, ei hakka keegi eraldi peatükkides välja joonistama arengutendentse maalis, skulptuuris, graafikas ja performanceis. Seesugune jaotus on kaotanud sisulise aluse. Olen veendunud, et kui tulevases Eesti Kunstimuuseumi ekspositsioonis hakatakse modelleerima 1990ndate kunsti toimunut, siis ei anta maalikunstile enam eraldi sõna.

Eestis on küll häid kunstnikke, kes end maalides või maalikunstist lähtuvalt väljendavad, ja ka käesoleval näitusel on palju väärt töid – ma ei kahtle muuseas Kaido Ole möödunud aastases väites, mis kinnitas "maalitud illusioonide võimet mõjuda taas kummastavalt" – see aga ei pane mind uskuma kogu eesti maalikunsti. Milleks siis sellised pingutused, kui 1990ndate läbilõikes pole enam olemas eesti maalikunsti, skulptuuri või graafikat? Korporatiivne eufooria, mida toodavad erialaliitude aastanäi-

tused õnnestumise korral, lihtsalt kinnistab tagurlikke struktuure eesti kunstielus, näiteks kunstiope jaotumist erialadeks Eesti Kunstiakadeemia stuudiumi algusest lõpuni.

Maalijate Liidu initsiatiivil algatatud uute tsunftikesksete ülevaatenäituste tava on nakatanud ka teisi erialaliite. Varsti näibki kogu Tallinna kunstikalender juba ette korrapäraselt siiludeks jaotatud olevat – mai on meil moekuu, juuni maalikuu...jne. Kunstnike ametiühenduste paljususe tagab mitme aasta peale ka minimaalse tarviliku rotatsiooni ja ongi meil ette tehtud kogu vabariiklik ekspositsioonipoliitika. Tõtt öelda kaunis jube perspektiiv.

Intrigeerivam oleks korraldada väikesi probleemnäitusi, nagu möödunud aastases paketi oli Kaido Ole kureeritud "Maalitud reaalsus – aktuaalne anakronism". Üldvaate jaoks võiks aga vaba lava põhimõttel eraldada kõikides Tallinna galeriides korraga kolm augustikuu nädalat tasuta ekspositsioonipinda peaaegu kõigile.

Lõpetuseks vabandan Alice Kase, Ado Lille, Jasper Zoova, Urmas Muru, Meiu Mündi ja Al Paldroki jt. ees, kuna tunnen, et jään nende uutele töödele lehekülje või paari võrra mõtteid võlgu. Mis seal ikka teha – ülevaatearvustus.

HANNO SOANS

Pilt ja lugu

Narratiivsus kujutavas kunstis on veniv mõiste. Ootaks justkui lugu oma alguse ja lõpuga, sündmust ja sõimpunkti. Tahaks tänuiliku vaatajana küsida, mis juhtus, lasta teadjal jutuvestjal kaootilist kulgemist filtreerida. Näeks rõõmuga selget verbaliseeritavat teksti, eneseküllast ja lõpetatud pildiilma. Loobuks kergendusega kahtlusest, et kõik ei alga ega lõpegi siinsamas ja tegelik juhtumine on hoopis mujal. Aga kust leida selline pilt? Kui nagunii pole üleni iseend kandvat narratiivset kunsti, siis võib abstraktses joontemängus näha sama palju jutustust kui literatuurses figuratiivses kompositsioonis. Erinevus on teravustamises, fokuseerimises, tabatud hetkes.

"Maal '99" kõlab mõneti apokalüptiliselt. Justkui maal enne surma või Suurt Plahvatust, maal maailmalõpu lävepakul, rauged maal, millele viirastuvad pildid lapsepõlvest. Maalikunsti aastasündmuse ja enesekae-muse raames püüab Ants Juske kuraatori-näitus "Uus ja vana narratsioon" Rotermani soolalaos ühendada "maalilisust, figuraatiivsust, narratiivsust erinevates kunstiliikides", reserveerides keskse koha nende komponentide seisukohalt "isalikus positsioonis" paiknevale rohkem või vähem traditsioonilisele maalile. Isalik positsioon näikse aga olevat sedavõrd võimas ja elujõuline, et ega muule suurt ruumi jagugi. Iseasi, kas see kvantitatiivne ülekaal märgib nüüd uue õitsengu aimdust või lihtsalt vali-

tud vaatepunkti kerget ühekülgust.

Näituse sissejuhatava teksti all ripub foto filmikaadrist. Maal teab, et jutustamiskunsti ühe võimalusterohkema vormi, ühtaegu kõneleva ja näitava narratiivse filmi kõrval jääb ta loo seisukohalt vaeslapse ossa. Ei saa üks pilt eales samaväärselt rääkida sellest, mis juhtus Andres Lapeteusega. Aga maali see ei heiduta. Olgu kui narratiivne ja jutustamisaldis tahes, maal '99 jätab pool peeglit alati enesevaatluseks, sealt ta algab ja sinna ta suubub, olles iseenda tugi ja pelgupaik. Võitlust ja vastandusi õhutades võiks ju väljapaneku esimene taies filmikaadri kõrval olla suurejooneline maalijutustus panoraami ja barrikaadidega või siis väikese sündmuse emotsionaalne ja eritletud lähivaatlus. Alfred Hirve "Daam ja piilimängija" (1901) näib aga sajandipikkusele ajavahel vaatamata kaasaja narratiivse maali sugulasena. Lugu on pigem eos kui üheselt realiseerunud.

Esimene, mis hakkab silma uues ja vanas maalinarratsioonis, on maastik – ruum kui võimalus, looduskeskkond kui müütiliste, religioossete (Jüri Arrak, Andres Sütevaka) ja lihtsalt lugude (Toomas Vint) kandja. Maastikumaaal kui klassikalise maalikunsti enesemäärangu üks nurgakividest laseb end lõputult teisendada. Maastik ja pornograafia (Valeri Vinogradov), maastik kui kits (Lemming Nagel, Navitrolla), lõhutud maastik kui jutustus maalist (Ando Keskküla). Teisedki

nurgakivid püsivad sedavõrd kindlalt, et lõpuks pole pilti, mida ei annaks narratiivseks mõelda. Portree (Ilmar Kruusamäe, Kai-Mai Olbri) on lugu, akt (Evald Okas, Silvia Eher) on lugu, üks tähendustest küllastunud kujund, üks peegel (Anu Juurak), üks roos (Laurentsius) on lugu. Andres Toltsi peaaegu abstraktne seinaleht räägib kindlasti millestki. Jüri Palmi tarkade kivi mureneb jutustuste koorma all. Ette heita ei saa midagi, kinni hakata pole ka kuskilt.

Kogu näitus kulgeb justkui kahe kuhja vahel ning jätab piirid puutumata. Pole õieti külluslikku literatuursust, pole ka päris hääletuid lugusid. Kui narratiivse maali puhul tekib kõigepealt küsimus, mida maal teeb jutustusega, see tähendab – kas ja milleks pilt vajab lugu ning milleks ta selle loo muudab, siis meelde jääb justkui olakehitus – igat moodi võib vaadata ja mõelda, kõiges on kõike ja eimidagi. Kuigi kuraatoriprojekt, vaeb "Uus ja vana narratsioon" valdavas osas siiski paari viimase aasta eesti maalikunsti seisuga ega saa seega mööda kokkuvõtivate ja ülevaatavate näituste õnnestusest – linnulennult ei näe detaile ega taba tuuma, hõlmavus ja üldistus segab süüvimist. Veel kurvem küsimus kerkib seoses lubatud maaliga piirnevate "erinevate kunstiliikidega". Kus need siis on kogu oma "visuaalse atraktiivsuse, et mitte öelda maalilisusega"? Must-valge retrospektiiv (!) koosneb Kalju Suure fotodest ja Grigori Kro-

manovi filmikaadritest. Näituse kaks videotäist, Helen Valkna "Punane" ja Toomas Mürgi "Smile forever" kasutavad atraktiivse visuaalsuse asemel äärmiselt nappe vahendeid. Muidugi ei saa esitada kõike ja korraga, aga praegu jääb küll mulje, et maal troonib kõhklusteta ja kõigutamatult ning lapsed pole veel kaelagi kandma hakanud, kuigi tegelikult teised ammu kodust kaugel.

Omamoodi kõige ilmekamalt räägib maali hiilgusest ja viletsusest Ervin Õunapuu "Erakogu" repliigina Caravaggio "Õhtueinele Emmauses". Pilti ei ole. On postament ja purk hoidisega ning fatalistlik tekst salapärasest oksjonimaailmast, igaveseks kaduvatest meistriteostest. Siin see maal nüüd elab ja õilmitseb, ainult et pilk näikse ikka rohkem selja taha kui ümberringi pöörduvat. Selle näituse põhjal tundub, nagu oleks lood ilmast otsa lõppenud, narratiiv *a priori* midagi vana ja krigisevat ning ilma viiteta kuulsusrikkale minevikule (mille tehnika iseene-sest nagunii loob) mõeldamatu. Üha uuesti pannakse vaene vintsutatud Mona Lisa silmi pilgutama ja suud maigutama ("Smile forever"). Isegi kui ta püsti tõuseks, lahti riietuks ja kätel seisaks, ei ütleks see tänase ja tulevase maalikunsti kohta midagi. Mona Lisa ümber käivad juba ammu hoopis muud mängud.

ANU ALLAS

Laulupeo rõõm ja tasakaalutahe

Sedapuhku on ta taas minevikuks saanud, meie 23. üldlaulupidu – sajandi viimane, tähistamas 130 aasta möödumist esimesest ning peegeldamas, nagu igaüks varasemaistki, oma ajastu inimesi, arusaamu ja eelistusi. Kas temast saab olulisem ajalooksündmus kui üksnes kronoloogiliselt tähtsate numbrite kandja, selgub tulevikus. Aga juba täna on ta sügavama või pindmisema jälje jätnud kõigi osasaanute hinge ja meeltesse.

Milline siis oli laulupidu A.D. 1999? Mida taotleti, kas ja kuidas said teoks püüdlused ja missuguseks kujunes üldpilt? Nii lähedasse minevikku tagasi vaadates saab vaevalt teha suuri ja süsteemseid üldistusi, ometi oli päris mitmel tasandil ja teljel märgatav korraldajate ühine ja selge tahe – **tasakaalu** püüdlumine. Esmaselt ja kogu ettevõtmise juhtideena sõnastasid selle tahte peo ideekavandi loojad, Eesti Muusikaakadeemia dirigeerimisosakonna õpejõud, juba mõni aasta tagasi: „Ideekavand püüab lahendada Rudolf Tobiase esitatud küsimuse – kas laulupidu või muusikapidu? Ideekavand järgib põhimõtet – üldlaulupidu on eesti rahva muusikapidu.“ Nii lihtsalt ja osavalt võib tasakaalu ja kompromissi saavutada küll vaid sõnades. Aga tegudes? Toomaks pisut selgust, püüan järgnevalt paigutada mõne mõttelise telje paigutada äsjase laulupeo ideoloogia, heliloomingu, esitajate ja korraldustöö komplekssusse, et selle abil viidata juba nimetatud tasakaalupüüdele.

Rahvuslik ja rahvusvaheline

Kõigepaalt **rahvuslikkuse ja rahvusvahelisuse** ehk eesti ja mitte-eesti telg. Viimase kümnendi suvised suurlaulmised on näidanud nii selle skaala äärmisi punkte kui proovinud keskpaika kombata. Oli ju nii, et samavõrra kui Ameerika – Eesti „Laulusillad“ pürgisid ingliskeelsele rahvusvahelisusele, otsis René Eespere „ühemehelaulupidu“ tõelist eestlikkust nii meelsuse kui vaid kodumaise repertuaari kasutamise kaudu. Oma aja märgid mõlemad. Eelmisel üldlaulupeol viis aastat tagasi võideldi kõvasti kompromissi nimel: korraldajad, olles kavva võtnud kümme aastat tagasi Beethovenist Madetojani, pälvivad väliseestlaste hääleka pahameele peaaegu et eestluse reetmise eest.

Seekordse muusikaprogrammi koostajad (kes nimelt, see mahukast „Laulupeo juhust“ kahjuks ei selgu, kava kokkupaneku võib vist arvata üheksaliikmelise kunstinõukogu ühistööks) olid asetanud rõhu eesti muusikale. Teise päeva kava tervikuna (v.a. üks pasunakoori lugu) ning esimesest kontserdist kolmveerand oli meie autorite looming. Orffi, Verdi ja Händeli ülituntud suurvormikatkendid andsid esimesel õhtul võimaluse kõlada efektsel ja läbiproovitud heal muusikal ning õige kõrvalise lisaväärtusena päästsid kava ka võimalikest liigrahvuslikkuse suletuse süüdistusest. Igatahes tundus repertuaaris olevat leitud oma ja muu muusika suhetes täitsa sobiv tasakaal ning mõlema kontserdi kõlamaailm kujunes vaheldusrikkaks ja värviliseks. Koguni niivõrd, et mõnikord oli sellele altarile toodud ohvreidki: nii võis usuküsimustes tundlikule kuulajale olla ootamatu, kui vahetult pärast kahte pühalikku osa Kreegi Reekviemi prahvatas ülistuskoor „Fortunale“ Orffi „Carmina burana“st. Efektne küll, aga midagi oli vist villu. Aga see on juba hoopis teine probleem.

Üks peo valdkond, milles eesti ja mitte-eesti skaala sai selgelt ilmsiks, oli kõikevõimalik sõnaline osa: teadustused, kirjalikud kavad, annotatsioonid jm. Kõik tekstid olid sedapuhku otsustavalt eestikeelsed, külalistele oli mõeldud vaid kavavõldiku üks pool ingliskeelsele laulupealkirjadega. Siinkohal tahaks küll kriitiline olla, mis sest, et lähtekoht on isiklikku laadi. Võõrustasime nimelt üht kena norra daami, kelle siiatuleku peaeesmärk oli meie kultuuri ja laulupidude

tundmaõppimine. Paraku selgus, et kogu info pidude ajaloost ja olemusest, laulude sisust, rahvariistest ja tegelasest tuli inglise keeles laulude vahel ise ära jutustada, sest ühtegi asjakohast lugemist lihtsalt ei olnud. Aga ega meie sõber olnud siis ainuke: võõramaalasi oli hulganisti, enamik neist küllap nagu meie külalinegi vaimustunud laulupeo vägevusest ja unikaalsusest. Ometi polnud lisaks muljetele kaasa võtta muud mälestust kui eestikeelse tekstiga varasemate laulupidude kassett ja CD. Võibolla müüdi kusa-gil ka mõnd postkaarti, ei tea. Ja teise päeva hommikuks oli isegi „Laulupeo juht“ otsas. Kulla korraldajad, see oli ju meie suur võimalus ennast teadvustada ja pakkuda pildis, sõnas, tarbekunstis, muusikasalvestistes, videofilmides jne. See võimalus läks seekord tühjalt mööda. (Muide, oma sõbrale küsime laulupeojärgsel päeval ühest raamatu-poest seinale kleebitud peoplakati, külalisel oli hea meel, meil natuke piinlik.)

Ja kolmaski emotsionaalne tähelepanek rahvuslikkuse ja rahvusvahelisuse teljelt. Rongkäiku jälgides hakkas meeldivalt silma, kui paljud siinsed vene laste ja täiskasvanute koorid olid laulma tulnud, iseäranis suur tundus olevat Narva panus. Loodetavasti tundsid nad end tõeliste asjaosalistena ja meie jälle märkasime, kui hästi nad integreeruvad.

Vana ja uus

Järgmine mõtteline telg, millega laulupidu mõõta, võiks olla **traditsioonid ja uuendused**. Muusikat valides on sellel skaalal küllap tasakaalu otsitud iga peo kava koostades. Tänaheks on lõplikult selge, et meil on mõned laulupeolood ja -autorid, mis/kes olid, on ja arvatavalt jäävadki. Küsimus ei ole seega Härmas, Hermannis, Ernesaksas ja Tormises, vaid neis, keda nimetatutega (ehk traditsiooniga) kokku sobitada. Seekordne suurim uudisteos oli Eino Tambergi kantaat „Jalatais maad mõtte ja südame tarvis“ segakoorile ja sümfooniaorkestrile. Tõsine ja siiras, kandva dramaturgiaga ja piisavalt suure kõlajõuga helitöö – kuid ometi oli tema mõjulepääs antud tingimustes raskendatud. Ta oli liiga uus: uue nähtuse, „kunstmuusika kontserdi“ uus ja esimene teos, mille tarvis nii publikul kui ka esitajatel jäi eelhäälestus napiks. Lisaks jätkus selle loo ajal täiesti kurioosse uuenduse – helikopteri undamine. Pool enne seda kõlanud Tormise kantaadist oli juba kaotsi läinud. Helikopterilt saab küll vägevaid filmivõtteid, paraku toob see kaasa muusikat hävitava müra. Aga Tambergi kantaati tahaks peagi kontserdisaalis kuulata.

Laulupeol oli ilmselt teisigi päris uusi lugusid, järgmine kord võiks ju esiettekan-ded hea traditsiooni kohaselt kaval ära märkida. Enamik uuemaist lauludest olid lühikesed ja efektsed, mõni sattus sekka kahvatum ka. Vastakaid tundeid tekitasid spetsiaalsed laulupeoseaded, näiteks Valko-neni „Lootuse“ lüürliline loomus kadus löök-pillimütsude taha kahjuks sootuks ära. See-vastu Kadri Hundi „Kuningalaulu“ seade oli tehtud peenelt ja leidlikult ning ka suure lustiga esitatud. Saateansambel esines igati arvestataval tasemel.

Kui kokku võtta lähenemine traditsioonidele ja uuendustele muusikavalikus, siis tõdeme, et siingi olid tegijad leidnud soodsa tasakaalu uuema ja vanema helimaailma vahel. Kas kunstiline sõel oleks võinud olla „teise kujuga“ või tihedam, on pigem maitseküsimus. Küllap leidub nii suures lauljate-hulgas igal loole oma „fännklubi“.

Tõeliselt uus, vähemalt tänasele põlvkon-nale oli aga laulupeo ülesehitus, kus esime-sel õhtul esinesid professionaalid keerukama kavaga (nn. kunstmuusika kontsert) ning teine oli traditsiooniline laulupäev (nn. rah-vakontsert). Valikkooride ja sümfoonia-

orkestri kaasamine peole on idee, mille üks olulisemaid sihte on „suure muusika“ toomi-ne rahva sekka ning küllap kaugem ja varja-tum eesmärk sedakaudu kuulajaskonna õilistamine ja harimine. Õieti on need mõle-mad eesmärgid ajaloos varemgi sõnastatud. Meenutagem taas Tobiase püüdlust asenda-da laulupidu muusikapeoga, ja teisalt: üks Eesti esimese iseseisvusaja kultuuri alus-sambaid oli nimelt eestlaskonna kasvata-mine ja ülendamine laulupidude kaudu. Tõepoolest – mõte kunstmuusikast laulupeol on aus ja hea. Esimese kontserdi mitmeke-sisest programmist oli juba juttu. Kiitust vääri-vad ka esinejad, kes musitseerisid sama või ehk veelgi suurema intensiivsusega kui kontserdisaalis. Probleem polnud seega hoopiski mitte laulukaare all, vaid väljakul. Nimelt kogesid tõelist muusikalist elamust mitmekümnetuhandelisest kuulajaskonnast vaid need sajad, kelle istekoht oli A-sektoris: dirigendid, korraldajad, muud VIPid, välis-eestlased, jaapanlased ja teised maksujõuli-sed kodanikud. Toolidesektorist tagapool toi-mus aga katkematu seimine, söömine, mobiilitir, valjuhäälnähtus jutt ja muu rahvalik tegevus. Parimagi tahtmise juures oli seal võimatu esteetiliselt elamust saada. See ei ole korraldajate süü, pole õieti kellegi süü. Me rahvas vajab võibolla lihtsalt aega, kas pikki aastaid või põlvkondade vahetumist, ei tea. Aga ehk on juba järgmisel peol lugu parem? Tasuks loota.

Suur uuendus oli tehnika valdkonnas helivõimenduse ja kahe suure ekraani näol. Võimendus töötas tõrgeteta ja ilmselt tõusvas joones ning kui varasematel pidudel leidis lauluplatsil paiku, kus kuuldavus moonuta-tud või peaaegu olematu, siis sellest murest olime nüüd priid. Kahtlusi tõi aeg-ajalt vaid helitugevuse balansseerimine: ikka need liig-tugevad löökpillid. Ekraanid olid õige mõte küll, mis lisaks paratamatult sunduslikule üldplaanile pakkusid ka kesk- ja lähivaateid. Kui järgmine kord pildi selgemaks ja püsivalt toimivaks saaks, siis õigustaksid ekraanid end kõikepidi.

Nõnda siis: traditsiooni – uuenduste teljel saavutasid korraldajad meeldiva tasakaalu repertuaaris, põhimõtteliselt õigustatud uuenduse peo ülesehituses ning igati tervit-tatava kaasamineku ürituse tehnilises kaas-ajastamises.

Kunst ja melu

Seda telge võib vaadelda nii korraldajate kui publiku aspektist. Organisaatorid taotlesid siingi rahumeelset stabiilsust. Kes jaksas maksta hea koha eest või muidu väga tahtis, võis laulupeost saada võimsa kunstilise ja emotsionaalse elamuse. Eraldi tuleks veel esile tõsta kooride vahetumiste vahepalu: ajalookroonikat ekraanilt, isamaalisi luuletusi ja intervjuusid. Seda on ju ennagi tehtud, seekord oli terviklikkus varasemast suurem ja ajastus täpsem. „Melu-õlu“ poolelt oli vi-suaalselt häirivam laulukaare ja publiku kohal pidevalt hõljuv šašlõki ohvrisuuts, kuid õnneks ei tulnud peaaegu üldse ette liigöl-letanud peoliste etteasteid.

Varasemast märksa rohkem võib lõppenud peo puhul välja tuua **professionaalsuse – asjaarmastallikkuse** telje interpreteerimisel. Õieti on ju laulupidu nii sünkreetiline nähtus, et enamasti pole põhjust arvustada laul-mise kunstilist taset. Seekord on siiski alust seda teha, ja mitte üksnes kutseliste kollek-tiivide kõrgethinnatava esinemise tõttu. Eneselegi ootamatult selgus, et ka teise päeva kontserti saab kuulata hinnangut andes, sest nii mõnigi ettekanne osutus dünaamiliselt, faktuuriliselt ja vormikujun-duselt tähelepanuvääratavalt paindlikuks. Olgu nimetatud vaid üksikud paljudest: Eespere „Aeg“ (dir. Arne Saluveer), Türipu „Valvur“ (Ene Üleoja), Sarapiku „Ta lendab mesipuu poole“ (Valve Uibopuu). Siiras tunnustus kooridele ja juhtidele!

Ja lõpuks laulupeo emotsionaalsest maail-mast. Nagu ikka, balansseeris see siira ja võõrandunu, üleva ja madala vahel. Seda-puhku jäi igal juhul peale heledam pool: esinejate rõõmus tärmikus ja kuulajate hea-soovlik kaasaelamine ja meeleliigutus ning kõigi kohalolijate ühtekuuluvus. Seski mõt-tes oli hea pidu. Üks märk jäi veel meelde. Kultuuriminister Kivi alustas peo lõpetamist, ümisesedes mikrofoni „Mu isamaa armas...“. Kohe ei mõistnud keegi reageerida ja laulu-ga ühineda. Alles hiljem, kui Kivi oli ammu kõnele üle läinud, hakkas kogu laulukaare alune sama viisi tasahiljukesi edasi ümise-ma. Sellised me oleme – ikka toibume ja tegutseme natuke hiljem. Peaasi et mitte liiga hilja, sest siis võiks viis ju lõplikult katkeda. Las siis see pidu muutub ajas ja inimestes, aga vähemalt praegu on ta küll meie ainus tõeliselt ühine tegevus, kus me kõik koos oleme paremad, sallivamad ja siiramad. Sellepärast peaks ta ikka edasi jääma.

ANU KÖLAR

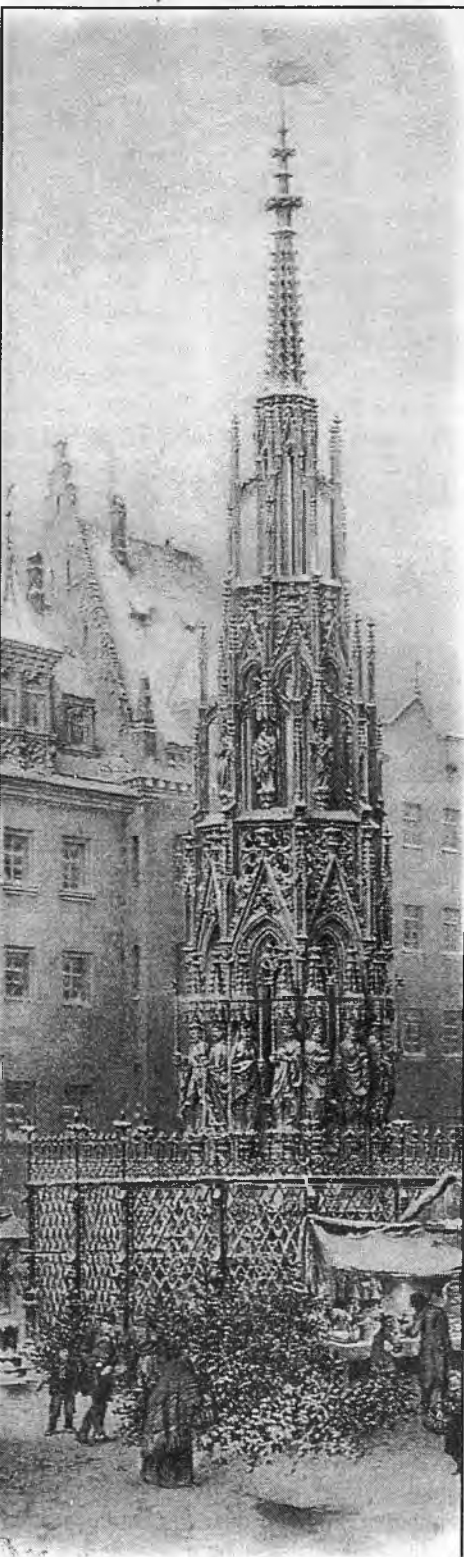

Üldjuhid jõuavad Lauluväljakule.

FOTOD: TEET MALSROOS

Vaateid Nürnbergist

Vana-Nürnbergi turuplats kuulsa Schöner Brunneniga, taamal St. Sebaldi kirik. L. Ritteri akvarell (1885).

Üks Euroopa vanemaid ja kaalukamaid vaimuliku muusika festivale *Internationale Orgelwoche Nürnberg* "Musica sacra" toimus tänavu 24. juunist 4. juulini 48. korda ning oli nimetuse all "Musica sacra Baltica" pühendatud Eestile, Lätile ja Leedule. Mastaabid olid väärikad, haldushooned ja linnatransport lipuehtes, parimates saalides viidi läbi üle 20 kontserdi pluss meistrkursused ja ka improvisatsiooni-konkurss, mille žüriisse kuulusid saksa professorite kõrval veel üks rootslane, Alvars Kalejs Riiast ja Andres Uiho – mehed, kes moodustasid ka kontsertantide põhituumiku.

Baltimaade muusikale lisaks esitati ohtrasti muidugi saksa autoreid barokist kuni festivali kunstilise juhi, nürnberglase Werner Jacobini, kõlasid ka näiteks Caesar Francki ja Olivier Messiaeni, Peter Ebeni ja teiste Euroopa heliloojate tööd. Internatsionaalne vaim väljendus rõõmustavalt selleski, et peaaegu ükski interpret ega kollektiiv ei piirdunud üksnes omamaisega, ja kõige ilmsemat kasu lõikasid siin eestlased: meie oopusi esitas enamik organiste (tänapäev kirjastust *Eres Estonia Edition*!) – eriti sealse St. Lorenzi kiriku kantor Matthias Ank – ning Läti Raadio Koor (*Pärde* "Memento" ja "Magnificat", *Tüüri* Reekviem). Enne kui kõnelda Tobiasi "Joonase lähetamisest" ja Kapi "Hiibist", ongi kiik loetleda, keda meilt Nürnbergis veel kuulati: *Arrot* ("Viis kontrasti", Allegro "Neljust miniatuurist"), *Igor Garšnek* ("Kolm seisundit"), *Eesperet* ("Ave mater", "Ave pater"), *Pärde* ("Statuit et dominus", "Annum per annum", "Pari intervall", "Trivium", "The beatitudes"), *Sinki* (Kyrie), *Süda* ("Ave Maria"), *Artur Kappi* (Orelisonaat nr. 1, variatsioonid koraali "Aus tiefer Not" teemale) ja *Tüüri* ("Spectrum" I ja III), lisaks Uiho improvisatsioonid tema sooloõhtul. Et festivali peateosteks olid "Joonas" ja "Hiib", siis võib ärplemata väita, et tegu oli meie suurima puhtmuusikalise gastrolliga raja taha, otse kontinendi südamesse – seda ka esinejate osas, sest neid oli korraga väljas üle veerand tuhande.

"Joonase lähetamine"

Auftakt tehti vahetult enne festivali jaanilaupäeval Reini-äärses Speyeri hiiglaslikus toomkirikus. Selle üheteistsekundilise kaja-ga ollakse tuttavad 1989. (ja mitmest järgmisest) aastast. Ka siis juhatas *ERSO* senini samas peaorganisti ametit pidav *Leo Krämer*. Ta oskab arvestada ruumi eripäraga, eeskätt tempovalikul ja "komadega" fraaside vahel. Aeglase osade puhul see aitas, muu kippus paratamatult sumbuur-seks. Mitmetuhandepäälisele täismajale polnud see ootamatu, tähelepanu ei haju-nud 140minutilise vaheajata(!) esituse lõ-puni. Neljast seni "Joonast" tõlgitsenud diri-gendist teeb Krämer seda kõige väljapeetu-malt ja on maitseasi, kellele meeldib dra-maatilise, kellele filosoofilise lähene-mine.

Juba oma õigetes tempodes juhatas Krämer "Joonast" 25. juunil Nürnbergi pari-mas saalis, St. Lorenzi kirikus. Seal nagu polegi kaja, ometi on kõlaruum klaar, õilis ning esitajail oli märksa kergem, mistõttu ka tulemus sai mõjus, loomulik. Ja see oli tähtis, sest Speyeriga võrreldes kuulas Nürnbergi ikkagi see akadeemiline publik ning... "Sanctus" tuli kordamisele! Piltlikult öeldes kumas "Joonas" Reini ääres kui tohutu graniitpind läbi mati kanga ja toimis eelkõige emotsionaalselt, Nürnbergis säras iga tahk, emotsionaalsust rikastas detailiilu. Tundub, et "Joonase" partituur on Krämerile sedavõrd omane, et ta võis lubada endale ka improvisatsioone tempodes, mis kahtle-mata esinejaid ergutas.

"Hiib"

Kui Artur Kapi "Hiib" mõne aasta eest pärast suurt vahet ja "Joonast" viimase kõr-vale astus, siis ei hinnanud arvustus seda "Joonase" vääriliseks – peeti ebaühtlaseks ja vähem huvitavaks. Minu meelest võrreldi võrreldamatuid aga juba sellega, et "Joonas" ja "Hiib" ongi erilaadsed: üks mit-metasandiline ja filosoofiline, teine – kuigi sõnumiga – siiski vaid *story*. "Joonase" puhul ei puuduta ega jõuagi sakslaste ni kahe väikerahva – eestlaste ja piiblijuhtide

mõtteline paralleel, nemad kohtasid siin mentaalselt kõige enam seda, mis ammu kogetud – sakspärast. Prof. Hans Geb-hardiga vesteldes koorus välja, et just "Hiio-bis" kuulsid nad enda jaoks mõndagi uut (oma koostatavas maailma koorimuusikaan-toloogias pühendab ta "Hiibile" terve lehekülje). "Joonases" leiab Gebhard wag-nerlikku arendamatust, kus tervikut kujun-dab üksnes läviv leitmotiivistik, orkestril on üksnes saatjafunktsioon jne., "Hiibi" on seevastu kirjutatud tugev sümfoonik. Kuigi me saksa publiku puhul seda täheldada ei võinud, tuleb objektiivselt tunnistada, et oma dimensioonides on "Joonase lähe-tamine" pingutav, ülivõimas ettekaneparaat aga ahendab esitamisevõimalusi (ses mõttes oleme väikerahvana tõepoolest sangar-likud), "Hiibil" neid "vigu" pole.

"Hiib" kanti ette 26. juunil teises suures, umbes tuhandekohalises St. Sebaldi kirikus, mis ei jää eelnimetatust akustiliselt kui-givõrd maha. Kahjuks jättis *Arvo Volmer* – ilmselt suures pinges muusikuid säästa püüdes – täisproovi tegemata ja see ei jäänud kogenud kuulajal kontserdil märka-mata. Kummata ka orkestri osas, rääkimata kooridest. Eks asi seis selles, et sisse oli lauldud "Hiib" eesti keeli, saksakeelne on praegugi veel toores (teadagi, kuidas teksti-kammitis hääleandmist pidurdab). Imetleda tuleb *Taimo Toomastit*, kes peaosalisena sai tõlke kätte alles kaks päeva enne väljalendu Tallinnast ja siiski hiilgavalt toime tuli! On omaette jutt, kas see keelevahetus oli mõist-lik või mitte – tundub, et oli, kuid seda oleks tulnud palju varem ja rohkemate proovidega teha (meie emakeel on teadagi laulukõla-line, kuid suured rahvad ei viitsi "subtiitrit" lugeda). Ja ennenäe imet – laulupeoelne ettekanne Tallinnas oligi juba muljekas! Nürnbergiski aplodeeriti kehtvalt, kuid kül-lap rohkem Kapile kui esitusele.

Olgu seegi märgitud, et Nürnbergi profes-soritele Volmeri dirigeerimistehnika impo-neeris – seda kohe avakontserdil (24. juu-nil), kus *ERSO* esitas koos sealsete organis-tidega Händeli, Mozarti ja Werner Jacobi töid orelile ja orkestrile ning Saint-Saënsi

"Joonas" Eestisse tagasi lähetatud

Rudolf Tobiasi oratoorium "Joonase lähetamine" Estonia kontserdisaalis 30. juunil. *ERSO*, Oratooriumikoor, Eesti Rahvusmeeskoor, Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Tallinna Poistekoor; solistid Pille Lill (sopran), Urve Tauts (met-sosopran), Algirdas Janutas (tenor, Leedu), Taimo Toomast (bariton), Mati Palm (bass), orelil Elke Völker (Sak-samaa). Dirigent Arvo Volmer.

Rudolf Tobiasi "Joonase lähetamine" jõudis tagasi oma Saksamaa-lähetuselt, kus see jaanipäeva paiku kõlas Speyeris ning Nürn-bergis Leo Krämeri juhatusel. Krämer pidi seda eesti esimest ning siiani suurimat ora-tooriumi dirigeerima ka Tallinnas, kuid viimasel hetkel halvenes orkestrijuhi tervis märgatavalt (Tallinna kuritegeliku kallale-tungi järelmid!). Et tegemist oli tõepoolest viimase hetkega, näitas ka tõsiasi, et kiiru-ga olukorra päästnud *Arvo Volmer* sai "Joonasega" enne kontserti teha vaid tunni-ajalise proovi. Au ja kiitus igal juhul, sest ettekande põhjal poleks publik seda küll kuidagi aimata saanud – sedavõrd küps ning kontsentreeritud oli suurteose esitus.

Kui nüüd täpsustada, millele viitab sõna-paar "kontsentreeritud esitus", siis kõige-pealt kindlasti Arvo Volmeri tempovalikule.

Kahe vaheajaga kolmes jaos oratooriumi ettekandeks kulus seekord vaid kaks ja pool tundi (varasemad aastatetagused esitused olid mäletatavasti umbes kolmetunnised). Küsimus pole muidugi stopperiga ajavõt-mises – Volmeri kontseptsioon oli oma energilisuses lihtsalt väga dünaamiline ning toetus samas küllalt suurte kontrastide väl-jatoomisele. Nii tempolises kui dünaamika-ulatuse mõttes. Siin järgis Volmer muidugi Tobiasi enda ideedemaailma – "Joonase" muusikaline dramaturgia lähtubki suurte konfliktide vastandusest. Sedavõrd suure-mahulise teose ettekande puhul terendab silmapiiril tegelikult alati oht, et mõni episood võib jääda venima, et mõned tem-polised üleminekud muutuvad näiteks rabe-daks ning et kõige selle tagajärjel võib esi-tuse üldine arengujoon jääda ebaselgeks. Nimetatud karisid oskas Volmer igal juhul vältida – kuulaja ei tajunud saalis kordagi pingelangust või uimast juhuslikkust, ka mitte ühtegi formaalset "esituslikku kat-teplaani" mõne mõttetühiku täitmiseks. Õhus oli kogu aeg tunda elektrit. Ja nii see Joonas siis liikus assüürlaste patuurka Niinive poole – mitte raskustega võideldes üle kivide ja läbi lainete, vaid eesmärgikind-lalt läbi suurte kulminatsioonide kuni lõpukoorini, millel polnud mitte väliselt

pomposne, vaid sisemisele puhastumise-le, katarsisele lähenev ambitsioon.

"Joonase lähetamine" pole mitte niivõrd lavastuslik oratoorium selles mõttes, et kõigil viiel solistil oleks oma tegelasroll (erandiks vaid baritoni lauldav Joonase par-tii), kuivõrd vokaalsümfooniline tervik, mis seob endas nii ooperlike juhtmotive, sümfoonilise arenduslikkuse kui ka missa sakraalsuse elemendi. Siit ka solistide erinev osatähtsus ning rakendusulatus ora-tooriumis. Nendest kahel on suurteoses keskne roll, juba mainitud baritonil Joonasena (*Taimo Toomast*) ning tenoril (*Algirdas Janutas*), teistel on rohkem ansambiline osa. Seda partituuri järgi. Aga esituslikult, st. partii tõlgendusrikkuselt ja -kõpsuselt avaldas Toomasti kõrval Janu-tasest ehk rohkemgi muljet sopran *Pille Lill*, seda nii ansambelis kui vähestes, kuid seda enam tähendusrikkastes sooloepisoodides. Eriti ariettas nr. 23 "Jumal vaatab taevast inimeste peale..." oratooriumi teises osas, mis tõi muusika intonatsioonifääri olulise pöörde – teatud mõttes teatraalne ning samas ka inimlikult sooja. Seda eelkõige tänu solisti vokaalselt kaunile tõlgendusele, mille juhtmõtet võib resümeari arietta lõpustroofiga "ärge kalgistage oma südant". Taimo Toomasti üks kandvamaid ning

õnnestunumaid numbreid oli "Kohtukuulu-tuse" pildi ariooso "Häda patusele rahvale", mis oma vanatestamentlikult hoiatava väl-jenduslaadiga oli mõjuvalt dramaatiline kontrast eelnevale kerglase karakteriga koorinumbri "Söögem ja joogem" (mida need patused seal Niinives ka ohjeldama-tult tegid).

Kui solistide rollid pole Tobiasi partituuris ehk kuigi teravalt diferentseeritud, siis kooridega on lugu teine. Oratooriumikoor massiivsetes *tuttides*, Eesti Filharmoonia Kammerkoor lunastust töötava *Chorus mys-ticus*ena ning Tallinna Poistekoor "taevaliku koloriidiga ingliskoorina" (näiteks "Ecclesia" kättemaksupsalmis) – kõigil kolmel oli ora-tooriumi ettekandes väga selgelt välja-joonistuv funktsioon, mida dirigent eristas nii oma tempolisi üleminekuid ja kõrvu-tamisi kui dünaamikat diferentseerides ooperilavastaja täpsusega. Helilooja arves-tatud kõlalised kontrastid kujunesid siin kogu ettekande muusikalise dramaturgia lähtepunktiks ning kolme koori koosmõju *tuttides* üle ootuste suurejooneliseks. Siinkohal tahaksin eriliselt tähelepanu pööra-ta solistide ja kolme koori *Sanctuse*le, mis kõlas lausa vapustavalt säravalt ning juubeldavalt, nagu ka esimest osa lõpetav dramaatiliselt pingestatud pomposne

Indrek Laul Juilliardis doktoriks

Orelisümfoonia nr. 3. Kuigi kava alustati loult, kulges programm tõusvas joones ja tõi järgnevalt saalidesse märgatavalt "samu nägusid".

Üks olulisemaid järeldusi neist päevist oleks aga see, et eesti nüüdismuusika kõrval on mujal (eeskätt Saksamaal – esialgu?) avastatud ka meie klassika, et tohime seda võtta juba kui loomulikku nähet. Seda enam peame esitama oma esitustele kõrgendatud nõudeid, et oodata sama ka teistelt. Küsimusele, miks just eesti muusika oli Nürnbergis esindatud läti, eriti aga leedu omast massiivsemalt, tuleb ehk siiski vastata ka nii, et seisime tänu Tallinna orelifestivalile korraldajatele kõige lähemal ja mis peatähitis – tänu oma suurvormide aastatepikkusele küpsetamisele olime hästi valmis, meil oli/on, mida pakkuda. Tsiteerin siinkohal nimme Sirbis 23. aprillil k. a. Ago Künnapi artiklist "Eesti rahvuslikust ja teaduslikust alaväärsuskompleksist" järgmise lõigu: "Kõik teavad "Joonase lähetamise" fenomeni, öieti selle fiaskot. Kust mujalt kui sügava rahvusliku alaväärsuskompleksi vastu-reaktsioonist tuleneb meie arvamine, et oleme nii kange muusika-, laulu- ja tantsurahvas, et tarvitseb meil vaid lugu lahti lüüa, kui muud rahvad kukuvad imetlusest käpuli." Tsitaadi autori valitud "Joonase" näide kuulub selgesti absurdi valdkonda: ühe hooga saavad matsu nii oratoorium ja selle kodumaised imetlejad kui omaaegse "vaalareisi" organiseerijate küündimatus. Saksamaal nägime siiski, et kuulati ja kviteeriti täpselt samavõrd kui meilgi. Muidugi pole see veel tõestus, et "Joonas" nii väga kähku suure muusikaloo annaalisdesse jõuab (ei ette ega taha, vaid täpselt oma kohale), kuid sepatöö on käima saadud. Antud juhul ka sellega, et 50 raadiojaama üle Euroopa annavad Nürnbergis salvestatu ligematel kuudel eetrisse. Ja vaadake lähitulevikku: 29. juulil juhatab Neeme Järvi Londonis taas rahvusvaheliste mikrofonide ees Tobiasi "Eks teie tea" ja "Otsekui hirv", 23. septembril viime ise Leipzigi kanti ja tuleval aastal Ruhrimaale (Düsseldorfi jm.) "Hiioibi", 14. novembril juhatab prof. Hüttner Würzburgis Praha Sümfooniakute ja rahvusvahelise solistideansambliga taas "Hiioibi", tuleva aasta 14. ja 15. aprillil teevad saklased ise Kölni peasaalis "Joonast"...

IVALO RANDALU

P. S. Väljavõtted Nürnbergi ajalehtede arvustustest lubas Teater. Muusika. Kino toimetus üllitada sügisel.

koorifuuga.

Kooride lõikes eraldivõetuna tuleb õnnestumistest rääkides kindlasti esile tõsta kolmanda osa *Chorus mysticuse* (st. EFK) a *cappella* jumaliku halastuse koori (nr. 34), mis intonatsiooniliselt kujunes kuidagi eriliselt helisev-kaunikõlaliseks, nagu tõtt-õelda ka kohe järgnev Tallinna Poistekoori "Nii tõesti kui ma elan". Viimase puhul oli samuti tähelepanuväärne saatvate puhkpillide täpne polüfooniline ansamblitunetus.

Kuuldavasti oli "Joonase" ettekannet Saksamaal saatnud märkimisväärne publikumenu, kuulajad aplodeerisid seistes ka Estonia kontserdisaalis. Braavohüüded, kõik need lilled... Muidugi, sellel sajandil me "Joonase lähetamist" elavas esituses enam ei kuule, sel aastatuhandelgi enam mitte.

IGOR GARŠNEK

Kuu aega tagasi jõudis Eestisse sõnum, et Indrek Laul on esimese eestlasena jõudnud doktoritöö kaitsmisele USA ja maailmagi ühes autoriteetsemas muusikaõppeasutuses Juilliardis. Sirp meilis sel puhul värsketele doktorile mõne küsimuse.

Mida kujutab enesest tegevinterpreedi doktoritöö – kas kontserdisarja või siiski ka teoreetilist tööd? Kui viimast, siis millise teema valisite ja miks?

The Juilliard Schooli doktorikraadi ühe osana on ette nähtud kolm soolokontserti ja kirjalik töö. Viimane peab olema kirjutatud praktilisel teemal, esituslikust ainevaldkonnast. Võtsin teemaks "Piano Manufacturers and Artists: Their Relationship and Its Consequences" ("Klaveri tootjad ja artistid: nende koostöö ja selle tagajärjed"). Töö mahuks tuli ligi 150 lehekülge. Antud teema andis võimaluse uurida pianistide ja klaverimeistrite koostööd ajaloos ning seda, milliseks on see kujunenud. Teema oli väga haarav, sest antud lähtepunkt – pianistide mõju klaveri ja klaverimuusika arengule – tõi välja mitmeid huvitavaid momente, mis tegi kirjutamise põnevaks. Näiteks XVIII – XIX sajandivahetuse pianist Jan Dussek soovis inglise klaverimeistrilt John Broadwoodilt rohkem klahve nii ülemisse kui alumisse registrisse, mis muutis kogu pilli disaini ja tootmist Inglismaal ning sealtna ka teistes maades. XIX sajandi pianist Henri Herz täiendas prantsuse klaveri- ja harfi-meisteri Sebastien Erardi leiutatud mehhanismi, mistõttu tänapäevaseid kutsutaksegi Herzi-Erardi mehhanismideks. Kui Chopinil oli oma lemmikfirma Pleyel, siis Lisztil Erard – nii nagu erineb nende muusika, erines ka nende klaverivalik. Itaalia pianist, helilooja ja dirigent Ferruccio Busoni soovis Bachi transkriptsioonide mängimiseks klaveri bassiregistrisse lisanooti ja Ignaz Bosendorfer, Austria klaverimeister, tuli talle appi: siiaamaani toodab Bosendorferi vabrik pille, millel on üheksa mustaks värvitud lisaklahvi (mudelil 290 – Imperial Grand). Pianistid ja klaverimeistrid töötasid paljuski koos saavutamaks uusi muusikalisi lahendusi. Minule on see teema olnud huvitav ka tulenevalt praktilisest koostööst Estonia klaverivarbikuga.

Kuidas kaitsmine läks?

Kaitsmine kestis tund aega. Oponendiks oli professor Jerome Lowenthal, pianist ja pedagoog, kes on osalenud mitmete rahvusvaheliste konkursside žüriis. Temast kirjutati eelmisel aastal esikaanetikkal ajakirjas Piano & Keyboard. Ta on Juilliardi klaveriosakonna õppejõud ning oli varemalt selle juhataja. Kaitsmine iseenesest kujunes teeks lihtsamatest küsimustest raskemateni. Viimane neist oli: "Milline on klaveri ja klaverimuusika areng tulevikus?" Viimased sada aastat ei ole klaver läbi teinud põhimõttelisi tehnilisi muudatusi. Uued MIDI (Musical Instrument Digital Interface) masinad, mis panevad pilli ise mängima, on oma esimestes arenguaastates. Olin novembrikuus Taivanis, mistõttu mul on parem ülevaade Hiina klaveritest ning sealse suure tööstuse arengust. Kuna seda praegu maailmas pidevalt jälgitakse, sain oma vastusega neid tähelepanekuid seostada. Professor Pia Gilbert, doktorikaitsmise komitee liige, soovitas mul avaldada oma tööst artikli ajakirjanduses, et tõmmata

teemale laiemat tähelepanu. Kaitsmine lõppes mu juhendaja professor Richard F. Frenchi käesurumisega, mil ta tähendusriika näoga lisas vaid ühe sõna: "Bravo!"

Kui reeglipärane (või haruldane) on doktorikraadini jõudmine Juilliardis õppinule? Mida need aastad teile on andnud?

Lõpetajaid oli sellel aastal Juilliardis bakalauresekraadiga 109, magistrikraadiga 87 ja doktoreid 14, neist kaks pianisti: Adam Septimus Kent ja mina. Lisaks on veel lõpetajaid diplomi ja tunnistusega, mis ei ole kraadid, neid oli tänavu kokku 17. Juilliardi magistrikraadiga lõpetanule ei ole tagatud otseminek ega -pääs doktorantuuri, selleks tuleb läbida – mujalt koolidest tulnud magistritega võrdselt – uued sisseastumiseksamid. Seda momenti peab Juilliardi juhtkond rangelt silmas. Mäletan, et pidin enamiku dokumente uuesti tegema, vaatamata sellele, et olin magistrantuuri lõpetanud samas koolis.

Need aastad Juilliardis on andnud mulle võimaluse osaleda Juilliardi õppeprogrammides, olla osa sealsest koolkonnast, saada süvaharidust nii magistrantuuris kui doktorantuuris, olla kontaktis muusikutega maailma eri paigust. Lisaks elada New Yorgis ja hingata Lincoln Centeri õhustikku. Samuti pakkus mulle suurt huvi side teiste Ivy League'i ülikoolidega. Näiteks eelmisel suvel külastasin Yale'i, kuhu kutsus mind mu juhendaja professor French, kes ise on muusikaajaloolasena saanud hariduse Harvardis ja õpetab ka Yale'i ülikoolis.

Millised võimalused avab tippharidus ehk teisisõnu – mis teist nüüd saab?

Viimased kolm aastat olen plaadistanud firmale Consonant Works Inc (USA), seda koostöös ERSO ja dirigent Arvo Volmeriga. Täna on salvestatud neli klaverikontserti: Tšaikovski Esimene, Rahmaninovi Teine, Griegi a-moll ja Liszti Esimene klaverikontsert. Plaadistatud on ka Liszti sooloklaveri muusikast "Jumala õnnistus Tema üksinduses", kaks legendi, millele lisame sel sügisel

ka Sonaadi h-moll. Plaatide buklettides on intervjuud professor David Dubali ja minuga, mida vahendab eesti meedias tuntud hr. Neeme Raud. Professor Dubai on saanud Peabody auhinna oma intervjuude eest Vladimir Horowitziga ja Emmy auhinna video eest "The Golden Age of Piano" ("Klaveri kuldaeg"). Plaanis on plaatidesarja jätkata.

Milline osa teie ajast kulub Estonia klaverite esindamisele ja kuidas see edeneb?

Hollandi ajakirja Piano Wereld maikuu väljaanne (nr. 5, 1999) pidas Estonia Klaverivabrikut kõige innovaatilisemaks klaverivabrikuks Euroopas. See on oluline tunnustus. Berkeley ülikooli professor Peter Manning, kes sai 1998. aasta sügisel Estonia Business Schooli audoktoriks, peab vabrikut näidisfirmaks ning kirjutab sellest artikleid, kuidas keskmise suurusega endise riigifirma võib üles töötada ja maailmaturul konkurentsivõimeliseks teha. Eesti klaverite meisterdamine sai alguse juba aastal 1779 ning selle areng ja edu rahvusvahelisel areenil on olnud mulle väga südamelähedane. Oma peamist ülesannet näen klaveri kvaliteedi vallas, et Estonia pillid oleksid rahvusvahelisel kõrgtasemel. Siin on vaja pianistide kõrva, sõrmi ja kogemusi. Esinen sageli Estonial, et tutvustada meie pille ja muusikat. USA on Estoniat avastamas ning praegu läheb üle kaheksakümne protsendi vabriku toodangust Ühendriikidesse. Lisaks tahetakse Estonia klavereid Inglismaal, Prantsusmaal, Jaapanis, Šveitsis, Saksamaal, Belgias, Hollandis, Taivanis, Hongkongis. Estonia pille võib leida Ameerika linnadest Bostonis, New Yorgis, Chicagos, Seattle'is, San Franciscos, Minneapolis, Los Angeleses, Miamis, Washingtonis, Philadelphias, Atlantas jm. Meie klaver esindab eesti kultuuri. Otsides "eesti Nokiat" kui lõpptoodet rahvusvahelisel areenil, mille *Made in Estonia* teeks riigile ja rahvale nime ja tuntust, on lahendus siin: Estonia klaverid!

Küsitles TIINA MATTISEN

Indrek Laul 21. mail 1999.

Kultuuriminister Signe Kivi

Nii see paraku on.

Kõigepealt pean ütlema, et sada päeva on olnud minu jaoks täiesti uus elu. Sada päeva on olnud tohutult kiired. Aga ei varja, et ääretult huvitavad. Ma olen näinud elu nende kantide pealt, kust muidu ei näeks. Ja muidugi olengi ma suhtlejatüüp.

Näed midagi teistmoodi?

Minagi olin varem vaadanud, kuidas ministrid vastavad riigikogu ees küsimustele, ja mõelnud, et mida nad seal küll jamavad ja udutavad. Kui pärast 26. märtsil allkirja andmist ise samasse situatsiooni hakkasin sattuma, sain üsna ruttu selgeks, et kummaline küll, aga selline ebamäärane vastamine võib olla palju õigem kui katteta lubadustega lahmimine.

Esimesed sammu?

Algus polnud just kerge. Tegin kohe tööle tulles kantslerile ettepaneku lahkuda. Järgmine päev ei olnud mul ka kantsleiülemat. Ministriks on nagu lapsevanemaks olemisega. Seda ei saa enne õppida, aga kunagi võid nende kogemustega hakata vanaisaks või vanaemaks. Ma ei käinud mingil spetsiaalsetel ministrikursustel. Igatahes annan kindlasti tulevastele kultuuriministritele kogu infot, mida tean.

Kas see tähendab, et sa ise seda ei saanud?

Vastupidi. Juba ülejäämisel päeval vestlesime Jaak Allikuga (minu ettepanekul) õhtusöögi ajal põhjalikult. Ta rääkis mulle ära need probleemid, mis mind ees ootavad, ja hea poliitikuna ütles ette ka seda, mida mina tõenäoselt teisiti lahendan, kui tema soovib. Ja just äsja, kolmandal juulil, kutsusin ise lõunale endised kultuuriministrid, et mõtteid vahetada. Kõik ei saanud loomulikult tulla. Ikkagi oli see kasulik ja avaldasin lootust, et kui valitsus saja päeva pärast püsib (küll ta püsib!), näeme jälle.

Endised ministrid võiksid moodustada mingi organi, nagu näiteks ekspresidentide klubid mõnedes riikides.

Ei tea, kas see just ametlikult fikseeritud peaks olema. Igatahes loodan, et ma pole naiivne, kui usun nende heatahtlikkust oma kogemuste ja arvamuste jagamisel.

Kui suure osa ajast istub minister kabinetis, kui suure osa käib üritustel ja mööda riiki?

Tundub, et umbes pooleks, lisaks laupäevad ja pühapäevad.

On need esimesed kolm kuud olnud rohkem sisseelamiseks või tegude tegemiseks?

Mõlemat. Oleme tegelnud säästueelarvega ja paralleelselt kohe ka järgmise aasta eelarvega. Olen püüdnud kohtuda inimestega, kellel on olnud probleeme. Mul on muidugi hea meel, kui keegi on öelnud ette ära, et temal konkreetset probleemi pole, soovib õnnitleda ja lilli kinkida, ainult et aega on muidugi vähe.

Olen hakanud end viima kurssi sellega, mis toimub kultuurivallas väljaspool suuremaid keskusi. Olen käinud Tartumaal, Virumaal, Põlvamaal, Pärnumaal, Valgamaal ja Kihnus. Jätkan seda rida eelolevatel kuudel. **Ja kuidas olukord tundub?**

Kui rääkida inimestest, siis leidub fantastilisi persoone. Neid ei jätku küll kõikjale, aga neid on. Kohe tunneb ära, kui kohapeal on niisugune eestvedaja, sest siis kultuurielus midagi ka toimub. Nad on heas mõttes kiiksuga inimesed, sest võiks ju küsida, miks nad ei tegele äri või millegi muu käegakatsutavaga.

Võibolla on see ebaõiglane, aga niipea kui ma kuhugi maakohta sõidan ja näen eemalt mingit suurt ja koledat maja, siis on selge, et see on mingi pooleliolev "kultuuri- ja sportipalee". See on masendav, mida siin 70-ndatel aastatel, kui raha oli palju, teha kavatseti. Iga esimees tahtis pomposset keskust püsti panna. Ära unustati eesti-aegsed rahvamajad ning koolihooned. Nüüd ühed lagunevad, teised seisavad kui tondilossid samas reas hiigelloomalaute ning tühjade viljakuivatitega.

On ikka erandeid ka. Näiteks Haapsalu tohutut kultuurimajas on leidnud koha raamatukogu ja lugemissaal, internetipunkt, kunstigalerii, Eesti edukaim rahvateater....

Ma pidasin silmas maakohti ja alevikke. Haapsallased on tublid ja me kavatseme nende tegemisi ka toetada.

Sa oled ise ka äri teinud?

Jah, ma olen äri teinud ja endale tõestanud, et ma saan hakkama. Äri huvitas mind, et saada teada, mis asi see on. Aga see on ka kõik. Ma sain palju kogemusi. Meenutan vahel aega, mil seisin ise teenindajana leti taga. Kasulik aeg oli! See amet õpetas üht olulist asja, mida mul varem ei olnud: heas mõttes alandlikkust, teenindamisvalmidust.

Ma kasvasin seesmiselt sellel perioodil. Ühtlasi sain ka mingid elementaarsed raamatupidamisalased kogemused.

Mis on siis need probleemid, millest Jaak Allik arvas, et sa need niikuinii teisiti lahendad kui tema?

Näiteks Eesti Draamateater. See oli raske, et mu ametisseastumine oli seotud nii kiireloomulist lahendust nõudva probleemiga, liiati puudus minul selles suhtes oma aramus.

Allik hoiatas, kui raske saab olema filmimeeste küsimustega tegelemine. Seal on hästi palju kirgi üleval, palju tugevaid persoone ja järeleandmatust. On olnud paar vestlust pika laua taga filmiinimestega, kes ei ole varjanudki oma vihameelsust üksteise vastu.

Miks teie peate neid klaarima? Nad ei kuulu ju teie haldusalasse?

Ma ei pea, aga ma võin! Ja pealegi – kuuluvad küll! Ei ole kellegi huvides, et Eesti Filmi Sihtasutus ei ole tegutsenud nii, nagu oleks võinud, s.o. jõulisemalt ja arukamalt. Kui ministeerium saab mingite pingete lahendamisele kaasa aidata, siis me seda ka proovime. Sama on ka muinsuskaitsega.

Muide, kino ei puuduta ainult meie edukat animafilmiindust, kemplemisi filmiraha ümber ega muud seesugust. Kino puudutab ka näiteks filmilevi. Meie eelarves on ette nähtud ligi miljon krooni filmilevi toetuseks maakondades.

Kas see pole eilne päev?

Ei ole. Inimesed tahavad kinos käia. Muidugi ei hakata selle tarvis uusi hooneid ehitama, sobivad hooned on paljudes kohtades olemas. Raamatukogu, rahvamaja....

Millele su süda rohkem kuulub, süvakultuurile või rohujuure tasandile?

Kõigepealt ma ei taha olla teatri, kino või mingi muu ala minister. Tahan ikka kõiki sfääre toimetada. Ja üks osa on rahvakultuur. Eesti professionaalset kultuuri peab riik toetama. Rahvakultuuris on palju harrastuslikku tegevust, mis on seotud inimeste endi vaba aja veetmise ja endaväljendusega. Näiteks rahvamajas tantsimine pole ju eriti kulukas. Seda saab toetada omavalitsus. Aga mind huvitab kõik – süvakultuuri rohujuurteni.

Koorid küll enda tasku peal ei reisi.

Neile maksab riik vist hirmsasti juurde?

Hirmsasti ei maksa. Aga kui me oleme otsustanud, et mingi sündmus on meie oluline, nagu laulupidu, siis peab riik seda ka finantseerima. On asju, mida on vaja suhteliselt vähestele, mis on olulised meie kultuuriruumis, nagu on vaja toetada paari tudengi nahkehistöö õpinguid kunstiakadeemias või Viljandi kolledžis mingi käsitöetehnika õpetamist jne.

Oleks vist pidanud alustama küsimusest, kust ja mida te üldse teate, mis teie haldusalasse puutub? Kust te näiteks teate, kui levinud on Eestis kunstisponsorlus? Mis si- demed on teil statistikaameti ja teiste info- pankadega? Sellela on ju raske tegutseda.

See oli minu esimene küsimus siia tulles. Kui palju on meil infot ja kui palju suudame teistele anda? Pean tunnistama, et see on napp ja see paistis ka meie koduleheküljelt. Meil on arvutid ja mobiilid, aga ikka näen, kuidas info ei ole õigel ajal õiges kohas. Kõik annavad välja oma brošüüre ja voldikuid, mis on ju ka tore, aga pole ühist inforuumi.

Siiski oleme juba jõudnud üht-teist teha. Näiteks avalikustasime oma haldusala seadusprojekte, enne kui valitsus tervikuna vastava määru vastu võttis. Kultuuristatistika on suur probleem. Statistikaametil on näiteks andmeid kontsertide ja muuseumide külastatavuse kohta, mitte aga seda, kui palju käiakse mõnel kunstinäitusel.

Muidugi on asi ka raha taga. Siiski, praegu on meil tööl juba pressinõunik ja sügiseks loodame veel ühe inimese juurde võtta. Kahekesi hakkaksid nad tegelema just kultuurialase info kogumise ja süstematiseerimisega.

Näiteks teatri kohta sain ma teie ministeeriumist Enn Kabritsalt küll põhjalikud andmed teatrite külastatavuse dünaamika kohta.

See sõltub ka vastava ala nõunikust. Aga tulevikus näeksin säärast pilti, et oletame, näiteks Peeter Jalakas, kes tahab Kadriinas etendust anda, vaatab meie serverist järele, kui palju on Kadriina kultuurimajas kohti, milline lava, milline valguspark, kuidas on looduslikku ümbrust võimalik mängima panna jne.. Ja siis koostab konkreetse etenduse plaani.

Mis on teil veel kavas lisaks infoteenistusele?

Seda on raske kahe sõnaga seletada. See puudutab välissuhtlust. Vanasti olid selleks eri inimesed ja suhtlus jagunes ida- ja läänepoolseks. Nüüd on üks välissuhtlus kõik. Nii nagu kõigis valdkondades, nii ka kultuurialal meie sidemed aina tihenevad. Nimetagem ainult mõned alad, kus peame end muu maailmaga ühtlustama: autoriõigus, ringhäälinguseadus. Selleks ei ole tarvis eraldi isikuid, iga meie ametnik peab olema võimeline selles vallas tegutsema.

Olen viimastel aastatel pidevalt puutunud kokku küsimusega, kas ja kuidas on meil seadustega reguleeritud sponsorlus, ja saanud erinevaid vastuseid. Kuidas siis ikkagi on, kas annetajad saavad mingi maksumoodustuse? Võivad selle oma tuludest maha arvata?

Tulumaksu seaduse paragrahv 19 lõige 1 ütleb, et maksumaksjal on lubatud arvata oma tulust maha käesoleva seaduse paragrahv 5 lõige 1 punktis 2 nimetatud ühingutele, liitudele ja sihtasutustele ning riigi ja kohaliku omavalitsusüksuse kultuuri-, spordi-, haridus-, tervishoiu- ja sotsiaaltoetuste ning kaitsealadele tehtud annetused, mille kogusumma maksumisajaperioodil ei ületa 10 protsenti maksumaksja tulust, millest on tehtud käesoleva seaduse paragrahvides 13, 17 ja 18 sätestatud mahaarvamised.

Kas midagi muutub ses vallas lähiajal?

Tõepoolest, kavandatud tulumaksuseadus näeb annetatava raha ja kingituste mak-

... pärast esimest sadat päeva

suvabastuse piirid erinevaks praegusest, aga kindlasti ei taga see plahvatuslikku sponsorluse kasvu. Edasimineku aluseks selles valas on ühiskonna rikkuse kasv. Selleks on Eesti Reformierakond esitanud rea ettepanekuid meie majanduselu elavdamiseks. On vaja luua ettevõtlusele soodsamad tingimused, luua uusi töökohti ja vabastada ettevõtja liigsest maksukoormusest.

Kuidas sõeluti välja säästueelarve?

Istusime kantsleri ja eelarveosakonna juhatajaga koos. Säästueelarve aluseks peaks olema perenaise eluterve hoiak. Kui raha on vähem kui enne, ega siis pere sellepärast saa veel nälga jääga. Olime seotud mitmete konkreetsete asjadega. Näiteks võimatu oli kärpida palgakulusid (raamatukogud, teatrid jt.). Siin on valitsusel kokkulepped ametiühingutega. Aga kui põrand mädaneb ja lagi laseb läbi, siis pole kahtepidi arvamise võimalust. Lähtusime sellest, et iga nõunik tunneb oma alas maju ja inimesi. Uurisime tagamaid ja vaidlesime. Muinsuskaitse ja sport tegid oma ettepanekud ise.

Mida siis kärbiti?

Kärpisme mitmesuguseid majanduskulusid, 2 – 15 protsenti. Alustasime oma ministeeriumist. Lükkasime edasi projekte, mida meie meelest andis edasi lükata. Näiteks Vanemuise eksperimentaallava. Loomulikult tekitas see tartlaste vastuseisu, aga meil oli kindel informatsioon, et selle projekti suhtes on kohapeal teisi arvamusi ning nüüd ongi leitud hoopis teine ja parem koht, mida leiab ka direktor Jaak Viller. See pole muidugi mingil juhul absoluutne, aga mulle tundub, et selle kärpimise käigus sõeluti välja natuke nõrgemad projektid.

Pidasin vajalikuks kohe, kui mõõk kellegi kohal rippus, selle asutuse juhtkonda informeerida. Ka selleks, et nad saaksid lobby-tööd teha. Ja näiteks Estonia saigi ära võetud remondiraha eelarve menetlemise käigus tagasi. Mul on selle üle hea meel.

Kas võib oletada, et need, kellelt võeti, saavad järgmine kord tagasi?

Seost on niipalju, et vaadatakse, kas projekt on muutunud paremaks või mitte.

Kas sulle ei tundu, et Eesti on kultuuriüritusest küllastunud? Näiteks toimusid alles eelmise nädal pea üheaegselt eesti elujõu kongress, väliseesti kongress, UNESCO kultuuri ja tervise konverents.

Kultuuri ei ole kunagi liiga palju ja isegi mitte üritusi pole liiast. Asi on selles, et sisult sarnaseid ettevõtmisi satub ühele ajale. See näitab taas, et puudub info, puudub koordineeritus. See mõjub negatiivselt niihästi neile, kellele üritused on mõeldud, kui ka neile, kes seda võiksid toetada. Keegi ei taha mööda linna ringi kapata, keel vesti peal, et aga jõuaks järgmisse kohta. Ja potentsiaalsed sponsorid ütlevad, et kuulgekuulge, alles samasuguse palvega siin käidi, võtame ikka parem ühe ja aitame selle normaalselt läbi viia. Mis ongi õige!

Üks teema, millest kuidagi mööda ei pääse, on Ku-Ku klubi. Mis sa arvad praegusest kriisist?

Minu informatsiooni kohaselt ei hakka klubi teenindama aktsiaselts Muster, kes on seda kaua aega teinud, aga see ei tähenda veel, et Ku-Ku lakkaks olemast.

Klubi tahetakse teha lahtiseks. Arvad sa, et siis hakkavad seal võrdse innuga käima niihästi linnainimesed kui kunstnikkond?

Pean tunnistama, et olen ka selline inimene, kes pooldab avatust. Kõike ei saa säilitada, nagu see oli. Praegune klubi pole ju nagu vanasti. Arvan, et on võimalik leida kompromiss ja säilitada klubi ka siis, kui me suhtleme seal teiste inimestega. Mulle tundub, et viimased aastad oleks nagu klubi kinnisus olnud pisut kramplikult eesmärk omaette. Et see on koht, "kus oled sina,

FOTOD: TARVO HANNO VARRES

mina ja veel mõned, kel on pilet". Kas neid piletiastmeid on ikka vaja? Ma ei arva, et teiste inimeste juurdetulek klubi lõhub. Klubi lakkab olemast siis, kui omad seal enam ei käi, kui pole üritusi klubi liikmetele..

Teisalt usun, et linnarahval on piisavalt kohti, kus käia, ning nad ei jookse vaatama, kuidas ehk mõned kunstniimesed boheemlikult käituvad. Kolmandaks on kunstnikkond ise muutunud. Konkreetsemaks, bürookraatlikumaks, mõned neist lausa finantsgeeniusteks.

Täpselt, finantsgeeniused. Minagi ei taha olla naiivne. Aga ikkagi, kas on lootust, et kui "Pedaniku firma", kes seisis isikute kaudu kunstimaailmale lähedal ja teadis, "mis asi on klubi", ei saanud enda sõnul rendi tõustes hindu all hoida, miks peaks saama seda keegi teine?

See on raske küsimus. Selge on, et kui me tahame optimaalset toidu kvaliteedi ja hinna suhet, meeldivat teenindamist ja õdusat atmosfääri, siis keegi peab nende nõudmiste vahe ilmselt kinni maksma.

Ehk kohatu jutt, aga näiteks Kirjanike Liidu Käsmu loomemaja toetab kultuurkapital.

Aga meil on ju olemas oma institutsioon! Ku-Ku, st. algselt Kujutavate Kunstide Klubi! Minu meelest on Kunstnike Liidu volikogus sellest piisavalt räägitud. Kui Kunstnike Liit käsitleb klubi kunstiprojektina, millest on olnud juttu, ja kuna Kunstnike Liidu eelarve on praegu plussis, siis võiks see olla arutelu teema. Mõistagi tahab Kunstnike Liit täpselt teada, milleks ta oma raha sel juhul kulutab. Kas klubiga on seotud Kunstnike Liit või AS Kunstivaramu?

Kunstivaramu on seotud finantskülje ja rentimisega. KL võiks olla ja ongi seotud sellega, kas klubi on kunstiprojekt, s.t. mis toimub sisuliselt klubi sees. Palju sõltub loomulikult järgmistest rentnikest.

Kas liidul on mingit sõnaõigust Kunstivaramu rahaasjades kaasa rääkida? Eraldi firmad ju.

Miks ei ole! Tahaksin siin vastu vaielda. Kunstnike Liidul on Kunstivaramu nõukogus enamushääled. Muide, ka ministeeriumil on Kunstivaramu nõukogus kaks liiget. Ma ei väida, et siin poleks probleeme, sest näiteks mõnikord paistab, nagu sööks Kunstivaramu seda ideed, mille pärast ta tegelikult loodi.

Kas Tallinna linnavolikogus olemine andis avaliku töötaja kogemusi?

Kui ma poleks volikogus olnud, siis ma poleks ka poliitikas.

Kui palju sa seal poliitikas oled?

Ma olen alati tundnud huvi sekkuda ellu laiemalt, mitte ainult kultuurisfääris. Minister ei tohi olla kohalikus omavalitsuses

Ma pidasin silmas, kui võrd sa oma tegemistes oled sõltuv erakondlikust kuuluvusest?

Otse loomulikult olen. Meil on ju poliitiline valitsus ja ministrid on poliitilised isikud ja kui palju ma ka ei sooviks olla kunstnik. Loominguline, vaba isik, olen ma selle valitsuse liige, s.t. poliitik. Esmalt ma olen seotud Reformierakonna prioriteetide ja arvamustega ka kultuuriküsimustes. Meil on enne valimisi koostatud ja praegugi kehtiv programm. Mul on ministeeriumis töö oma poliitiline nõunik Tarmo Vaik, kes on minu ühenduslüli erakonnaga ja riigikoguga, nii info liikumise mõttes kui nõustajana. Siis olen ma veel seotud koalitsioonileppega.

Õnneks on Reformierakonnas veel palju kõrge kultuurihuviga inimesi, mul ei ole näiteks tarvis rahandusministrile hakata pikalt-laialt selgitama, mis asi on Estonia või mis leht on Sirp või miks me hakkame ehitama Eesti Kunsti Muuseumi.

Aga reformierakonda kuulub ka näiteks Rein Lang, kes on enam-vähem otse öelnud, et kultuuriministeeriumi kui niisugust pole Eestis vaja?

Võibolla on Rein Lang natuke ajast ees. Ütleme nii, et kaugemas perspektiivis on täiesti võimalik, et eraldi ministeeriumi polegi vaja. Umbes sama meelt olid ka kõik varasemad kultuuriministrid ja ma ise olen ka niimoodi sageli arvanud. Aga enne kui midagi ära kaotada, peab paratamatult ühteist süsteemsemaks muutma.

Ilmselt sa siiski pole viimane Eesti kultuuriminister?

Aga ma võin olla viimane, kes tuleb kultuuringkondadest.

Miks?

Kõige üldisemalt: inimene, kes kuulub vabariigi valitsusse, peabki olema kultuurne inimene. Kunsti inimesest ministri puhul on oma head ja vead. Ühtpidi on muidugi hea, et mul on säärane taust. Kultuuriinimestel on ehk kindlam tunne, et üks neist on eesotsas. Aga samas tuleb sel isikul teha tegemist asjadega, mis jäävad loominguprobleemidest üsna kaugele.

See on tõsi; eelmiste ministrite kohta on kultuuringkondades vastakaid arvamusi. Mõnestki lausutakse, et ta oleks ikka pidanud oma liistude juurde jääma ja

loominguga edasi tegelema, ministrina ta ei saanud hakkama ja kaotas kokkuvõttes oma identiteedi.

Täpselt. Tuleb menetleda eelarvet, vastata arupärimistele, suhelda riigikoguga, olla heas mõttes bürokraat ja nii edasi, mis pole loomingulisele isikule kerge.

Lapsevanem, volikogu liige, letimüüja, kunstnik – see on huvitav pagas.

Kordan, fakt, et olen minister, tundub mulle iga päev ikka suure üllatusena.

Kas vara tõusmine valmistab raskusi?

Olen juba harjunud. Kultuuriministri roll on võibolla veidi teistsugune kui ülejäänutel. Oodatakse, et ma jõuan tähtsamatele muusika- ja teatrisündmustele, näituste jne. avamisele või lõpetamisele. Puhkepäevi praktiliselt pole. Aga kui ma olen ikka pidanud järjest kolm päeva kell seitse tõusma, siis üks kord pean saama vähemalt poole üheksani magada. Ja seda on mu kantsler ja abi mulle ka võimaldanud.

Kuidas suhtusid su ametimuutusse kodused?

Olen eluaeg olnud suhteliselt iseseisev inimene. Ma kuulan ära, aga teen ikka, nagu heaks arvan. Esitasin nüüdki küsimuse perekondlikus ringis. Abikaasa ütles, et edaspidi teeb tema köögis süüa, mina maksan üüri. Mulle tundus päris mõistlik vahetus. 11aastane poeg ütles kohe, et muidugi hakka, 18aastane tütar teatas mõningase mõtlemise järel, et "ema, sa oled juba sellises eas, et kui praegu ära ütled, siis teist korda sulle ettepanekut ei tehta". Ja poeg täiendas: "Pealegi, sa oled naine". Ma muidugi loodan vargsi, et sääraseid valikud tehakse lähtuvalt isiksuseomadustest, mitte soost.

Mis seltsimehelikku kriitikat osutaksid ajalehele Sirp?

"Seltsimehelik" on õudne.... Ei osuta. Sirp on oma sisu poolest väheseid kvaliteetlehti Eestis. Kahju, et kõik on muutunud värviliseks (ma ei mõtle seda otseses tähenduses!). Loen naudinguga must-valget. Iseasi, et arenguruumi on alati. On räägitud, et Sirp võiks olla mõni number kuus või kvartal mahukam, et siin võiks aeg-ajalt ilmuda ka intelligentseid kirjutisi spordist (see kuulub ju kultuuriministeeriumi haldusalasse!). Aga eks see kõik ole raha küsimus.

Küsitles MIHKEL MUTT

Praha kvadriennaal 1999

Symona Rybakova (Tšehhi), fragment.

7. – 27. juunini oli Prahas üheksas Praha kvadriennaal. Alates 1967. a. toimuv üritus on suurim teatrikunstnike loomingu näitus, kus seekord osalejaid 47 riigist. (Vt. Ka Ann Lumiste kirjutist eelmise Sirbi uudisteveerus.)

Näitus

Poliitiliste olude muutumisega kadus korraldajamaa riigipoolne finantstugi, mis varasematel aastatel kattis peaaegu kõik näituse korralduskulud. Seekord tuli suur materaalne toetus UNESCO-lt; abi pakkus ka rahvusvaheline teatrikunstnike, -arhitekte, tehnilisi töötajaid ning vastava ala ajaloolasi ja teoreetikuid ühendav OISTAT. Viimase korraldatud oli ulatuslik lisaprogramm, milles oli hulgaliselt eeskätt tudengitele mõeldud õpikodasid, aga ka suuremaid ning väiksemaid ülesastumisi-vestlusringe. Suurim sündmus ses vallas oli kolme stsenograafia suuruju Ralph Koltai, Josef Svoboda, Ming Cho Lee ühisdiskussioon "Kolm vaadet stsenograafiale".

Väljapanekud olid traditsiooniliselt jagatud alaliikidesse. Suurim oli rahvuslik ekspositsioon, mis koosnes valdavalt ühe maa kunstnike ühisest väljapanekust. Oli ka autoriväljapanekuid. Näiteks Achim Freyeri ekspositsioon koosnes tema üheksa lavastuse videotest (muusikalist osa, valdavalt oli tegu muusikalavastustega, võis igaüks kõrvaklappidest juurde kuulata), mida omal moel täiendas ka tema lavastustest /kujundustest tehtud fotode väljapanek temaatilises sektsioonis. Või soome kunstniku Ralf Forsströmi suurejooneliste kostüümide ekspositsioon.

Temaatilise sektsiooni pealkirjaks oli sel korral "Homage stsenograafiale". Enamasti olid selle sektsiooni väljapanekud sellistelt oma ala tunnustatud meistritelt nagu David Borovski (Venemaa), Stanislaw Wyspianski ja Tadeusz Kantori (Poola), Lennart Mörk (Rootsi), Ralph Koltai (Suurbritannia). Esmakordselt kvadriennaali ajaloos oli vaa-

data väga ulatuslik tudengite tööde väljapanek ja esmakordselt neid ka auhinnati. Tudengite tööd olid kahtlemata uljaimad kogu näitusel, oldi vabad kindlapeale väljaminekust, mis torkas silma mitme juba professionaalse kunstniku väljapanekul.

Mahult kõige tagasihoidlikum oli arhitektuuriväljapanek.

Teatristiilide ja kultuuritraditsioonide erinevusele vaatamata oli väljapanekutes ka ühist, mis lubab neid võrrelda.

Põhimõtteliselt on teatrikunstnike loomingu näitusel eksponeerimiseks kaks võimalust. Võib näidata pilte või videot etendustest. See võimaldab mingil moel aimu saada kujunduse ja tegevuse seotusest, kuid jätab näitusekülalaste enamasti siiski kõrvalseisjaks. Teine võimalus on kujundus või mõni selle detail näituseväljakul ruumilisena üles seada ja seeläbi ka vaataja kaasa haarata. Seekord oli rakendatud enam-vähem võrdselt mõlemat lähenemisviisi, oli aga üsna ilmne, et suuremat huvi pakkusid need väljapanekud, mis kutsusid vaatajat enam kaasa tegutsema. Need ekspositsioonid lasid vaatajail end mängus, nagu teatris, osalisena tunda. Omamoodi paradoks – tegeliku teatri jäädvustus on näitusel märksa vähem teater kui ülespanek, mil pole tegeliku teatrisündmusega mingit otsest seost. Siinkohal tuleb ennekoike meelde Uus-Meremaa ekspositsioon, mis oli lahendatud näituseväljakule seatud pika lauana, millele oli asetatud tillukesi makette, purke taimepreparaatidega, fotosid, tekste. Esmapilgul pisut segamini töölauana mõjuval väljapanekul oli aga oma kindel süsteem. Piisas vaid istuda ühele laua ümber asetatud toolidest, kui pilgu ees avanes lavastuse maailm: ühtekokku seitse erinevat lavalugu.

Samasse liiki kuulus ka Hollandi väljapanek, kus paljud kunstnikud eksponeerisid ühises hiiglaslikus sinises kastis oma nägemust "Woyzeckist". Sellel kastil oli meetrite kaupa sahtleid ja lugematul hulgal avausi, millest sai sisse piiluda. Iga nähtud kild lisas midagi eelnevatele ja ükskõik, kui palju luuke sa avada või mitmest lukuaugust sisse kaeda olid jõudnud, ikka jäi painama teadmine, et see pole päris kõik. Selles tõdemuses aimus kontseptsiooni.

Tegelikult olid väga mõjusad ka märksa "vähem aktiivsed" väljapanekud. Siinkohal tulevad esmalt meelde Korea väljapanekud kolmes sektsioonis (välja arvatud arhitektuur), mis lummasid ühest küljest teostusliku puhtuse ja väljapeetusega, teisalt sugestiivse atmosfääri ning sügava sisuga. Nii rahvuslikus väljapanekus kui temaatilises sektsioonis oli Korea väljapanekutel põhirõhk kostüümidel. Hyun Sook Kimi ja Byung Boc Lee kostüümid olid esitatud nii, et ruumis tekkis kummaline, paiguti dramaatiline pingestatus, mis mõjus oma staatilisuses üllatavalt eheda teatraalsusena.

Palju ühist oli ka repertuaaris: konkurentsitu lemmik oli "Suveöö unenägu", sellele sekundeerisid "Hamlet", "Kirsiaed" ja "Kolm öde".

Esimese kvadriennaalinädala jooksul hoidis meeli ärevil teadmine, et lisaks üleilmsele sõbralikule kolleegide kokkutulemisele, oma tööde näitamisele ja teiste omade vaatamisele on kogu üritusel ka võistluslik külg. Kuigi kunsti hindamisel taandub lõpuks kõik isiklikule maitsele, läksid žürii eelistused üllataval kombel suurelt jaolt kokku näituse ajal enam kõneainet pakkunud töödega.

Suurim üllatus oli peaauehinna Kuldse Troika andmine Tšehhi rahvuslikule ekspositsioonile. Tõsi, tegu oli igati silmatorkava boksi, mille välisseintesse monteeritud ekraanidel pajasid kunstnikud oma loomingulistest eesmärkidest, mille sis-

sekäigul keerlesid hiiglaslikud kostüüm-installatsioonid, ja mille sisemusse peidetud tillukestes ruumirägastikes oli üles seatud hulgaliselt erinevaid teatrimaailmu. Nagu seisab žürii protokollis, anti preemia muu hulgas ambitsioonikuse ja töökuse eest ning need omadused sellel väljapanekul tõepoolest ka olid.

Teised auhinnatud nii üllatavad ei olnud. Ikka meenuvad Achim Freyeri isikväljapanek ja Uus-Meremaa rahvuslik ekspositsioon, Korea, Inglismaa ja Iisraeli väljapanekud.

Kvadriennaalikilde

Žürii esimees Arnold Aronson: Seekordne kvadriennaal oli mulle neljas. Eksponeeritu keskmine tase on varasemate näitustega võrreldes väga kõrge. Teisalt puuduvad siit aga oma erakordsusega võluvad ja uni-kaalsed tööd.

Alati on kvadriennaalide väljapanekutes (eriti just rahvuslikus sektsioonis) otsitud vastust küsimusele, kas eksponeerida ühe kunstniku töid või anda ülevaade kogu maa kunstnikkonna viimaste aastate loomingust. Ühesõnaga, kas ekspositsiooni teljeks on demokraatia või individuaalsus. Üks võimalus on kontseptuaalne lähenemine, milles mõni konkreetne kujundus on väga näituseadlikult välja mängitud. Kogemus näitab, et see variant kutsub vaatajaid tugevamalt reageerima.

Sellel näitusel oli tudengite sektsioonis mitu väga tugevat tööd, näiteks Korea, Iisrael, Inglismaa. See lubab tulevastele kvadriennaalidele suuri lootusi panna.

Žürii liige Maija Pekkanen: Olen näitustel käinud alates 1971. aastast ja kahtlemata on sel korral tegu parimaga seni nähtutest.

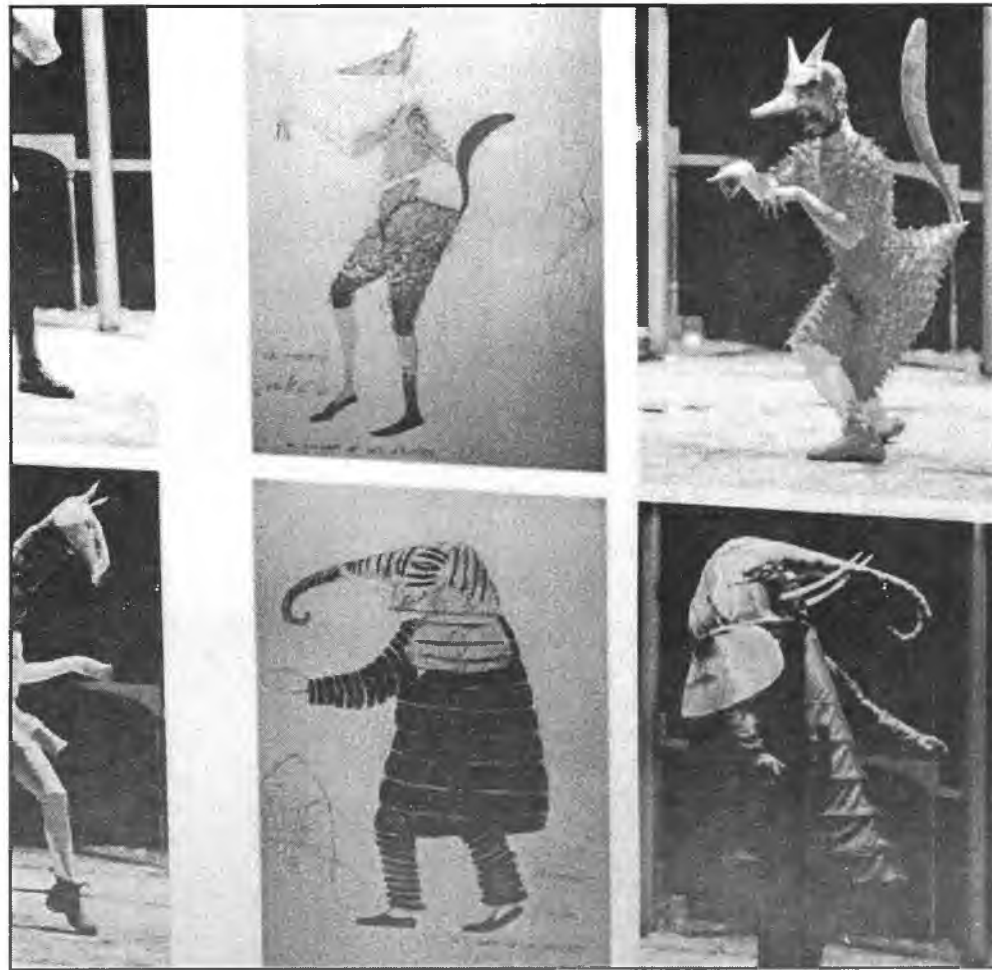
Eesti OSTATi keskuse president Kustav-Agu Püüman: Minu esimene Praha kvadriennaal oli aastal 1975, mil osalesin koos Eldor Renteri, Mari-Liis Küla ja Meeri Särega üleilmdulises kunstnikegrupis. Seekordne oli ilmselt varasematest selgem ja seetõttu ka kergemini haaratav. Ekspositsioonide ülesseadmisel torkas silma kaks suundumust. Üks rõhus tugevalt väljapaneku kui kunstilise terviku peale, teine üksikutele töödele, mille all kannatas sageli väljapaneku elegants. Mõne maa ekspositsioon oli ühte tillukesse ruumi kuhjatud liialt

Symona Rybakova (Tšehhi), fragment.

palju töid. Enam jäid silma lakoonilisemad ja paremini eksponeeritud tööd, näiteks Uus-Meremaa rahvuslik väljapanek. Minu meelest oli inglaste rahvuslik ekspositsioon täiuslik, kuna seal olid kokku sulatatud erinevad võimalikud tendentsid teatrikunsti eksponeerimiseks fotodest makettide ja tegevust võimaldava mänguruumini välja.

Olen alati suure huviga vaadanud Kataloonia väljapanekuid. Nad eksponeerivad raudse järjekindlusega etenduse fotosid. Tavaliselt ei suuda foto või joonis kujundust edasi anda, aga katalooniaste töödes on mingi pinge, nad jutustavad sulle ühtäkki oma lugu.

Joan Guillén. The Book of the Beast. Kataloonia, Teatre Romea, Barcelona 1995. Fotod teatrietendustest ja näitusemaketid. Festivali kuldmedal.

Osavõtja **Vladimir Anšon**: Varasemad kvadriennaalid olid mulle tuttavad üksnes fotode ja seal käinute muljete järgi. Tundub, et 70 – 80ndatel olid näitused huvitavamad, aga see pole üksnes kunstnike probleem. Praegu tundub, et on palju häid kunstnikke ja vähe häid lavastajaid (või ei satu nad kokku), ja sellest tulenevalt loob kunstnik sageli maailma, kus ta võib ainult ise eksisteerida ja lavastaja sinna enam ei mahu. Nende maailmad ei haaku.

Eesti Lavastuskunstnike Liidu esinaine **Ann Lumiste**: Esimene oluline erinevus oli meie endi väljapanek, mis jäi eelmisel korral täiesti piinlikuks nähtuseks. Sellistes küsimustes ei tule liigne demokraatia kasuks.

Näitus tervikuna oli totaalne paabel, kus leidis midagi igale maitsele. Oli väga demokraatlikke väljapanekuid: ekspositsioone, kus oli üksikuna võttes palju huvitavaid töid, mis aga hulgakesi vastastikku üksteist tapsid, kuna olid halva kultuuriga üles pandud. Teisalt oli väga esteetilisi ülespanekuid, kus see esteetika puhtalt näituse kui terviku kujundusele allutatud. Huvitav, et kõige enam mõjusidki just sellised äärmuslikud, teatrist tegelikult üsna kaugele jäävad vormid nagu Uus-Meremaa, Belgia ja ka meie väljapanek.

Teiseks jättis vapustava mulje oli Achim Freyeri retrospektiiv. Kui vaadata tema tööde videoid, siis ilmneb, et seal mängib täpselt sama jõud mis *laterna magica* juures: teater kui nähtus on väga erinevate inimeste väga erineva töö süntees ja üksnes kokkupan-duna saab sellest elamuse. Näitusesaali pannes on need fotod või maketid ainult üks osa teatrist.

Arvasin, et näitus on väljapeetum. Ikka veel on ekspositsioonides liialt palju kõikvõimalikku kila-kola. See aeg võiks juba ümber olla. Kunstnikul peavad olema teatud omadused, mis teevad temast professionaali – rütmil, vormil- ja proportsioonitaju. Praegu see mõnedes asjades puudus.

Osavõtja **Liina Unt**: Väljapanek oli väga messilik. Igaüks oli üles pannud oma boksi ja esindas seal ennast, oma maad või kooli. Oleksin rohkem oodanud, et tegeldaks sellega, kuidas saab ühte lavastust ja sellele tehtud kujundust väljendada teiste vahenditega; kuidas saab lavastust näituseks vormistada, kuidas vahendada ideed, mis on ajas ja dünaamikas muutuv, seda installeerida.

Tundub, et hinnati pigem erialast meisterlikkust kui lõvavat ideed. Muidugi on raske jälgida lõputuid fotosid. See, kas "Hamlet" on tehtud punase või sinisega, muutub seesugustel näitustel väga vähe oluliseks. Aga konkreetses tükis võib just värv olla radikaalne otsus.

Väga meeldisid ka Inglismaa ja Israeli koolide väljapanekud. Eriti Tel Avivi ülikooli "Hamleti ruum", mis oli ideetäpne. Eriti sümpaatne oli kujundusele lisatud tekst: "Kolm aastat oleme tegelenud kõige muuga ja nüüd teeme seda, mida ise tahame, ja me ei pea selle eest vastutama." Ühesõnaga, piiritu fantaasia.

Leidsin idee, mida olin Prahasse otsima läinud, hoopis kvadriennaaliväliselt näituselt. Vaatasin Martin Kippenbergi "The happy end of Kafkas "America"". Kunstnik mitte ei illustreerinud, vaid oli üritanud leida tekstile visuaalseid vasteid. See oli täpne ja parimas mõttes teatraalne lähenemine – suur installatsioon, mis koosnes kümnetest erinevatest laudadest ja toolidest, teemaks läbivalt ametnik ja külastaja. Hämmastaval moel tekkis vaataja ja objekti vahel dialoog. Ootasin Praha kvadriennaalilt suurt visuaalset ideed, ei oodanud nii suurt piltide ja pildikeste tulva.

Vladimir Anšoni ekspositsioon (Eesti). UNESCO uue põlvkonna auhind esimeses kategoorias.

Eesti *homage* stsenograafiale

Eesti osales väljapanekuga koimes sektsioonis.

Arhitektuurivõistlusel, millele algselt laekus 270 tööd, oli välja pandud 25 paremat projekti, nende hulgas ka Mihkel Tüüri ja Lembit-Kaur Stööri uue Praha teatrimaja projekt. Loodetavasti ilmub lähitulevikus arhitektuuriväljapanekust pikem kirjutis, seetõttu käesolevas artiklis mainitud valdkond pikemat käsitlemist ei leia. Teemaatilises sektsioonis oli väljapanek Vladimir Anšonilt.

Ann Lumiste sõnul oli eesti ekspositsiooni jaoks sobiva väljapaneku leidmine väga pikk protsess:

"Korraldasime konkursi, aga töid laekus ülimalt vähe ja need ei kajastanud eriti meie teatrit. Siis tuli Lilja Blumenfeldt välja ideega, et meil on olemas kunstnik, kes suudab lavastuste kujundusi oma makettides atraktiivselt edasi anda. Nii me panimegi Anšonile raske koorma kaela üksi see üritus välja vedada."

Vladimir Anšon: "Olen teatris ainult kümme aastat töötanud. Valisin tööd, mis mulle endale on midagi olulist tähendanud ja loomulikult lähtusin pakutud teemast. *Homage* on vene keelde tõlgitav kahe ti. Ühest küljest tähendab see "pärandit" ja teisalt "kummardamist". Ma töötan vene

teatris ja kuidagi haakus see teema minu jaoks vene klassikaga. On läinud nii, et ka eesti teatrites on mulle pakutud kujundada vene klassikat. Aga pärandi pool polnud mulle kõige olulisem. Mõtestasin selle teema lahti ikkagi pigem "kummardamisena". Millegi ees kummardades on selge, et see on millegi kõrgema otsing, konstandi otsing, muutumatu ja alati oleva otsing. Meile, teatrikunstnikele, on kõige elementaarsem konstant liikumisjõud. Seega oli ka kogu mu ekspositsioon allutatud vastanditest tekki-vale dünaamikale. Ja siis kogu selle tegelikult staatilise ruumi juures aja tukse – metronoom. Ma ei tahtnud, et seal oleks kell, mingi konkreetne aeg, vaid aja ole-musik substantis. Aja kategooria, mis on liidetud ruumiga. Ruum, milles aeg on tun-tav. Nagu teater, kus väljaspool eksisteeriva elu aeg on seisma jäänud. Minevikku ja tulevikku – aega mängitakse meie ees."

Anšoni ekspositsiooni keskmes "seisis tagajalgadel" (otsekui Falconet' Vaskrat-sanik) "Padaemanda" kaardilaud. Sellele sekundeeris kolm maketti ekspositsiooni nurkades: "Pianoola", "Tarelkini surm" ning "Kuritöö ja karistus". Lisaks neile ka kolm pildivälja: "Pianoola" ja "Tarelkini surma" fotod külgedel ning pühapildi peegeldus laua alt. Kogu väljapanekut saatis metronoomi rütmistatud tiksumine. Lakooniline, puhas,

mõjuv ja kõige selle keskel tunne, et kohe-kohe läheb tegevus edasi.

Maija Pekkanen: "Vladimir Anšoni puhul tuleb eestlastele õnne soovida, et teie teatrites töötab selline kunstnik. Meil oli natuke kahju, et ta esitas oma ekspositsiooni just nagu vales kohas (temaatilises sektsioonis) ja sattus seeläbi pisut ebavõrdsesse situatsiooni. Suurem osa temaatilises sektsioonis pakutust oli ju maailmanimega kunstnike elutöö ülevaade, ja Anšon on alles väga noor kunstnik. Teisest küljest, seda suurem oli meie üllatus ja poolehoid."

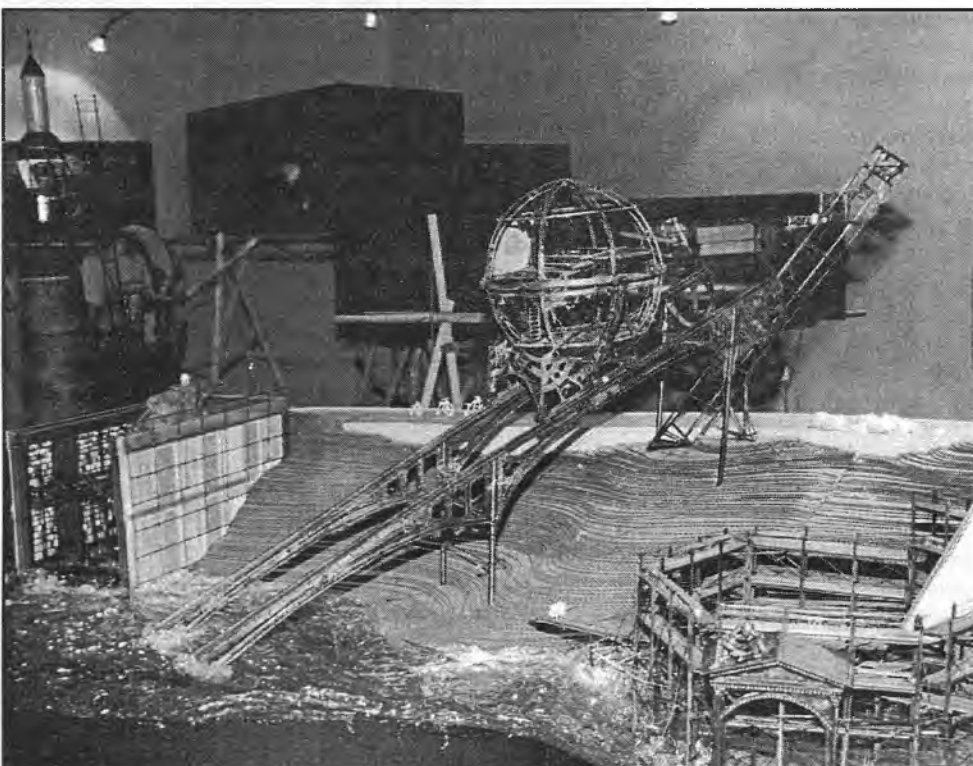
Arnold Aronson: "Anšoni ekspositsiooni puhul oli algusest peale selge, et keegi sellest lihtsalt mööda ei kõnni. See oli lum-mavalt pingestatud teatraalne ruum, millele lisas oma salapära ka asjaolu, et kunstnik ise oli meile tundmatu. Õnneks oli ekspositsiooni dramaturgiline materjal tuttav."

Eesti üliõpilaste väljapaneku olid ette valmistanud Liina Keevalik, Liina Unt, Liina Tepand ja Hille Ermel. Meie tudengite väljapanek erines oluliselt teiste maade omadest. Enamasti olid ekspositsioonid üles ehitatud koolitöödele, mis lähtusid mõne lavastuse kujundusest, eestlannad aga pakkusid välja Tõelise Teatrikunstniku Tes-teri, sidudes ameti olemuse sõna otseses mõttes füüsilise jõuga. Ligitõmbavalt erk-savärviline ekspositsioon koosnes erinevat-est jõumasinatest, mille abil sai iga huviline välja selgitada, kui palju rammu on tal vas-tava professiooni omandamiseks.

Liina Unt: "Me kõik oleme juba teatris töö-tanud. Koolist tulles saab väga ruttu selgeks, kui palju tühja tööd ja tuuletallamist on tege-likult iga pisimagi asja taga. Tihti osutub tõeliseks kunstnikuks see, kes selletaolistest, üldse mitte kunstilistest keerdkäikudest läbi saab. Sellises lähenemises oli kindlasti ka eneseirooniat. Ilmselt tahtsime vaatajaid mõtlema panna selle üle, mida see töö tähendab. Viimane masin oli Kummardamise Masin – kui palju jõudu see nõuab, ja järele ei jää mitte midagi. Algidee saime mõneti ka temaatilise sektsiooni pealkirjast. See oli meie *homage* stsenograafiale – teatrikunstniku identiteedi otsing."

MONIKA LÄÄNESAAR

Eesti Lavastuskunstnike Liit ja Eesti OISTATI Keskus tänavad Eesti Kultuurkapitali, Rahvuskultuuri Fondi ja Eesti Kunstnike Liitu abi eest.

A Space For Hamlet. Tel Avivi ülikool.

Haritlaskond ja rahvuslus

Eksistentsiaalsed hirmud

Eestlastele kui väikerahvale on olnud iseloomulik väikerahvalik enesetunnetus. Selles pole midagi imelikku või erandlikku. Nii on teistelgi väikerahvastel maailmas, kus tooni annavad suured. Julgeolekuprobleemid ja eksistentsiaalsed hirmud väljasuremise ees läbivad kogu eesti ühiskondliku mõtte ajalugu ärkamisajast alates. Selle aluseks on vahetegemine suur- ja väikerahvaste eneseteostuse erinevate võimaluste vahel, perifeersuse ja Lääne tsivilisatsiooni peateest kõrvalejätuse tunne. Seetõttu on eesti haritlasi alati piinanud valuline küsimus: kas eestlased on suutelised etnilise üksusena (rahvusena) pikemaks ajaks püsima jääma ja iseseisvalt edasi arenema või ootab neid paratamatu kadu. Siit tuleneb esimese eesti rahvusteoreetiku Jakob Hurda sõnastatud idee väikerahva vaimult suureks saamisest, mida hiljem on nimetatud eesti rahva ajaloolise kutsumuse ideeks ja ülesandeks (Hans Kruus, Mart Laar).

Hurdast alates jäi euroopaliku kõrgkultuuri loomine eesti haritlaste teoreetilis-filosoofilise diskursuse dominandiks ja tähtsaimaks isamaaliseks ülesandeks. Vaimusuurus on kompensatsioon väiksusest tingitud alaväärsuse eest, on päästerõngas, mis peab õigustama eestlaste olemasolu kultuurirahvana ja aitama neil alles jääda. Vaimusuurus on eestlaste elujõu peamisi allikaid. Vaimusuurust saab taotleda kultuuri ja hariduse läbi. Siit tulenebki hariduse eriti kõrge väärtustamine eesti rahvusluse ideoloogias. See on tüüpiline kultuurirahvuslik seisukoht, mis iseloomustab riikluse ja omavalitsuseta väikerahvaid, kelle identsus tugineb keelele ja kultuurile. Akadeemilise haritlaskonna suhtarvu kasvu intensiivsuse poolest tõusid eestlased maailmas esiritta juba tsaariajal. Humanitaarharitlaskonnale rakenduse leidmine kerkis terava probleemina esile ka esimesel iseseisvusajal.

Rahvuslus on uue eliidi projekt

Eesti haritlase normaalparadigma on olnud rahvuslus, nii mentaalses kui ideoloogilises mõttes. Rahvuslus on olnud kõige universaalsem ideoloogia noore rahvuse (seda me ju oleme) eliidile. Rahvuse "äratamine" ja konstrueerimine-ehitamine (*nationbuilding*), rahvusriigi rajamine, etnose transformeerimine natsiooniks, rahvuse ja omariikluse mõtte säilitamine võõrvõimu all, selles on eesti haritlased näinud oma missiooni. Laulev revolutsioon ja Eesti taasiseseisvumine toimusid rahvuslike lippude all. Sümbolitel ja ajalool (teadmine oma riigist) oli selles otsustav tähtsus. Eestlaste tõrjutud olukord võõrvõimu all on soosinud rahvusküsimuse esilekerkimist. Riigivõim on XX sajandil Eestis vahetunud kümme korda ja iseseisvusaega olnud ühtekokku vaid 30 aastat.

Rahvuslus oli "juba valmis" saksa-vene ühiskonnast võõrandunud ja sotsiaalsele tõusule orienteeritud eliidi projekt. Eesti rahvus, rahvusühiskond ja kultuur loodi saksa ja vene ühiskonna kõrvale, mitte nende osana. Seega oli rahvuslus irdumisele ja partikularismile, mitte integratsioonile suunatud ideoloogia ja liikumine. Eralduda ja saada sõltumatuks vanast eliidist, eestistada rahvuslik eluruum, saada see oma kontrolli ja valitsuse alla oli eesti vaimueliidi eesmärk. Rahvusriigis leidsid need eesmärgid praktilise teostuse.

Saksa-vene kultuurimõjud

Eesti haritlaskond ja rahvuskultuur kujunes kahe suurrahva, saksa ja vene kultuuri ülekaaluka mõju ja surve all ning teisti ei saanud see ollagi. Mõlemad suured kultuurid vahendasid siia rahvusvahelist ja üleeuroopalist teabevara. Eriti oluline oli haridus – XIX sajandil saksa, ja XX sajandi algul vene haridus. Võõras keeles ja mees saadud haridusest hoolimata jäi üha enam eesti haritlasi eestlasteks. Saksa (hiljem ka vene) keelele kultuuri, teaduse ja ülikooli õppekeelena polnud alternatiivi. Saksa keele kõnelemine polnud üksnes prestiiži või staatuse sümbol, mis eristas saksa talupojast. See oli hädavajadus ajal, mil eesti keel polnud veel saanud kultuurkeeles. Eesti haritlaste kaks- (eesti-saksa), kolm- (eesti-saksa-vene) või enamkeelsus (sh. soome keele tundmine) oli tähtis kultuuritegur, mis sidus eestlased lääne- ja idapoolsete kultuuridega, kust lähtusid moderniseerimise impulsid. Nii on see ka praegu.

Kaugvaates ei eristu erikeelsed kultuurisfäärid ja nende kandjad nii selgepiiriliselt, kui seda kaasaegsed omal ajal nägid või näha soovisid. Pole põhjust vastandada eesti, saksa ja vene kultuurisfääri, kui tegu ei ole just poliitilise kultuuriga. Alati polegi võimalik kindlaks teha, mis oma, mis laenatud. Rahvuslus on küll võimas jõud, ent mitte ainus kultuurideterminant. Saksa ja vene haridusele tuginev eesti teadus ja kultuur ei saanud areneda iseseisvalt ega isoleeruda lähedal asuvatest suured kultuuridest. Teisest küljest on mõistetav noore eesti eliidi soov eralduda ja saada sõltumatuks traditsioonilisest ühiskonnast ning vanast eliidist. Niisugused pürgimused olid motiveeritud eelkõige ideoloogiliselt ja poliitiliselt.

Kodumaa kitsad olud ja diskrimineerimine ei võimaldanud

kasutada eesti haritlaskonna kogu potentsiaali. Soodsamate õppimis- ja tööttingimuste otsingul siirdus suur osa neist võõrsile, peamiselt Venemaale, kust pöörduti tagasi Eesti Vabariigi algaastail. XX sajandi algul olid Peterburi ja Helsingi olulised eesti kultuuri keskused ja rahvusvahelised tugipunktid. Eesti haritlased võõrsil olid lüüks eesti kultuuri ühendamisest rahvusvahelise kultuurieluga. Alles rahvusülikooli avamisega 1919. aastal tekkis esmakordselt võimalus koolitada Eestile emakeeles eestlikku akadeemilist haritlaskonda.

Haritlaste põlvkonnad ja ideaalid

Aegade vältel muutus eesti haritlaste kultuurikontseptsioon ning teisenesid nende enesetunnetuse ja eneseidentifitseerimise vormid. XIX sajandi "rahvamehelt" nõuti universaalset aktiivsust kultuuri- ja ühiskonnaelus, jäägitut pühendumist eesti asjale. Kõrge vaimsus polnud siis tähtis ja seda polnud kusagilt võtta. XX sajandil hakati üha rohkem kõnelema haritlaste kultuuri- ja teadusloomingu kvaliteedist. Ideaaliks, mõõdupuuks ja üldiseks orientiiriks eesti kultuuri hindamisel arvustamisel oli J. Hurdast ja C. R. Jakobsonist alates euroopalik kultuur, eeskujuks vanad kultuurirahvad. Niisuguste pürgimuste tipuks sai nooreestlaste manifesteeritud Euroopa tung ja ihalus kui programmilise nõue siirduda kultuuriloomingus rahvuslikult universaalsele. Nooreestlaste euroopaliku ülikultuuri taotlus on kõige selgemini märgata eesti eliidi valmisolekut intellektuaalseks moderniseerimiseks, mis seostus sooviga ühiskonda tervikuna radikaalselt ümber kujundada nii, et vaimne ja sotsiaalne revolutsioon sulaksid ühte.

Iseseisvuseelne eesti intelligents oli ebatäiuslik ja ebaküps, lõpuni arenemata. Tal puudusid kaugemas minevikku ulatuvad traditsioonid ja põlvkondade järjepidevus. Kõrgintelligents polnud ühiskonda sügavalt juurdunud. Iseseisvuseelisel ajal saab rääkida pigem haritlaste mosaiiksest kogust kui tõelisest intelligentsist. See oli veel valdavalt maaga seotud esimese põlve haritlaskond, kus tõelisi professionaalkultuuri tippe oli vähe. Ometi oli poole sajandi vältel läbitud tee poolharitlaste domineerimisest esimeste euroopalikult koolitatud intellektuaalide ilmuniseni.

Niisugune intelligents, intellektuaalne eliit, kes oli suuteline absorbeerima ja vaimselt kasvatama uusi intelligentsi põlvkondi, tekkis alles iseseisvusajal. See ühendas endas kõik intelligentsi põlvkonnad, kes koos löid Euroopa rahvale väärilise professionaalkultuuri. Alles sellega said eestlased kaasaja (moodsa aja) kultuurirahvaks ja eesti keel kultuurkeeles. Ühtlasi said nad esmakordselt riiklikuks rahvaks (*Staatsnation*) ja jõudis lõpule eestlaste rahvuslik liikumine. Kui kasutada Seymour Martin Lipseti klassifikatsiooni, siis võib öelda, et iseseisvuseelisel ajal olid eesti haritlased pigem kultuuri vastuvõtjad, levitajad ja rakendajad, iseseisvusajal aga loojad. Selle aluseks oli emakeelne haridus, eriti kõrgem haridus, mis lõplikult institutsionaliseerus kõrgkoolide võrgu kujunemisega 1930. aastate teisel poolel. Just esimesel iseseisvusajal loodust sai vundament, millel püsis eesti rahva omakultuuriline ja omariiklik identsus järgneva poole sajandipikkuse okupatsiooni vältel.

Eestluse vaimne globaliseerumine

Teise maailmasõja tagajärjed olid eesti kultuurile ja haritlaskonnale traagilised. Stalini ajal hävitati eesti kultuuri ja vaimueliiti süstemaatiliselt. Olukord paranes Hruštšovi sula ajal ja Baltimaad saavutasid nõukogude totalitaarsüsteemis teatava piiratud kultuuriautonomia, mille nurgakiviks oli emakeelne haridus. Eesti kultuur ja teadus arenesid paralleelselt okupeeritud Eestis ja vabas maailmas, kus poliitilistest pagulastest formeerusid elujõulised kolooniad. Oma asukohamaades saavutasid paljud eestlased vaimsel alal väljapaistvaid tulemusi, niisamuti kui okupeeritud kodumaal nõukogude teaduse institutsionaalsetes raamides. See andis tunnistust eestluse globaliseerumisest, millega tugevnes seotus rahvusvahelise vaimueluga. Okupatsioonivõimude vastutegevusele vaatamata eesti kultuur läänestus, nagu seda on kirjeldanud Rein Taagepera oma teoses "Sõlтеаastad". Võib öelda, et välisele survele vaatamata jäi Eesti ikkagi osaks Läänest ja eestlased identifitseerisid end eurooplastena, mitte venelastena, ja mitte nõukogudeinimestena.

Väljakutse rahvusriiklusele

Postkommunistlik üleminekühiskond pole veel normaalne ega stabiilne ja ka mitte täiesti avatud ühiskond. Kui kogu maailmas otsitakse uut identsust ajal, mil Francis Fukuyama sõnul "ajalugu on lõppenud", siis postsovetlikus ruumis on niisugused otsingud eriti aktuaalsed, kuna siin on desovetiseerimisest tekkinud tühik eriti suur. Mis saab rahvuslusest, eestlusest ja milline on eesti vaimse eliidi missioon uuel aastatuhandel. Vaevast saab siin anda kindlaid vastuseid ja teha täpseid prognoose. Nähtavasti saab rahvuslusele üldse ja eesti rahvuslusele sealhulgas olema Eesti ja eestlaste identsuses

märksa väiksem kaal kui XX sajandil. Globaalsete integreerivate protsesside toime tõuseb üha enam esiplaanile indiviid ja kodanik, mitte etniline tunnus. Ühinev Euroopa on uus väljakutse Eesti rahvusriiklusele (Rein Ruutsoo). Rahvusriiklus on minetamas oma senist tähendust ja lahustumas üldises integreeritud ruumis. Eesti ja ka Läti on praegugi rahvusriikide seas üsna erandlikus ja omapärasel olukorras, kus nii suur vähemus pole ühiskonda integreeritud, ka mitte õiguslikult.

Rahvusriikluse sisu on teisenemas. Klassikalist rahvusriiklust, kus kogu elanikkonda liidab ühine ajalugu ja kultuur, Eestis vaevast tekib. Selleks on uusasukad keelelt, kultuurilt ja emotsionaalse suhtumise poolest põlisrahvast liialt erinevad. Rahvusriikluse etnilised dimensioonid nõrgenevad. Kuigi Eesti riik tekkis eestlaste enesemääramise tulemusena eelkõige etnilis-kultuurilisel põhjal, on ta edaspidi määratletud enam kui poliitilis-territoriaalne üksus.

Eesti spetsiifiline probleem on see, et ühel ja samal ajal tuleb lahendada kaks väliselt vastupidise suunaga ülesannet. Kõrvuti kodanikuühiskonna konsolideerumisega tuleb tegelda integratsiooniga Euroopasse. On selge, et Euroopa identiteedi, mis tugineb ühisel kultuuril, kodakondsusel, ühisrahal jm., tugevdamine nõrgendab rahvusriiklikku identiteeti. Eesti rahvusriiklus saab edaspidi kehastuma ja edenema eeskätt etniliselt märgistamata (või vähemmärgistatud) kodanikuühiskonnana. Viimases kujuneb see kapital ja ressursid (*civic resources*), mis liidab nii riigirahvast kui neid, kes sinna ei kuulu, ja seob neid kõiki ühiseuroopaliku tsivilisatsiooniga.

Avatus ja haavatavus

Avatusega kasvab ka haavatavus. Küsimus on selles, mis tuleb avatuse läbi, mis selle täidab? On selge, et modernses Euroopa ühiskultuuris on suurikade võimalused oma kultuuri eksponeerida võrreldamatult suuremad kui väikeriikidel. See puudutab ka kultuurilist ekspansiooni ja mõjusfääre, mida toetab institutsionaliseeritud riiklik poliitika. Samal ajal on Eestil šanss teadlikult osaleda niisuguse euroopaliku ühiskultuuri, samuti kui rahvusülest supranatsionaalsete struktuuride kujundamisel. Nagu eespool öeldud, on etniline tunnus (eestlased on väikerahvas) just see, mis on põhjastanud alaväärsust. Teisest küljest on just emakeelne professionaalkultuur nii väikese rahva puhul tõeliselt unikaalne saavutus, millest ei saa loobuda.

Meie ajalooline avatus suured kultuuride piiril on tinginud selle, et eesti eliit on küllalt kohanemisvõimeline välismõjude vastuvõtmisel ja omandamisel. Hirm kaotada oma nägu ja pelg "võõraste" sissetungi ees ei saa olla eestluse ideoloogia ega rahvusliku eliidi käitumise nurgakivi uuel aastatuhandel. Ja vaevast on mõtet püstitada küsimust kategooriliselt: kas rahvusriik ja iseseisvus või suveräänsuse kaotus. Eesti rahvuslus ei saa olla kitsas ja meid muust maailmast isoleeriv. Teiselt poolt hindab maailm meid just selle poolest, mida eripärast oleme loonud. Selles mõttes on eesti eliidi missiooni euroopalikku kõrgkultuuri luua jäänud muutumatuks.

Küsimusi on palju

Avatusega kaasneb veel üks küsimus, mis puudutab Eesti ajaloolist rolli vahendajana ja sillana Euroopa kahe osa, kahe kultuuri ja tsivilisatsiooni vahel. Millist vahendust ootab ühinenud Euroopa Eestilt kui piiririigilt ja milline globaalne väärtus on uutes tingimustes meie asendil poliitilise geograafia vaatepunktist? Ja mida meil selles osas pakkuda on?

Võib öelda, et nii rahvusliku (rahvusriikliku) konsolideerumise kui integratsiooni protsessid pole eestlaste jaoks midagi täiesti uut ja ennenägematut. Nende juured on meie viimase 150 aasta ajaloos. Nooreestlase Gustav Suitsu 1905. aastal formuleeritud üleskutse: *Saagem eurooplasteks, ent jäägem eestlasteks*, on uues kontekstis aktuaalne ka sada aastat hiljem.

Milline on eestlaste osa Euroopa uusliberaalses maailmas? Kas suudame tagada piisava esindatuse ühinenud Euroopa elitaarses tehnokraatias ja bürokraatias või jääb meile peamiselt nõ. must töö perifeerias, kust väljapaistvad ajad on lahkunud (ära ostetud) ja tipuks on keskpärasus? Siin on hariduse kvaliteet üks peamisi eestluse elujõu ja allesjäämise tegureid. Kui eestlus on vaesuse ja harimatuse sünonüüm, siis kes tahab olla eestlane.

TOOMAS KARJAHÄRM

Rein Ruutsoo ja Aksel Kirch (koost. ja toim.), Eesti Euroopa Liidu lävepakul. Tallinn 1998.

Toomas Karjahärm ja Väino Sirk, Eesti haritlaskonna kujunemine ja ideed. Tallinn 1997.

Toomas Karjahärm, Ida ja Lääne vahel. Eesti-vene suhted 1850 – 1917. Tallinn 1998.

Ettekanne eestluse elujõu kongressil "Uue aastatuhande väljakutse" 1. juunil 1999

Eesti

“Ruttu, ruttu” – see oli esimene eestikeelne sõna, mille ära õppisime, sõites suures vanaaegses nel-jahobuserakendiga tõllas Gapsali¹ poole. See sõit jäi meelde. Sest see oli esimene väljasõit meie mõisast Izvara ning viie aasta vanuses jäävad kõik muljed eriti selgelt meelde. Mõõda vilksatasid Narva hallid müürid, väga meeldis vana Revel oma tornide ja teravatipulise kirikuga. Oli ebatavaline sõita mõõda liivaluhte ja peent paekiviklibu Gapsalini. Hobused sõrkisid aeglaselt ja juba Reveli jaamas kuulnud “ruttu, ruttu” läkski tarvis. Künd-jaist mõõdukes olime üllatunud, kuuldes mingit klaasjas-kivist heli. Selgus, et pinnas koosneb peenimast paekivist, ja seda enam oli imekspan-dav näha, et tööka käe all võis ka selline pinnas muutuda viljakandvaks..

Gapsalis kõitsid tähelepanu vana lossi varemed. Erilise huviga uurisime neid aga siis, kui olime kuulnud legendi Valgest Daamist, kes ilmub pooleldi purustatud gooti aknas. Skeptikud kinnitasid, et kuju piirjooned tekkisid kuu teatud asendi korral, kuid oli tahtmine uskuda, et see pole kuu-valgus, vaid Valge Daam ise, kes ilmub millegi erilise eel. Tolsamal korral kuulsime iidsete Reveli tornide legendi ning pärimusi Lode ja Taube losside kohta – kõik see oli ebatavaline ning Izvara met-sade ja järvede vaikuse järel mürtsus ka murd-lainetus mingit kaasahaaravat põhjamaist saagat.

Teine sõit Gapsali – paljude aastate möödudes – oli juba 1910. aastal. Sealsamas on maalitud mitu maali. “Merede taga on suured maad”. Põhja-maalanna, nägu vastu kauget tuult, unistab tund-matuist imelistest maadest, sellest muinasjutuli-sest riigist, mis elab inimsüdames. Sel ajal valmis ka eskiis maalile “Hiiglaste Teed”. Seal omandas vormi ka “Varjaagide motiiv”, aga mõte Reveli tornidest sai maaliks “Vana Kuningas”. Samal ajal valmisid ka eskiisid vürstinna M. K. Teniševa mõisas asuva Talaškino pühakojaks. “Taevane Valitsejanna elujõe kaldal” on lõpetatud justnimelt Gapsalis.

Sel kombel andis Eesti terve rea muljeid. Brevern De la Gardie² majast ostime suurepärase Peetri-aegse mööbli, mis meenutas meile kaua neid paiku. Hiljem, Soomes³, kohtasime korduvalt sõpru Eestist ja sellepärast saab praegu iga sõnum Tallinnast erilise sõprustähenduse. Eesti Aka-deemilise Kunstnike Liidu tervitus⁴ liigutas mind sügavalt, sest kunstivaldkond on kõikehõlmav ja kunstnikud töötavad tõepoolest maailmapõllul. Ammu, ammu on mul tulnud kirjutada, et kunst on inimkonna parimaks saadikuks. Velázquez, Rubensi ja teiste suurepärase kunstnike suured eeskujud näitasid ilmselgelt, kui võimsad olid loomingu alused. Värvide ja helide sümfoonia on alati, nagu Orpheuse müüdis, parim võit. Artiklis “Kunsti rännakud” on mul tulnud meenutada, kuidas meie sajandil hakkasid rahvad vastastikku vahetama näitusi, teatrit, kontserte. Just nende üldrahvalike aluste kaudu kinnistus kõik kõige väärtuslikum. Kunstikeeles polnud vaja kasutada mingeid veenmisi, vastupidi, loomingu sõnad innustasid, kasvas arusaam üldinimlikkusest.

Prantslased ütlevad: “Kui ehitus käib, siis kõik edeneb.” Ütleme: kui rahvas loob, siis tuleb ka riigi õitseng. See pole liialdus. Ümberlõkkamatud klas-sikalised näited on osutanud, kust tuli riikide õit-seng, kuidas kujunes taassünd. Terveks sajadite reaks uuenes rahvas justnimelt loomingu õite kaudu. Tallinnas elab mitu Kunstide Edendamise Kooli endist õpilast⁵. Meenutan neid südamlikult ja rõõmustan, kui loen ajalehtedest nende edu kohta. Vanasõna ütleb õigesti, et “sõprus ei roosteta”. Olen saanud teateid endistelt õpilastelt kõige erinevamatest maadest. Seejuures võisin veendu-da, et kõik nad meenutavad kooliaega hea tunde-ga. See aga tähendab, et kooli printsiibid olid õiged. Tõepoolest, meie kool oli tõeline rahvakool. Iga võimekas inimene võis leida vaba pääsu meie kooli. Võis valida just need õppeained, mis teda huvitasid, ning suhelda kooliga väljaspool kõiki tinglikke piiranguid. Kooli nimetati Rah-vaakadeemiaks – nii see oligi. Kui meenutada Kooli erilaadset koosseisu, võib üksnes rõõmusta-da, kuivõrd keskendunult pürgis kogu noorsugu kunsti tundma õppima. Tallinnas elavad ka kaks Kooli õppejõudu – Klara Fjodorovna Zeidler ja Nikolai Fjodorovitš Root, aga ka andekas Anatoli

Dmitrievitš Kaigorodov, kes polnud küll formaalselt meie Kuindži Ateljees, kuid seesiselt oli muidugi Kuindži õpilane, seetõttu aga ka meie seltskonda kuuluv. Kui palju rõõmsaid seoseid ilmneb, kui vaid mõtled vanadele Tallinna tornidele.

Olen kuulnud, et Tallinnas moodustus meie Kul-tuuriväärtuste Kaitse Pakti⁶ grupp. See Kultuuri Punane Rist on lähedane, või õigemini peab olema lähedane, kõigil sajandeil ja kõigile rahvastele. Vastastikuselt Kultuuriväärtuste kaitset ei saa olla mingit eraldumist, võistlemist ega ärritumist. Kul-tuuripõld on ühine põld. Igal rahval on omad aar-ded. Austades inimese isiksust, austame sellega ka tema loomingu vilju. Ärgem unustagem, et ka Punast Risti ei tunnustatud pikka aega ning see oli isegi vähiklike pilgete märklauaks. Praegugi leidub mõni julm inimene, kes irvitades ütleb, et Punane Rist pole tänagi alati austatav. Kuid keegi ei saa öelda, et Dunant'i õilis idee on teostatamatu. Nii-samuti tuleb aeg, mil inimesed mõistavad, et Kul-tuuri Punane Rist, teisisõnu, üldrahvalik kokkulepe Kultuuriväärtuste kaitse kohta peab viivitamatult teoks saama. Kultuuriväärtuste säilitamise moraalne impulss peab olema laialdaselt teatavaks tehtud ja rahva teadvuses kinnistatud esimestest koolipäevadest alates.

Mõeldes igavestele väärtustele, tahan tsiteerida kahte suurepärase poeeti – Läti poeeti Richard Rudzitiist ja Leedu poeeti Jurgis Baltrušaitist. Rudzitis ütleb oma raamatus “Ilu teadvustamine päästab”: “Ilu teadvustamine päästab inimkonna. Päästab vormide peenekoelisemaks muutumise, vaimsustumise ja ümberkujunemise kaudu. Päästab südame, õnnistusrikkuse koskede allika, puhastumise kaudu. Päästab koostöö, ühinemise ja armastuse kustumatu valguse kaudu, kõrgei-mate Ilu Maailmade vastuvõtmise ja teokssaamise kaudu.”

J. Baltrušaitis⁶ ütleb:

Üksildaste unelmate seas – üks on, kõikidest neist üksikuim...

Keset maid nii salapäraseid — üks on,, kaugeimaistki kaugeim...

Tunnil, mis täis kõrgust ebamaist, põuavälguna unelm see helendab, õnnelik, kes keset pimedust tumma seda salatulukest kohata saab.

Maiste nõlvade tumedal teel kõik muu südames sileneb, ununeb. Tema ükski nii elavalt, püsivalt kui joovastav uni meil terendab.

Nähtamatult vaid tema meid juhib mõõda kiviseid radu kesk lõpmatust. Laulab hellalt kui emake lapsele Igaviku juubeldavaist pidudest.

NIKOLAI ROERICH
(1937. a.) Urusvati, Himaalaja

Esmatrükk kogumikus “Zelta gramata”. Riia 1938.

Tõlkinud **MILVI AASARU**
kogumikust “Päeviku lehed”, II kd.

Tõlkija märkused:

¹ Gapsal Haapsalu venepärane nimetus tol ajal, nagu ka Revel Tallinna nimena.

² Tervise halvenemise tõttu elas kunstnik koos perega Soomes aastail 1916 – 1919, sealt sõideti Londonisse.

³ Mõeldud on Eesti Akadeemilist Kutseõiguslikkude Kunst-nikkude Koondist (1935 – 1940). Tervitus oli saadetud N. Roerichi loomingulise tegevuse 50. aastapäeva puhul Balti-maade Roerichi seltside I kongressi poolt 10. okt. 1937. a.

⁴ Kunstide Edendamise Kooli liikmed: August Jansen, Peet Aren, (Tartus Nikolai Triik).

⁵ Sinna kuulusid Eduard Taska, Anton Starkopf, Johannes Greenberg jt. (Lähemalt Kultuuriväärtuste Kaitse Pakti st vt. K. Moltšanova artikkel 20. IV 1995. a. Päevalehes – “Niko-lai Roerich – Ajastu Hääl”).

⁶ Kunstnik lõpetab Eestit käsitleva essee leedu luuletaja luuletusega, mis oli üks tema lemmikluuletusi. Eestis loo-dud maali “Merede taga on suured maad” kunstiline kujund on tihedalt seotud luuletuses väljendatud igatsusega unis-tuste maa – Šambhala järele. Ka paljud teised N. Roerichi maalid, k. a. autobiograafilise tähendusega “Laul Šambha-last”, on inspireeritud sellest ideest.

Eluteadus – mälukool

Kuusepuu, mis on üle elanud kahekümne viie aasta jagu torme ja kevadeid, torkab maastikus silma. Tema okste all kasvav taimestik erineb ümbritsevast, tema varjus leiab teekäija tuule eest kaitset. Nõndasamuti peaks veerand sajan-dit kultuuritraditsiooni meie mõttemaastikus nähtav olema ning mõju kultuuri-keskkonnale tuntav. Sedapuhku tuleb juttu eluteadusest.

Maikuu viimasel nädalavahetusel toimus Pärnumaal Särghaua **Eesti Loodu-seuurijate Seltsi teoreetilise bioloogia kevadkool**, mille teemaks oli tänavu “Biosüsteemide mälu teooria”. Viimaste aastate vaimus oli seegi kevadkool kül-laltki interdistsiplinaarne, lisaks looduseuurijatele oli esinejaid ja kuulajaid nii sotsiaal- kui ka humanitaarteadlaste seast. Nagu mainitud, kogunesid teoreeti-lise bioloogia huvilised juba kahekümne viiendat korda, mis andis põhjuse ka möödunud kokkusaamiste meenutamiseks. Nüüd juba auväärsed ja tunnus-tatud õppejõud tõid kuulajate ette mälestuskilde oma üliõpilaspõlvest, meenu-tades kevadkooli traditsiooni sündi ja kentsakamaid juhtumisi. Jälleenägemisröö-mu ning maikuisse eluslooduse ahvatluse kiuste püsis peatähelepanu siiski ettekannetel ning arutlused ületasid kohati oma intensiivsuses lindude laulu.

Kevadkooli esimese ettekande pidas **Kalevi Kull**, kes kõneles mälu mõistest bioloogias ja semiootikas, tõstes esile kolm lähenemisviisi mäluteoorias: antro-pomnemismi, biomnemismi ja panmnemismi. Esimene neist suundumustest omistab mäluvõime vaid inimesele, teine kõigele elavale ning kolmas peab mälu iseloomulikuks kogu materiale.

Psühholooge esindas **Jüri Allik**, kes andis ülevaate mälu kontseptsioonist tänapäevases psühholoogias ning tutvustas erinevaid mälutüüpe. Ettekandest jäi nende ridade autoreile kõrvu, et meeldejätmise ja meenutamine on erinevad asjad. Tõdemust, et mitte kõike, mida me meelde jätame, ei pruugi me hiljem oma mälust üles leida, näib igapäevane elukogemus küll igati toetavat.

Marika Rauk kõneles inimmälu võimete hindamisest eksperimentaalpsüh-holoogias, tutvustades ka oma uurimisrühma tegemisi. Muuhulgas tõi ta esile meeldejätmise ja meenutamise sõltuvuse kontekstist. Nii meenuvat inimesele hõlpsamini teadmised, mida ta on varem samalaadsetes tingimustes õppinud.

Inimese mälu seostest emotsioonidega rääkis **Jaanus Harro**. Tema ettekanne puudutas inimmälu valivust ning une fenomeni ning nende nähtuste arengu-loolisi seoseid. Kõlama jäi mõte, millega kuulajaskond meelsasti nõustus: “me oleme need, kelleks meil on kõige kergem õppida”.

Kevadkooli kaugemaks külaliseks oli **Mati Reeben** Helsingi ülikoolist, kelle ettekanne tutvustas neuroteaduse ja molekulaarbioloogia seoseid, ulatudes neurotransmitterite ja nende retseptorite kirjeldamisest R. Sheldrake'i ühisväljateooria tutvustuseni. Teemadering näis kuulajaid paeluvat, millest andis tunnistust ettekande ja diskussiooni kahetunnine kestvus.

Tartu tuntud geneetikaõpetaja **Mart Viikmaa** esitas põhjaliku, ent ka erialast kaugelseisjale selgelt mõistetava ülevaate geneetilisest mälust ning selle sarna-sustest ja erinevustest, võrreldes meie tavapärase, neuraalse mäluga.

Molekulaarbioloogilistel mõtteradadel jätkas ka **Raik-Hiio Mikelsaar**, kes kõne-les mõnedest võimalikest vigadest geneetilises mälus, ning haigustest, mis ilmnevad sellise muundunud geneetilise informatsiooni avaldumisel.

Jüri Parik käsitles oma ettekandes immunoloogilist mälu geneetika vaate-nurgast, võrreldes omandatud ja kaasasündinud immunoloogilist mälu, millest viimases leidub ühiseid jooni kõigil elusolenditel, alates taimedest.

Ülo Maiväli selgitas mehhanisme, mis võimaldavad bakteritel “meelde jätta” teatavaid keskkonnas toimunud temperatuurimuutusi ning hiljem sarnastele muutustele adekvaatselt reageerida.

Sündmustest, mis toimusid enne kõigi hulkraksete arenemist, kõneles **Tõnu Ploompuu**, näidates mälustruktuuride kujunemise evolutsioonilisi eeldusi ning põhjusti eukariootsetel (päristuumsetel) üherakulistel organismidel.

Arenguetapist, kus rakud ühte otsustasid heita, rääkis selleaastase kevadkooli peakorraldaja **Ivar Puura**. Tema ettekanne puudutas närvisüsteemi tekkimist selgrootutel loomadel ning selle seoseid käitumise arenguga.

Liblikate elukäigust ning mälu mõistest evolutsioonilises ökoloogias kõneles **Toomas Tammaru**. Tema ettekandes kasutatud mõiste “ontogeneetiline taak” mälus sisalduva tähenduses tekitas kuulajate seas mõttevahetust.

Vaidlusi meie lähisugulaste, inimahvide mõistuslikkuse ja mõistatuslikkuse ümber valgustas **Aleksei Lotman**, eristades kahte vastandliku vaateviisiga tead-lasrühma: välibiolooge, kes näevad enam inimese ja inimahvide psühholoogilist sarnasust, ning teoreetikuid, kes kipuvad esimesi süüdistama antropomorfismis.

Tõnu Möls formuleeris matemaatilise teoreemi, mille kohaselt saame me oma fülogeneetilist minevikku rekonstrueerida üksnes siis, kui hoiame alles kogu bioloogilise liigirikkuse.

Arenguloolise mälu probleemidest rääkis Tõnu Möls, kes esitles uut, koos **Tiina Eimrega** tõestatud matemaatilist teoreemi fülogeneetilise mälu kohta. Nagu märkis Kalevi Kull, põhjendab saadud tulemus teoreetiliselt vajaduse säi-litada looduses bioloogiline mitmekesisus.

Kevadkoolide veteran **Vello Reeben** näitas universaalsete looduslike rütmide mõju inimälule ning seoseid nende võnkumiste ning inimaju rütmide vahel, muuhulgas peatudes ka inimaju holograafilistel mudelitel.

Valdavalt meesteadlaskonna ülesastumised lõpetas **Triinu Mänd**, kõneldes teatavatest korrapärasustest evolutsioonilistes arenguteedes, piirangutest liikide arengus ning nendest ülesaamisest.

Asjaolu, et kevadkooli noorim esineja Triinu Mänd kui ka Kalevi Kull, kes tra-ditsiooni sünni juures seisis, mõlemad unustamise ning mäletamise seotust rõhutasid, sidus kogu kevadkooli mõtteliselt tervikuks. Tõdemus viis süm-boolselt kokku erinevad teoreetilised lähtekohad ja eri põlvkondade teadushuvi. Osavõtjad said teoreetilise bioloogia XXV kevadkoolist kaasa peatäie värskeid ideid, mida suvekuudel tasapisi meenutada või unustada, ning kena sinisekaanelise kogumiku. Seda soovitame lehitseda lugejatelgi, kelles meie tagasihoidlik ülevaade huvi äratas.

TIMO MARAN
KADRI TÕÜR

M E E D I A

Maailmakanaleist

Maailma globaalsetest teleuudistekanalitest on meil tuntumad CNN ja Skynews, natuke noorem on BBC World. Kõik käivad ööpäev läbi. Valiku tegemine pole kerge. Muidugi, kes huvitub rohkem Inglismaa asjadest, vaatab Skynewsi, keda huvitab Ameerika elu, jälgib CNNi. Aga erinevused on palju väiksemad kui ühisjooned. Kõik kolm on ingliskeelsed, angloameeriklaste käes ja nende platvorm on lääne avatud infoühiskonna oma. Ja kuidas olekski võimalik ühel kanalil leiutada midagi väga originaalset, ilma et konkurendid seda kohe üle ei võtaks! Selleks peaks toda uuendust varjama, aga infokanal on loomuldas avalik. Nüüdisühiskonnas on teatud kohustuslikud väljad, mida tuleb katta. Nii on kõigis kolmes oma arvutisaated, keskkonnakaitse, teaduse, moe ja kulinariaa programm, oma "pilg" kunstimaailma jne.

Jälgisin eelmine pühapäev päevauudiseid. Kõigis olid esikohal Oranje ordu marss Irimaal ja Nick Leasoni vabanemine. CNN oli kolmandaks seadnud Hongkongi ja USA pingestuvad suhted, BBC ja Sky Kashmiri konflikti. (Muide, enam-vähem samu kaadreid näitas ka türklaste ANN, mis tõestab, et maakera on tõesti globaalne küla.)

Infokanaleid tuleb juurde ja kerkib küsimus, kas vanadel on eripära, mis teeb nad ka praegu vajalikuks. Oskan sellest kõige paremini kõnelda BBC näite näjal – raadio ja tele. Saadete struktuur on mitmeti sarnane, nabanööri ei püüta varjata, pigem vastupidi. See peegeldub saadete ning koguni kanali enda pealkirjas: World Service ja World. Teles on info ühe asja kohta põhjalikum. Kui keegi tahab olla pidevalt kursis muutustega mingis kriisikolde, siis on tele muidugi parem. Aga uudistebukett tervikuna on raadios ikkagi tunduvalt laiem ja pildi meie planeedil toimuvast saab vähemalt siiani raadio vahendusel parema. Osaliselt on see seletatav tehniliste põhjustega, sest reporter jõuab mobiiltelefoniga ka sinna, kuhu kaameraga ei pääse. Aga kes tahab saada just televisiooni vahendusel suhteliselt laia spektriga uudisteprogrammi, sealjuures ka Euroopast, peaks hoopis vaatama TDWd (Deutsche Wellet), kus väga suur osa saateid on ingliskeelsed. (Vahemärkusena. Muudkui räägitakse, et kõik läheb inglise keele peale. Ei lähe. Kolm väga olulist lehte, Wallstreet Journal, Financial Times ja Herald Tribune hakkab lähiajal ilmuma ka saksa keeles. Neist igat müüdi siiani saksa arealis keskmiselt kakskümmend tuhat. Sakslane saab inglise keelest kindlasti aru, aga on piisavalt eneseküllane, et rahulduda oma ainsa majanduslehe Handelszeitungiga.)

Tähelepanuväärne on järgmine detail. Kõikide kanalite diktorite kontingent on muutunud rassiliselt äärmiselt mitmekesiseks. Esindatud on kõik Ameerika ja Inglismaa suuremad rahvusgrupid. Ühtpidi oleks nagu tegemist poliitilise korrektsusega, ei taheta jätta muljet, nagu oleks tegemist "valge mehe" TVga. Teisalt peetakse silmas sihtauditooriumi. Kui draviidi näojoontega inimene kõneleb Kashmirist, lisab see usaldusväärsust vähemalt ühe miljardi potentsiaalse televaataja jaoks. Seejuures räägivad nad kõik mõistagi korrektset üldinglise keelt. Raadios poleks vahet märganudki.

Enamik meist on ilmselt tüdinult ohanud, kui AK välisuudistes tunne ära kaadrid, mis jooksevad diktoritekti illustratiivmaterjalina juba kolmas või neljas saatepäev ekraanil. Alati pole muidugi värsket materjali võtta. Aga siis tuleks seda ka mõõnda. Näiteks BBC-l on sel puhul all delikaatne märg "Library", vastandina "Live'ile". Meil ilmub ka vahel Marianne Mikko foonile uhelt "Otse", mis on kahtlemata parem kui "Elusalt", ent kui jälle näeme tuttavaid pilte Kosovost, võiks panna kirja "Arhiivist", mitte "Raamatukogust".

Kõikides maailmakanalites tuleb reklaami. Nende kanalite finantseerimisallikad on erinevad. CNN põhineb erakapitalil, BBC saab küllalt palju riigi käest. Ometi täidavad nad suurelt jaolt sama funktsiooni, mida meil nimetatakse avalik-õiguslikuks. Nad hoiavad kursis maailmas toimuvaga, ja kuigi seda ei hõigata iga saatepäeva algul välja, kaitsevad nad oma ajakirjanike hoiakute kaudu avatud ühiskonna humanistlikke väärtusi. See tähendab, et reklaam iseenesest ei tee kedagi ega midagi heaks ega halvaks. BBC ei kaota seeläbi oma solidsust ega usaldusväärsust. Muidugi, reklaamil ja reklaamil on vahe. Mul pole muidu midagi "Saaremaa viina võtmise" vastu, aga säärane rahvalikkus oleks seal mõeldamatu. Ja inimkeha kui mingi toote peibutis sama hästi kui puudub.

Kokkuvõttes võib neist kanaleist parimaid palu välja noppides tõepoolest end maailmakodanikuna tunda, ent kas see on elukutse? Endale piirangute seadmine muutub järjest olulisemaks.

MIHKEL MUTT

Inimene koonduslaagris; käsi kallima püksis

"Elu on ilus" ("La vita e bella", Miramax, Itaalia 1998). Režissöör Roberto Benigni, osades Roberto Benigni (Guido), Nicoletta Braschi (Dora), Giorgio Cantarini (Giosué) jt. Esilinastus Eestis Pimedate Ööde filmifestivalil 1998, tänavu Kosmose ekraanil alates 17. juunist, kestus 120 min.

Elurõõmus perekond: Giosué (Giorgio Cantarini), Guido (Roberto Benigni), ja Dora (Nicoletta Braschi).

"Pärast Auschwitzit pole kogu kultuur, kaasa arvatud selle kultuuri kriitika, midagi muud kui üksainus prügikast... Ning see, kes hoolitseb selle ennast sügavalt kompromiteerinud kultuuri taassünni ja õitsengu pärast, on kuriteo kaasosaline, kuid ka see, kes sellist kultuuri eitab, aitab kaasa barbaarsusele, milleks meie kultuur osutus."

Neid Theodor Adorno saatanlikke, meeleheitele aetud inimese sõnu on pärast Roberto Benigni filmi "Elu on ilus" küllap kõige rohkem tsiteeritud. Pärast filmi... Justkui oleks see kohustus. Aga võibolla ongi. Sest Benigni film räägib kultuuri absoluutsest antipoodist, normiks saanud julmusest, kuid ta teeb seda sel moel, mis muudab Adorno mure kui mitte mõttetuks, siis vähemalt küsitavaks. Sest mure see oli, ahastus pigem, ahastus aga surub filosoofi nurka, kuigi lohutuse (uue mõtte, elamislootuse) andmine peaks olema tema esmane kohus. Lapsemeelselt ütleb Benigni vastu: "Pärast Auschwitzit on kunst ainus, mis võib inimese päästa, ning igaüks, kes sellele kaasa ei aita, on kurjategija."

Kuid kui inimese kogemus (mis ju ongi kultuur) on totaalselt negatiivne, siis pole ta võimeline õigeteks otsusteks. Sellepärast on tõesti täiesti võimatu, et samasugune film võinuks sündida kohe pärast Auschwitzit. Nagu me juba oleme märganud, on ajasõnad pärast ja mõtteliselt ka enne meie profaanses filosofoeringus äärmiselt olulised. (Kui kogu filosoofia kuuluks ainult professionaalsetele filosoofidele, oleks asi halb, ka filmitegija või -kriitik võivad, vahest isegi peavad filosofoerima.) Pärast ja enne, enne ja pärast... Kuid ikkagi kujutan ma ette, et kui koonduslaagri väravas oleks demonstreeritud seda filmi, siis oleks see vangidele meeldinud. Ning päris kindel, et Adornol poleks enam olnud põhjust nii öelda.

Paraku läks aga nii, et kunstiinimesed hakkasid hoopis tegema koostööd (kaastöö või koostöö, mis vahet) julmusega, püüdes oma teostes taastada täies inetuses seda, mis niigi inetu ja jube. Nii sündisid "Schindleri nimekirjad" (käesoleval juhul vaid realistliku jäljendamiskunsti üldnimetus), armetud vesipildid. Nad ei teinud seda halvast tahtest, ka Adornol polnud see plaanis, ehkki oluks tema eespool toodud mõte vabanenud vangi peas esimesena tukslema hakanud, siis oleksid need seitse tuhat, kel Auschwitzis õnnestus ellu jääda, olnud elus enesetapjad. Tundlikumatega nii ju juhtuski, tuletagem meelde kirjanikke, kes oma negatiivset kogemust (hirmus mõeldagi – miinusmärgiga kultuuri!) jäädvustada püüdsid, kuid ei suutnud seda tehes enam edasi olla; olgu siin vaid üks nimi üles kirjutatud – Primo Levi.

Lapsele valu teha on jõe, last peab valu eest kaitsma. Kui hukkub laps, siis hukkub kogu kultuur. Kuidas last valu ja julmuse eest kaitsta?

Roberto Benigni teeb seda mänguga. Ta kirjutab loo itaalia lapsest, kel on itaalia nimi, Giosué, kuid kes on tegelikult juut, Joshua. (Kultuure võib ümber rääkida, kuid mitte nimetada, nimetamine on kuritegu.) See juut on tema laps, ka tema on juut ja tema naine on juut. Juut sünnib juudist, jutt jutust. Ta filmib selle loo ära, mängib ise peaosa – isa Guidot. (Pole mõtet eristada: Roberto-Guido.) Ta paneb filmile ainuvõimaliku pealkirja: "Elu on ilus." Ei kujuta ette, et filmi võinuks sama nimega koonduslaagri vangidele näidata; filmi võinuks, pealkirja mitte. Vaid Stalin oleks selleks võimeline olnud: "Elu on ilus, tiree, sotsialismis, kommunismis, suures Ennesveelidus!"

Kuid Benigni filmis on mängus kaks mängu. Nende omavaheline põimumine on filmi läbiv teema. Üks mäng on julm. Julm ja must. Sellega saab näiteks tõestada, et inimene on hobune, et aaria tõug on maailma parim. Kui lapsi selle valega lustlikku komejanti appi võttes toita, siis oleks resultaat sada protsenti, mudilased jääksid uskuma, neist ei pruugiks küll saada koonduslaagri valvureid või

albaan-laste-eest-laste-inim-laste deporteerijaid, kuid usk, et *arbeitsmächtfreilaagrid* olid mingitpidi ikkagi õigustatud, jääks neisse pärast sõdagi alles. Õnneks olid natsid teaduse-, mitte mänguusk, nad uskusid, et kõva hää ja karmid definitsioonid mõjuvad paremini. Täiskasvanu võib röökimist uskuda (või karta, mis teeb sama välja), laps teips mitte. Natsid ei luba oma kultuuri lapsemängu kaudu mõtestada: öelda, et aaria rass on parim, kõlab usutavalt, kui aga keegi klassi ees laua peale ronib, endal riided seljast koorib ja näitab (nagu Benigni seda teeb), et aaria naba on kõige nabam, siis ei sobi see doktriiniga ühelgi juhul kokku ning see, kes seda teha püüab – Robertoguido, Guidoroberto –, tuleb hävitada ja koos lapsega koonduslaagrisse saata.

Teine mäng on päästmismäng: tuleb teha nagu, nagu oleks (fäšism kompvek, Hitler ja Mussolini head onud, koonduslaager paradiis ja vangivalvurid mänguhimulised inglid), ja siis ongi. See osa filmist on vapustav, see on nagu mänguvurr, mis põrandal seni pöörleb, kuni hoog otsa lõpeb – siis tuleb surm. Surm on ainus sündmus, mis ei kuulu kogemusse. (Küll aga kultuuri, kultuur on mitte ainult olnud, vaid ka olemata ja tulevate asjade pagas.) Suurim vae, mis olla saab, on surija nagu suures plaanis. Sest nagunii on tegelikult kõik teisiti. Benigni tundub seda teadvat: isa surma ei näidata, ta lastakse maha nurga taga. Kõlab ainult valang; kui laps seda kuulis, siis jääb see tema hinge, kuid kõrv pole nii ohtlik kui silm. Aga petta saab nii silma kui kõrva ning seda on Benigni kogu filmi vältel jõudumööda ka tõestanud. Nagu ka seda, et on lugusid, mis on pealtnäha lihtsad, kuid mida on raske rääkida. Kõik lood lapsele valu tegemisest on sellised. Ning neid pole mõtet rääkida valutegija või ka -kannataja vaatepunktist. Kunstnik peab tõusma mõlemast kõrgemale. Ja see õnnestub Roberto Benignil suurepäraselt.

Film on visuaalselt täiesti vägivaldne (ja põhimõtteliselt ka ajatu, aga see on juba uus lugu, pikem mõtisklus). Nagu illustratsioon Mahatma Gandhile või Martin Luther Kingile. Vaikus (ainus sõna, pärast mida enam midagi ei toimu) ei tohi võita, surm peab jääma kaotajaks.

Pee ess. Kunagi leiutasin ma tegelase, kellel on Benigniga üht-teist ühist. Leiutasin ja kirjutasin romaani. Romaanile panin nimeks "Jaa". See on peaaegu sama kui "Elu on ilus". Tegelase nimi oli Henri, kui ta noor oli, kutsus ta oma armsa kinno, seal võttis julguse kokku ja torkas kää kallima püksi. Ta oli näinud, et teised nii teevad, tütarlaps aga vihas tas ja murdis Henri käel kolm sõrme. Henri kolib pärast seda Tallinna ja hakkab toimetajaks ja saab pikkamööda vanaks, toimetusse tuleb andekas noormees, täiesti uue stiili esindaja, tema nimi on Leon. Henri on noorest peast, nii umbes kolmkümmend aastat tagasi Leoni emaga kinos käinud. Nad on ühest linnast pärit. Henri hoomab seda käsikirjast. Kuid Henril on õrn, kergesti haavatav hing. Ta teab, mis on valu. Kui Henri käsikirja tema juuresolekul lahti võtab, jääb Leonile alati mulje, nagu hoiaks Henri oma parema kää kaht väikest ja üht suurt sõrme lehekülgede vahel järjehoidjaks. Tegelikult neid sõrmi pole, vaid murtud kõndid on neist järele. Leon tahab Henri käest küsida, mis tema sõrmedega on juhtunud, mis vints või loom on neid ampsanud. Ükskord ta nii teebki, küsib. Kuid Henri vastus ei vasta, see on metafoorne, nagu alati neil puhkudel, kui asi on liiga konkreetne või elamiseks ebameeldiv. Sõda on Henrile "inimkarje", mis "lõpeb siis, kui kustub vulkaan". Ja nii edasi, neid asju, mida inimene ei elama ega nimetama ei peaks, on hulgem. Kuid Leonile vastab ta nii: "Minu sõrmed murdis üks Armas armastus. Nagu ka südame."

Sellega romaan lõpeb. Nüüd saavad vahest kõik aru, miks Benigni film mulle hullupööra meeldis.

TOOMAS RAUDAM

Unt lavastagu midagi isamaalikku!

Olen täiesti nõus Oskar Kruusiga, et Mati Undil ei sobi lavastada sellist jätkust, nagu on Egon Ranneti "Kivid ja leib". Et heastada oma varasemaid pahategudusi, millest Oskar Kruus räägib nii veenvalt, peaks ta lavale tooma midagi Eesti Vabariigi uusklassikast, mis on riigi ja Kultuurkapitali poolt kõrgelt hinnatud ja premeeritud, mis oleks peetud välja kõrges tänapäevases stiilis ning millest isamaaline vaim hõljuks juba pealkirja kaudu esile.

Kuna laisad eesti näitekirjanikud pole loonud midagi niisugust, tuleks dramatiseerida proosat. On olemas vähemalt kaks sellistele nõuetele vastavat teost: Peeter Sauteri "Kõne Eesti Vabariigi aastapäeva puhul" ja Kaur Kenderi "Iseseisvuspäev". Kuna esimest on tema deklamatoorse iseloomu tõttu raske lavastada, võiks võtta mõne teise sama autori väärtteose, näiteks "Kõhu valu". Seejuures oleks vaja muidugi hoolitseda, et kirjaniku vitaalne, kuigi pisut ühekülgne keelekasutus oleks edasi antud ekspressiivselt.

Veelgi sobivam oleks dramatiseerida Kenderi "Iseseisvuspäev". Seda enam, et too šedööver on pälvinud nii Undi enda kui ka Sauteri tähelepanu ning nad on kirjutanud selle premeeritud raamatu kohta arvustuse. Juba autor ise on üdini postmodernne

positiivne kangeline. Sauteri sõnade kohaselt "elab büroos ja sööb restoranis". Teos aga annab "adekvaatse pildi meie kodumaa aktiivsete inimeste elust".

Ka Unt on sellest teosest vaimustuses, kuigi märgib ära tema mõningaid puudusi: verd on vähe, intellektuaalne autor ei saa hästi kätte animaalselt ning leidub "ülearust kodanlikkust ja steriilsust". Kuna aga lavastaja Unt on näidanud üles suurt osavust nõrgemategi kirjanike, näiteks Oskar Lutsu teoste tänapäevasele vaatajale vastuvõetavaks putitamisel, võib eeldada, et tal õnnestub ka selle teose dramatiseerimisega saavutada meisterlik "kompromissitu suheldumine lihtsasse ja pretensioonitusse jälkusse", nagu ta Vikerkaare veebruari-märtsinumbri on formuleerinud oma kredo.

Sellelaadse lavastusega lunastaks M. Unt kõik oma varasemad patud, saavutaks publikurekordi meie uljaste "kodumaa aktiivsete inimeste" hulgas ning raiuks oma nime kuldtähtedega Eesti teatriajalukku kõigist oma eelnevatest ja praegustest kolleegidest-lavastajatest ettepoole. Ning õigustaks ka oma kuuluvuse Eesti Draamateatri päästekomitee koosseisu. Soovime talle selleks pealehakkamist ja edu!

HERBERT VAINU

Kuidas ma Aleksandr Sergejevitši sünnipäeval käisin

Päikesetõusu ajal jõudis õine kiirrong Moskvast ühte Venemaa mustmulla-keskrajoonis asuvasse oblastikeskusesse. Vaevalt oli hahetama hakanud, kui algas paduvihm. Sajust ja varajasest hommikutunnist kõssis, seisis vastuvõtjad perroonil. Kätlesime ja hüplesime lompidest vett pritsides aurava valgetkarva Volgani, mis kihutas mööda veel pooltühje miljonilinna tänavaid suurematest aukudest mööda põigeldes ja väiksematest läbi rappudes Rossija hotelli. Keskpäevaks olin oodatud oblasti administratsioonis. Päike oli selleks ajaks taas välja ilmunud, lombid tänavatel aurasid. Administratsiooni kultuurikomitee valmistus Aleksandr Sergejevitši sünnipäeva tähistama. Jaa, venelased armastavad tähtpäevi ja tähistamist. Ka mulle ulatati pidulikult punaste tähtedega trükitud kutse:

ÜLEVENEMAALINE PUŠKINI PÄEV
1799 – 1999

Oblasti administratsioonis
ja Puškini orgkomiteel
on au Teid paluda pidulikule õhtule, mis on pühendatud
A. S. PUŠKINI
200. sünniaastapäevale
ooperi- ja balletiteatris
6. juunil 1999 algusega kell 16.00

Teie koht
parteris
rida 9, koht 17

Väga ebapuškiniplik värsimõõt. Vaatasin Puškini autoportreed-sulejoonist kutsekaardi kaanel ja millegipärast meenus mulle Vladimir Iljitš Lenini profiil nõukogudeaegsetel rahatähtedel ja müntidel – äärmiselt stiliseeritud, kanooniline, kuid see-eest kõikidele tuttav ja omane; kui pihku võtad, tuleb kohe sihuke soe tunne südamesse. Keerasin kutsekaardi tagumise külje. Seal seisis tellimuse number ja tiraaž: 1200. Aukartustäratavalt suur number. Aga Venemaal on ka armastus Puškini vastu suur. Teda loetakse ja deklameeritakse. Teatakse peast.

Ükskord tehtud telesaade, kus stuudiosse kutsutud Puškini talendi austajad tema luule tundmises võistlevad. Saatejuht alustanud ühe suvalise stroofiga "Jevgeni Oneginist". Sealt, kus saatejuht katkestas, pidi jätkama keegi stuudio külalistest, kuni vee või takerdumiseni, seejärel jälle järgmine ja järgmine. Esimene, kes püsti kargas ja saatejuhi poolt katkestatud kohast jätkas, teadnud veatult "Oneginit" lõpuni peast. Loodetud huvitav saade oli aga läbi kukkunud.

Oblastivalitsuse kultuurikomiteest viis asjaajamine mind oblasti ühte kesksesse kultuuriasutusse Vladimir Jurjevitši juurde. Muuseas nimetasin talle ka saadud kutset Aleksandr Sergejevitši sünnipäevapeole. Vladimir Jurjevitš tõsines, astus raamatüriuli juurde, võttis kõite, lõi lahti ja hakkas tsiteerima. Ei, mitte Puškinit. Tegemist oli proosatektiga, milles juttu tsaarluuletajatest Venemaal: mõni vene luuletaja on kuulutatud suureks, teda austatakse ja kummardatakse nii riigi kui ka rahva poolt, sadu ja tuhandeid teisi Venemaa poeete, väga huvitavaid ja omanäolisi, ei pea aga ei võimud ega hulgad mitte millekski, mis näitab demokraatliku mõttelaadi täielikku puudumist Venemaal ka poeesiavallas. "Brodski," – lõpetas Vladimir Jurjevitš kõidet kinni lüües tsiteerimise. Ka temale kui kultuuriasutuse juhatajale oli kutse saadetud, aga tema kui kunstnik selles *kam-majaas* loomulikult osaleda ei kavatse, teatas Vladimir Jurjevitš. Ei soovitanud ka minul sinna puškiniplikku vaimu otsima minna – tegemist on tavalise kroonuüritusega. Kui ma aga olen huvi-

AUTORI FOTO

tatud "vene hingest", palun väga, tema juurde kogunevad õhtul mõned sõbrad ja ka mina kui demokraatliku Eesti esindaja olen oodatud. Täna sin ja lubasin lahke pakkumise üle mõtiskleda. Jalutasin papliebemeis linnatänavaid pidi tagasi Rossija poole, ostsingi kohaliku ajalehe ja põikasin sisse raamatupoodi; seal tehti inventuuri, avatud oli ainult kantseleitarvete ja puškiniaana lett. Viimane haaras enda alla vaat et pool kauplusest – mitte kümned, vaid lausa sajad erinevad väljaanded, alates Puškini mitmekõitelistest kogutud teostest, kuni mahukate monograafia-teni, mis pühendatud tema elu ja loomingu üksikdetailide lahkamisele. Valik ulatus miniatuursetest raamatukestest suureformaadiliste värvitrükis albumiteni, lisaks puškinliku sümboolikaga plakatid, pastakad, kalendrid, märkmikud, järjehoidjad...

Hotelli jõudes lülitasin sisse teleri: ülevenemaalises kanalis näidati Puškini ekraniseeringut, kohalikus programmis püüdis telereporter tänaval juhuslikke möödakäijaid sundida lugema Puškini luulet. Lülitasin Raduga välja ja asusin sirvima kohaliku häälekandjat.

Üle terve lehekülje laius diskussioon kohalike kodu-uurijate vahel, kas Puškin külastas omal ajal lõunasse sõites oblasti- (st. kubermangu) keskust või mitte. Oma päevikus Puškin kordagi selle linna nime maininud ei ole ja seepärast on üks kodu-uuri- ja veendunud, mida ka äsjailmunud uurimuses tõestab, et Aleksandr Sergejevitš nende kodulinna külastanud ei ole, kuigi oma loominguga kaudu olevat sellega tihedalt seotud. Teine kodu-uuri- ja on hiljuti ilmunud raamatus taastanud detailselt Puškini teekonna ühest postijaamast teise, ise surmkindel, et Puškin lausa ilmtingimata pidi just siin hobuseid vahetama. Kolmas ajalohuviline paljastab aga kodu-uurijate diletantluse ja lükkab mõlemad versioonid ümber. Kõrvalleheküljel on pealkiri "Puškin Suures Isamaasõjas", kus üks veteran kirjeldab lahingustseene, mis vahelduvad sõdimispausidel ette loetud Puškini luulega: ja nii aitaski Aleksandr Sergejevitš purustada fašistlikud rööv- vallutajad.

Panin selga valge särki, sõlmisin kaelasideme. Jalutasin mööda äsjaavatud restoranist Puškin. Ooperi- ja balletiteatri ees loperdas tuules valge lina, millega oli kaetud kohe-kohe avatav ausammas. Aleksandr Sergejevitši pronksi valatud bakenbardi rippusid kahelt poolt lina serva alt välja, aga tuules ei lehvinud. Keerasin ümber nurga ja astusin viinapoodi, libistasin silmad üle leti: sigaretid Puškin, kompvekid Puškin, vodka Puškin... Võtsin pudeli Onu Vanjat ja läksin Vladimir Jurjevitši poole. Seal juba võeti viina, öeldi tooste, hammustati peale, seletati maast ja ilmast. Lõpuks vennastuti. Juubilari, Aleksandr Sergejevitši, ei tülitatud kordagi. Nii juhtub Venemaal ikka: lähed sünnipäevale, aga välja kukub nagu alati.

PEEP PILLAK

Peanis ja Mutthead

poliitiliskultuuriline klatš (16)

MUTTEHAD: Palju jobusid.

PEANIS: Sada tuhti.

MUTTHEAD: Mis sa arvad, mida nad ootavad?

PEANIS: Ma ei tea... Võibolla ootavad Garbage'i kontserti, hk, hk, kh.

MUTTHEAD: Loll, see on laulupidu.

PEANIS: Ma tean, et see on laulupidu. Need on laulujobud, hk, hk, hk.

MUTTHEAD: Kaksikümmend neli tuhti.

PEANIS: Cool. Viieteistkümmel tuhil on need asjad olemas, hk, hk, hk...

MUTTHEAD: Yeah, täpselt pooltel.

PEANIS: Tütarlastekoorid on tegijad.

MUTTHEAD: Ega naiskooridelgi viga ole.

PEANIS: Seal on eided.

MUTTHEAD: Ei ole, ma olen sust lihtsalt füüsiliselt küpsem.

PEANIS: Fuck. Vaata, kui palju kobedaid totse on. Näod on ilusad.

MUTTHEAD: Telemehed on ilusamad ühte nurka kogunud, et oleks lihtsam filmida.

PEANIS: Kaksikümmend neli tuhti võiks kõik Tamula järves laulda.

MUTTHEAD: Nad ei mahuks ära.

PEANIS: Mahuvad, aga pärast vesi haiseb, hk, hk, hk.

MUTTHEAD ja PEANIS: Ta-ta-tada-tataa tada-tada tada tatadataaaa!

MUTTHEAD: Miks sina murumütsikese ja vestikese oled selga ajanud?

PEANIS: Ma kavatsen seguneda tütarlastekooriga ja nendega ööbimiskohta sõita.

MUTTHEAD: Kas sa kavatsed seal ööbida?

PEANIS: Ei, aga võibolla on buss täis.

MUTTHEAD: Mis siis?

PEANIS: Üks kord ma sõitsin bussis, mis läks kudumisvabriku juures täis. Ma sattusin tädide vahele ja mul tekkis imelik tunne.

MUTTHEAD: Millega see tunne lõppes?

PEANIS: Ei millegagi. Buss läks enne tühjaks. Fuck, fuck, fuck!

MUTTHEAD: Ära ole kindel, võibolla oled sa juba isa.

PEANIS: Fuck isa!

MUTTHEAD: Ernesaks oli tegelikult naine.

PEANIS: Kust sa tead?

MUTTHEAD: "Täiesti salajasest".

PEANIS: See on cool.

MUTTHEAD: Ja Neeme Järvi võib korraga poolteist tonni jäätist ära süüa.

PEANIS: See on eriti cool.

MUTTHEAD: Mis sa arvad, kes korraldab laulupidusid?

PEANIS: Ma ei tea... Mingid memmed. Tartu ülikool.

MUTTHEAD: Ei, laulupidu on sinise erakonna valimiskampaania.

PEANIS: Fuck, ma ei tunne säärast erakonda.

MUTTHEAD: Selle organiseeris skulptor Mati Karmin.

PEANIS: Fuck, mis tal hakkas?

MUTTHEAD: Ta tegi seda Koonderakonna ja Keskerakonna tellimusele, et Isamaalt hääli ära tõmmata.

PEANIS: Lahe, ju ta sai kõva nutsu.

MUTTHEAD: Yeah, pärast sai ta kõikides linnades, kus Keskerakond ja koondmehed võimul olid, kõik avalikud skulptuuritellimused endale.

PEANIS: See on cool.

MUTTHEAD: Mis nad seal karjuvad?

PEANIS: Oi kaera jaan oi kaerajaan...

MUTTHEAD: Fuck, kes see kaerajaan on?

PEANIS: Kui totsid tema nime karjuvad, siis ta peaks lahe olema.

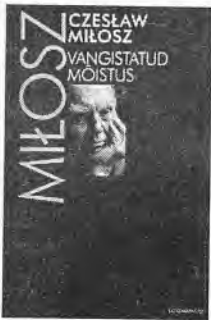
MUTTHEAD: Lahe, tal on totsid iga nurga peal.

PEANIS: Yeah, kaerajaan on tegija.

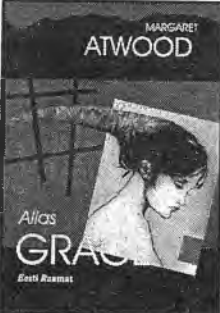
MUTTHEAD: Kaerajaan, kaerajaan Ta-ta-tada-tataa! I want you!

PEANIS JA MUTTHEAD: Don't cry beibe, ty-ty-tyty-ty-ty.

RAAMATUTUTVUSTUS

Czesław Miłosz
VANGISTATUD MÕISTUS

Poola ühe tuntuma poeedi, esseisti ja prosaisti 1951. aastast pärinev stuudium Ida-Euroopa kahestunud intellektuaalidest, nende paanilisest peataolekust võõras poliitilises ja majanduslikus süsteemis ning neile pakutavast marksismi magusast porgandist, mis maitsemisel osutub kibedaks. Tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Hendrik Lindepuu, toimetaja Anu Saluäär. Loomingu Raamatukogu, 1999. nr. 18 – 20. 208 lk.

Margaret Atwood
ALIAS GRACE

Kanada tippkirjaniku (s. 1939) üheksas romaan vaatleb naise asendit ühiskonnas läbi ajaloolise prisma, 19. sajandi keskpaiga skandaalseima kuulsusega naismõrvari – kui mitte 16aastasena süütult vangimõistetud ohvri – psühholoogiliselt usutava karakteri kaudu.

Tõlkinud Ilona Kolberg. Kujundanud Made Balbat, toimetanud Hille Lagerspetz. Eesti Raamat, 1999. 454 lk.

Juku-Kalle Raid
HÕIKELEIN

Noore luuletaja ja teravulgse ajakirjaniku esikkogu kannab luulekoosluse Õigem Valem pitserit, hõikeid, kajastid ja jälgi õhulisest, intellektuaalsest, "valgustatud häbist" kantud luulest.

Kujundus ja küljendus Andro Kün. Markleis, 1999. 44 lk.

Veera Saar
KÄRTSA LEIB

Eesti ühe eakama tegevkirjaniku uus romaan lõpetab tetraloogia, mille eelmised raamatud on "Kraakuvimägi" (1987), "Maa hind" (1990) ja "Kodutee" (1996). Eelmisel sajandil viljaka põllumaa otsingul Narva-tagustesse põlismetsadesse uue asundustalu rajanud perekonna pillutavad laiali uue sajandi esimeste aastakümnete ühiskondlikud vapustused.

Kujundanud Milvi Torim, toimetanud Maarja Ojamaa. Eesti Raamat, 1999. 184 lk.

Villem Gross
LASNAMÄELT ALLA

Tuntud eesti proosakirjaniku, kaasaja pakiliste probleemide teravapilgulise analüüsija ja nüüdisinimeste hingeelu uurija elujaatav uudisteos noore sümboolse paari tarmukast tegutsemisest, nende eneseteostusest ja teineteiseleimisest.

Kujundanud Ene Loopere. Kuldsul, 1999. 191 lk.

Mati Laur
EESTI AJALUGU VARASEL UUSAJAL 1550 – 1800

Käsiraamat kõigile, kelle töö või huvialad seonduvad Eesti ajalooga, esitab Eesti ajaloo ühe perioodi akadeemilise käsitluse Tartu ülikooli ajaloo-osakonnas loetava Eesti ajaloo põhikursuse tasemel.

Toimetaja Ainu Januson, kaas, tiitel ja makett Jüri J. Dubov, teostus Andres Mandre.

Eesti Enstüklopeediakirjastus, 1999. 224 lk.

TALLINNA MUSTPEAD.
DIE REVALER SCHWARTZENHÄUPTER

Mustpeade vennaskonna ajaloo ja varadest kõnelev kakskeelne, rohkete fotodega illustreeritud raamat on ilmunud Mustpeade vennaskonna 600. juubeliks, autoriteks Tiina Kala, Juhan Kreem, Anu Mänd, Jüri Kivimäe, Kalmer Mäeorg, Christian Johansen, Jüri Kuuskemaa ja Aita Raik. Koostajad Juhan Kreem ja Urmas Oolup.

Toimetanud Aime Kons, Urmas Oolup, Carsten Jahnke, Sabine Schmidt. Tõlged Rein Kivi, Urmas Oolup, Ene Rõngelep. Fotod Jaan Künnap, Ervin Sestverk, Peeter Sirge. Makett ja teostus Maaja Kukerman. Tallinna Linnaarhiiv, Ilo. 1999. 181 lk.

Richard Koch
80:20 PRINTSIIP. Edu käsiraamat

Eduka ettevõtja, investori ja nõustaja strateegilise juhtimise alal kirjutatud raamatut nimetatakse üheks viimase kümnendi kõige originaalsemaks, provokatiivsemaks ja mõjuvaks raamatuks sellest, kuidas saavutada vähemaga rohkem – ehk teisisõnu, 80 protsenti tulemusi 20 protsenti põhjustest.

Tõlkinud Vahur Raid, toimetanud Heido Ots ja Kullo Vende. Konsultant Ants Pihlak, tehniline toimetaja Ene Kasesalu. Kujundus Kalev Tomingas. TEA, 1999. 320 lk.

Laulupeomarginaale

1. juulil toimus eestluse elujõu kongressi raames teatri- ja muusikamuuseumis konverents teemal "Üldlaulupeod ja eesti meel". Seal kerkis teravalt üles küsimus Tallinna laululava kompleksi kui eestluse püha paiga kaitsmisest. Ei tohi unustada, et see unikaalne ehitist (arhitekt A. Kotli) loodi laulupidude läbiviimiseks. Laululava algfunktsiooni rõhutamiseks teen ettepaneku, et laululava ruumides asuks üldlaulupidude ajalugu käsitlev püsinäitus. See oleks omamoodi mälestusmärk eestlust hoidnud – üldlaulupeole. Laululava merepoolsest küljelt aga lähtuks mere suunas üldlaulupidude liidrite skulptuuriallee.

Esimene vaimustus lõppenud laulupeost on vaibus. Visalt, kuigi seekord oli kõhklejad ja pessimistid varasemast rohkem. Küll kardeti, et rahvast tuleb nii vähe, et ei saa laulupeo muljetki kätte, küll ennustati esimese päeva klassikakava läbikukkumist... Pidu kummutas kahtlused. Õnnestumisest kiirgab kõigjal õnnetus. Jälle sai tuge mõte, et meil on oma pidu ja me vajame seda. Olen õnnelik sellegi üle, et esimese päeva akadeemiline kava leidis nii laia kõlapinna. Ehk on siin abi olnud viimaste aastate suurtest vabaõhukontsertidest.

"Nii ilusti kõlab!" Sellist lihtsat, aga paljukõnelevat hinnangut kuulsin laulupeo ajal korduvalt. Kümnesse tabati helivõimenduse kasutamisega, laulupeo kõlakultuur astus tubli sammu edasi täiuslikkuse suunas. Au selliste julgete ettepanekute teostajale! Mitmeid kordi valdas mind uhkus meie lauljate üle, kes nii suure väena suudavad nii puhtalt laulda.

Tänu tunne laienes kohe ka koorijuhidele – laulude selgeksõpetajale. Igati õnnestunuks loen samuti laulukaare külgedele paigutatud videoekraane, millel näidati filmilõike üldlaulupidude ajaloo. Ühtäkki olid meie keskel need mehed-naised, kes laulupidude nimel endast nii palju andnud – Jannsen ja Koidula, Kunileid ja Hermann, Härma ja Vettik, Aavik ja Kull, "laulutaadid" Ernesaks ja Toi... Üks ere visuaalne moment: nõukogudeaegse laulupeo filmilõigust liigub kaamera laulukaarelt valgele seinale, millel plakat "Slava KPSS". Pilk libises tahtmatult samale seinale tegelikkuses, kus plakat "Paulig". Mitte Hermann ega Ernesaks. Teises seinas "Fazer" ja "Saku õlu". Mitte Härma või Kunileid. Kõik on õige, sponsoreid peame teadma ja tänama. Kas aga laulupeokangelaste arvel ja nende kohtadel? Needki reklaamid saaksid sõbralikult olla mõni meeter eemal.

Kas oli laulupeol maitseväärtus? Arvan, et mõneleki kaugemale külalisele jäi peost mulje kui laulu- ja suitsusegusest rituaalist. Šašlikipüstitamine lihtsalt ei tohi segada laulupeo nautimist. Suitsuahjud sinna, kus nad ei sega pidu!

Mis aga juhtus laulupeo lõpuga? Miks pidid koorid kohe lavalt lahkuma? Miks jäid laulmata traditsioonilised lisalood "Põhjamaa", "Nii ajaratas ringi käib" ja veel teisedki? Miski segas nii loomulikult üleskerkivat elutervet eufooriat. Kas tõesti ka siin on aeg raha?

ALO PÕLDMÄE

Virtuaallaulupeo poole

Et laulupeod kaoks, nii lolli mõtet peale presidenti etteheidet enam esitada ei julge, küll aga võiks fantaseerida laulupeo moodsa variandi, virtuaallaulupeo teemadel. Kõik märgid selle poole suundumise juba esinevadki. On ju meil tekkimas virtuaalraamatukogud, virtuaalkunst, isegi virtuaalinimesed. Miks siis mitte ka virtuaallaulupidu? Lihtsam ja odavam!

Milline oleks siis tuleviku virtuaallaulupidu? Esiteks, esituse kunstilise taseme tõstmiseks lubatakse esinema vaid eliitkoorid ja -orkestrid, näiteks Kaljuste kammerkoor, Rahvusmeeskoor, ERSO, võibolla ka Ellerhein ja piirivalve orkester, et oleks esindatud kogu spekter. Kuna nad kaoks, suurel laululaval ära, siis riputatakse laulukaare alla suur (vähemalt kümme korda seekordsest suurem) teelekraan, et rahval oleks, mida vaadata. Eliitkooride esitus võimaldaks kardinaalselt muuta repertuaari, pakkudes "liidertahvelliike" laulelduste asemel modernseid eesti ja maailma tippteoseid. Üleminek masinamuusikale seekord juba toimus, järgmisel korral tuleks aga võimendust veelgi peale keerata, et oleks kuulda ka Lasnamäe paneelmajadesse. Palade vahel esitavad sponsorfirmade esindusbändid reklaamiklippe. Kui palju oleks platsil pealtvaatajaid-kuulajaid, ei oska muidugi ennustada, sest teleülekanne tõttu istuksid paljud kodus tugitoolis, taasussid jalas ja Saku Sarvik peos.

Kas hakkas kõhe? Minul küll hakkas, kui lugesin ajalehtedest või kuulasin raadiost prominentsete kultuuriinimeste arvamusi laulupidude tulevikust. Sest nendest koorus välja just selline virtuaallaulupeo kujutus, nagu visandasin. Ühed pole rahul massikoori lubamisega laulukaare alla, olgu siis kunstilise taseme madalusele või majanduslikele kulutustele vihjates. Teised sooviksid kuulda rohkem moodsa helikeelega uudisloomingut, kes soliste, kes

orkestrisaatega palu, kolmandad aga vaid elitaarse muusika esitamist ideaalse kuuldavusega kogu väljakul. Jne., jne.

Mul on tunne, et inimesed, kes tahaksid iga hinna eest laulupidude traditsiooni muuta või koguni hävitada, pole aru saanud, mis see laulupidu üldse on. Kui tunnustatud koorijuht tundis end masinamuusika tõttu kontserdisaalis, mitte aga laulupeol, siis on selge, et ta pole tunnetanud laulupeo hinge. On selge, et kõrgkunsti kuulamiseks pole laulupidu see õige koht, kuid selleks pole ta mõeldudki. Pole ta ka poliitiliseks meeleavalduseks sobiv, kuigi seda on soovitud teha. Laulupidu on laulupidu, ei midagi enam ega vähem. Laulupeole tullakse, et olla koos oma rahvaga, tunnetada soovide ja taotluste ühtsust, ihaleda küünarnukitunnet. Kuigi lauljaid on vähem kui kuulajaid, seob koosolemine neid ikkagi, sest oma hinges kannavad ka väljakul istuvad ja jalutavad inimesed laulu ühendavat jõudu. Ja muidugi naturaalne laul, ilma masina vahendusega. Las jääb võimendus kähisevate ja läbi peanaha inisevate popparite jaoks, suurt koori "Laulud nüüd lähevad..." kostab ka Lasnamäe nõlvale.

Kunstilise informatsiooni saamiseks on teisi, palju otstarbekamaid mooduseid. Kuulajat-vaatajat ei huvita, kas sopran võttis puhtalt ülemise "mi", kas basside diktsioon oli täpne, millise grimassi tegi dirigent, või et lauldavuse huvides tuli pala rütmi aeglustada minuti võrra. Laulupidu ei saa analüüsimeks tükikide rebida, teda tuleb tunnetada kogu hingega, oma olemusega. Oluline pole mitte informatsioon, vaid emotsioon, see kirjeldamatu fenomen. Seda ootavad nii lauljad kui ka pealtvaatajad.

Me kohtume järgmisel laulupeol!

ILMAR PÄRTELPOEG

Raamatuaasta patrooniks president Meri

29. juunil võttis president Lennart Meri Kadriorus vastu Eesti Raamatu Aasta Peakomitee esinduse.

Valitsuskomisjoni esimees kultuuriminister Signe Kivi ning aseesimehed akadeemik Peeter Tulviste ja kirjanik Hando Runnel tutvustasid presidendile senist ettevalmistustööd üleriigiliseks raamatuaastaks, mille alguseni aprillis 2000 on jäänud vähem kui aasta. Kohtumisel paluti president Meril olla raamatuaasta patroon. Kirjanikust president võttis pakkumise meeleldi vastu, pakkus välja ideid ja kutsus samas jälgima, et raamatuaasta ühes originaalsete mõtete ja üritustega jõuaks iga inimeseni Eestimaal.

1. juulil tutvusid raamatuaasta korraldajad A. H. Tammsaare muuseumiga Järvamaal Albu vallas

Veteperes. Albu vald oli üks ärksamatest omavalitsustest – peakomitee üleskutsel moodustati seal juba märtsis 1999 raamatuaasta kohalik toimikond.

Raamatuaasta avalöögi kujuneva eesti raamatu suurnäituse, mis oma mahult ja täielikkuselt on esmakordne, ettevalmistused on juba täies hoos. Näituse eksponeerimiseks on saavutatud kokkulepe Tartu ülikooli ajaloomuuseumiga Tartus (trükitised aastast 1525 – 1944) ning arhitektuurimuuseumiga Tallinnas (trükitised aastast 1944 – 2000). Välja pannakse eelkõige traditsiooniline raamat, põhirõhk on Eestis ja välismaal ilmunud eestikeelse trükisel. Vaatama oodatakse kõiki kultuurihuvilisi inimesi, kuna raamatuloos peegeldub kogu eestluse arengulugu.

KRISTEL KIKAS

T Ä P S U S T U S

Artiklisse "Eesti Kultuurkapitali raha" (Sirp nr. 25, lk.14) on sattunud kaks arvuviga. Esimese poolaasta alalaekumine on 7,7 ja kantsleikulud on 2,4 miljonit krooni.

Avo Viiol

T Ä N A V U S E D L Ö P E T A J A D

E E S T I K U N S T I A K A D E E M I A

Maalikunst: Kaarel Eelma – *cum laude* (A. Kristerson), Margit Joonas (J. Toomik), Alice Kask – kunstiakadeemia kiitus (E. Põldroos), Kaili-Angela Konno (P. Mudist), Karl-Kristjan Nagel (K. Ole), Tiiu Poom (K. Kurismaa, V. Laurema), Tiiu Rebane (T. Pääsuke), Epp Viires (T. Pääsuke).

Stsenograafia: Liina Unt – *cum laude* (R. Unt), Ida Pauliina Maria Helander-Tommila (J. Tommila), Margit Lillak (R. Unt), Britt Urbla (P. Urbla).

Graafika: Angelika Schneider – *cum laude* (E. Ootsing), Valdek Alber (M. Mäetamm), Loore Haab (V. Toli), Margot Kask (E. Linnap), Külli Kuusik (M. Mäetamm), Piia Annukka Lehti (V. Toli), Lembe Ruben (L. Lapin, M. Rand), Mirja-Mari Smidt (J. Elken).

Skulptuur: Kirke Kangro (E. Väli), Paul Mänd (J. Soans), Laur Tiidemann (J. Soans).

Keraamika: Heidy Jänes (L. Rohlin), Ingrid Naulainen (U. Puhkan), Eva Pärk (T. Maarand), Stina Valgma – kunstiakadeemia kiitus (L. Rohlin).

Klaasikunst: Eve Ermann (M.-A. Raun), Inga Koppel (M. Saare), Margit Rodi (R. Prääts), Kristel Õunapuu – kunstiakadeemia kiitus (M.-A. Raun).

Metallikunst: Asso Altmäe – kunstiakadeemia kiitus (J. Valt), Silja Saarepuu (P. Rodgers), Eleonoora Tamleht (M. Käbin).

Tekstiil: Pille Kaleviste (M. Kelpman), Laura Prääts (K. Tali, R. Prääts), Ave Reimann – kunstiakadeemia kiitus (E. Kaasik). Mari Õunap (K. Pajupuu).

Moekunst: Gea Promet – *cum laude* (K. Saar), Ketlin Bachmann-Põldroos (A. Metsis), Külli Pavelson (M. Kanasaar), Riina Põldroos (S. Kivi), Kati Simpson (L. Leškin), Ruta Tepp – kunstiakadeemia kiitus (K. Saar).

Nahakunst: Helena Hage – kunstiakadeemia kiitus (L. Mänd), Krista Käsper (I. Laas), Veronika Leisalu (L. Mänd), Krete Mättik (I. Erma), Eve Valvik (H. Zoova), Helen Voog (T. Vanaselja).

Sisearhitektuur: Kristjan Holm (T. Raidmets), Janneli Juhe (A. Padar), Terje Kivist (V. Asi), Toomas Korb (T. Piirmets), Anneli Mersaar (L. Pärtelpoeg), Külli Merisalu (A. Maasik), Aet Puuraid (V. Asi).

Graafilise disain: Katri Gailit (J. Hain), Antti Ilmari Halonen (D. Vsevirov), Ronald Kask (T. Viksi), Teet Kuusmann (V. Järmut), Maris Lindoja (R. Kelomees), Anu Melioranski (P. Urtson), Anni Mägi (V. Järmut), Indrek Tamm (R. Kelomees), Taavi Torim (H. Prunsvelt).

Tootedisain: Raul Erdel (A. Pärenson), Liis Ira (S. Sõrmus),

Maria Pukk (M. Õunapuu), Erki Tammleht (S. Sõrmus).

Kunstiteadus: Katrin Kurik – *cum laude* (J. Maiste, A. Randla), Mari Laaniste – *cum laude* (T. Abel), Marge Unt – *cum laude* (J. Kangilaski), Anu Allas (T. Abel), Karin Laansoo (B. Bernštein), Epp Lankots (K. Kodres), Siim Sultson, (M. Kaim), Agne Trummal (J. Maiste), Rainer Villumaa eksternina (K. Lehari).

1999.aastal omandasid magistrakraadi:

Külliki Talp (A. Keskküla), Kaire Rannik eksternina, Indrek Allmann (J. Rohusaar), Martin Melioranski (A. Alver).

E E S T I M U U S I K A A K A D E E M I A

BAKALAURUSEÕPE

Klaveri eriala: Maria Artšenkova (dots. A. Kuuseoks), Marina Jurtšenko (dots. A. Eesmaa), Liina Lill (prof. L. Semper), Kadri Septer (dots. T. Nahkur), Kadri-Ann Sumera (prof. P. Lassmann), Marek Vilba (prof. L. Semper).

Oreli eriala: Pille Metsson ja Maris Oidekivi-Kaufmann (dots. A. Uibo).

Viuli eriala: Annely Karin (lektor T. Peäske), Marge Lille (dots. U. Vulp), Signe Pruus (dots. M. Teearu), Eivn Toodo (prof. E. Lippus), Gerli Vaher (dots. U. Vulp), Alar Villems (prof. M. Tampere-Bezrodny), Olga Voronova (prof. E. Lippus).

Altviiuli eriala: Liina Sakkos (lektor M. Uffert), Kristiina Talen (lektor V. Kuusk).

Flöödi eriala: Maret Martinsoo (lektor R. Peäske).

Oboe eriala: Kristi Keel ja Kalev Kuljus (lektor O. Ainomäe).

Trompeti eriala: Mihkel Metsala (dots. A. Ots).

Trombooni eriala: Jaanus Teiva ja Toomas Uustalu (dots. H. Kalaus).

Fagoti eriala: Rene Sepalaan (lektor A. Lepnurm).

Laulu eriala: Aile Asszonyi (prof. I. Kuusk), Maria Kiple (prof. T. Valjakka), Zanna Pärtlas (dots. R. Gurjev), Alo Rammo (dots. T. Maiste).

Koorijuhtimise eriala: Esta Kivisild (prof. A. Üleoja), Kaspar Kõrvits (dots. J. Rent), Ave Sopp (dots. A. Soots), Maria Usk (prof. K. Areng), Riin Viilas (lektor E. Kaarepere).

Koolimuusika eriala: Pilvi Džūna, Silvi Kruuk, Hanna Renter-Reintamm, Helerin Toome, Birgit Veenmaa.

Kompositsiooni eriala: Kairi Kosk (prof. E. Tamberg), Märt-Matis Lill (prof. L. Sumera), Timo Steiner (prof. J. Rääts).

Muusikateaduse eriala: Evelin Kõrvits (dots. T. Siitan), Viida Raag (prof. U. Lippus).

MAGISTRIÕPE

Klaveri eriala: Piia Paemurru (prof. L. Mets), Lilia Semjonova (dots. A. Kuuseoks).

Klavessiini eriala: Kristi Kärmas (lektor I. Tarum).

Oreli eriala: Aare-Paul Lattik (dots. A. Uibo).

Viuli eriala: Jelena Laas (dots. J. Kristian), prof. M. Tampere-Bezrodny).

Metsasarve eriala: Kalmer Kiik (lekt. K. Otsing, prof. K. Kulmala).

Kammeransambli eriala: Riina Joller (dots. N. Sakkos).

Saateklassi eriala: Siim Selis (prof. V. Mallen), dots. H. Kapten).

Kammerlaulu eriala: Mati Vaikmaa (prof. V. Mallen), prof. T. Valjakka).

Koolimuusika eriala: Sven Aller (dots. E. Kangron, lektor K. Pappel).

Vokaal- ja instrumentaal-interpretatsiooni ajaloo, teooria ja pedagoogika eriala: Marja Jürisson (klaver, prof. L. Mets, prof. U. Lippus).

Kompositsiooni eriala: Margo Kõlar (prof. E. Tamberg).

Muusikateaduse eriala: Tarmo Pajusaar (prof. J. Ross)

G E O R G O T S A N I M E L I N E T A L L I N N A M U U S I K A K O O L

Klaveri eriala: Vootele Aer (õp. M. Ots), Marika Erkmann (T. Loopere), Julia Hjurri (L. Orgse), Darja Ignatova (R. Goznaja), Mari-Liis Jutta (M. Ots), Maris Lemba (S. Poll), Julia Potštarjova (L. Tiivas), Nele-Eva Steinfeld (M. Põld).

Keelpillide eriala: Kristi Lend (viul, õp. E. Punder), Levi Danel Mägila (tšello, L. Mets), Talvi Nurgamaa (altviul, V. Kuusk).

Puhk- ja löökpillide eriala: Anneli Kadakas (löökpillid, õp. R. Puusepp), Karolina leedo (flööti, P. Malkov), Malle Maltis (plokflööti, T. Kuurme), Artjom Roditšenko (klarnet, A. Rjabov), Sergei Silin (saksofon, A. Rjabov), Lirike vaher (saksofon, V. Veski), Diana Oper (flööti, P. Malkov).

Akordioni ja kandle eriala: Karin Aamer (kannel, õp. T. Kann), Hedi Viisma (kannel, K. Mühling), Helen Niiholm (akordion, H. Annion).

Koorijuhtimise ja koolimuusika eriala: Helina Indrekans (õp. E. Pille), Maarja Korts (M. Toro, K. Aer), Age Mets (S. Mellik), Pille Penjam (M. Toro), Tiiu Sommer (S. Mellik).

Klassikalise laulu eriala: Tatjana Alimova (õp. L. Keis), Hele-Mai Hark (A. Kaal), Külli Erimäe (M. Eensalu), Iris Oja (T. Bachmann), René Soom (H. Eerik), Lii Tooming (H. Eerik).

Muusikateooria eriala: Jelena Gandšū, Katri Kelement, Tatjana Kozlova.

Levimuusika erialad: Jelena Juzvik (laul, õp. S. Vrait), Kaja Normet (laul, S. Vrait), Eve Pärnsalu (laul, M. Väljataga), Helina Aulis (klaver, M. Meristo, M. Ots), Themuri Sulamanidze (klaver, A. Meristo, S. Poll), Madis Arvisto (soolokitarr, M. Soo), Toomas Leis (basskitarr, M. Minn).

70. aastapäeva tähistava Läänemaa muuseumi VI ajalookonverents toimub 10. juulil Läänemaa Kultuurikeskuses (Haapsalu, Posti 3): kl. 10. – 10.30 Alar Schöenberg, “Eestirootslased ja Eesti Vabariigi rahvuspoliitika 1930. aastatel”; kl. 10.30 – 11 Kira Moltšanova, “Nikolai Roerichi maailmakäsitlus ja Eesti rahvuskultuur”; kl. 11. – 11.30 Kaalu Kirme, “Läänemaa rahvapärastest etetest”; kl. 11.30 – 12 Toivo Meikar, “Ajalooline ülevaade Vormsi metsadest”; kl. 13. – 13.30 Ivar Leimus, “Raha Haapsalu õiguses”; kl. 13.30 – 14. Tõnis Padu, “Haapsalu topograafiast”; kl. 14. – 14.30 Kalev Jaago, “Haapsalu piiskopilinnuse restaureerimisest”; kl. 14.30 – 15 Asta Veenpere “Läänemaa Muuseumi esimesed aastakümned.”

7. – 11. juuli

HAAPSALU

Vanamuusikafestival

9.07 Unustatud viiulivirtuosid: Biber, Muffat
Tallinna Barokkorkester *Solist:* Petri Tapio Mattson

10.07 Palestrina – *Missa papae Marcelli*
Haapsalu Festivali Koor *Dirigent:* Toomas Siitan

11.07 Händel – oratoorium *Iisrael Egiptuses*
Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Tallinna Kammerorkester
Dirigent: Tõnu Kaljuste

Kontserdid algavad Haapsalu Toomkirikus kell 20.00 *Piletite hinnad 50–150 EEK*

Piletid: Tallinna Kaubamaja piletikeskus, Gonsiori 2
Haapsalu Turismiinfokeskus, Raudtee 2 (jaamahoone), Tel (247) 33248
Haapsalu Toomkirik

Tellimine: (2) 646 66 55 (automaatvastaja), e-mail: egmont@concertogrosso.ee

Eesti Filharmoonia Kammerkoor
Tallinna Kammerorkester

G. Fr. Händel
ORATOORIUM
Iisrael
Egiptuses

18. juuli 1999
kell 19.00
Tallinna
Toomkirikus

Solistid:
Kaia Urb, Raili Jaanson, Vilve Hepner,
Juta Roopalu-Malk, Mati Turi, Rainer Vilu, Uku Joller

Dirigent TÕNU KALJUSTE

Piletid hinnaga 40 kr kuni 80 kr müügil:
Eesti Kontserdi kassas (Estonia pst 4)
ja 1 tund enne kontserdi algust kohapeal
Ettetellimine telefonil 644 8926, Väravatorn, Lühike jalg 9

EESTI KONTSERT

13. juuli 1999 kell 20 Mustpeade maja Valge saal

Tiina Mitt-Flawn
(klaver, Kanada)

Mati Palm
(bass)

Asta Ballstadt
(klaver, Kanada)

Kavas:
Rahmaninov, Raid, Avesson, Liszt, A. Kapp, Ernesaks, Kreek, Bellini, Verdi, Boito, Rossini, Tosti, Tirandelli

Kontsert on pühendatud
Estonia teatri kauaaegse timpanisti Albert Härmi mälestusele.

Eesti Kontserdi piletikeskus tel: 6441 308, faks: 6418 304
e-mail: info@concert.ee

Avatud Eesti Fond ja Euroopa Kultuurifond (Holland) kuulutavad välja projektikonkursi

Kunst ja kultuur sotsiaalsete muutuste teenistuses

mille eesmärk on:

- laste ja noorte probleemide käsitlemine ja lahenduste otsimine kunstilise tegevuse kaudu
- professionaalsete kultuurinimeste kaasamine laste ja noorte probleemide lahendamisse

Projekte võivad esitada professionaalkultuuri esindajad.

Konkursile oodatakse projekte, mis:

- on suunatud 6-19-aastastele lastele ja noortele
- kestavad 6 kuud kuni 1 aasta
- on orienteeritud pidevale tegevusele

Eelistatud on projektid, milles osalevad mitmete kunstiliikide esindajad ja mida kaasfinantseeritakse ka muudest allikatest.

AEF ei finantseeri:

- laagrite läbiviimist
- lühiajaliste lavastuste, näituste produtseerimist
- ehitus- ja remonditöid
- teaduslikke töid

Avalduste esitamise tähtaeg on 1. september 1999.

Lisainfot ja avalduste vorme saab AEFist tööpäeviti kell 10-13

Avatud Eesti Fond • www.aef.org.ee
Estonia pst 3/5, Tallinn 10143
Tel: 6 313 791 • Faks: 6 313 796
Anu Kivilo anu@oef.org.ee

Avatud Eesti Fondi Tartu esindus:
Ülikooli 16-101, Tartu 51003
Tel: 27 375 199 • Faks: 27 375 198
Siiri Maimets siiri@oef.org.ee

EESTI RAAMATU AASTA PEAKOMITEE

asub Tartus Vanemuise 19.
Telefon 27 427 087,
faks 27 427 320,
e-post: era@ilmamaa.ee
www.ilmamaa.ee/era

EESTI AKADEEMILISE RAAMATUKOGU NÄITUSED

Tallinn, Rävala pst. 10.

Tunne Kelami fotonäitus "EESTI Loodus" kuni 1. VIII; "TUNTUD JA TUNDMATU II. BROCKAUS" kuni 1. VIII; "AKADEEMIK ÜLO. LUMISTE - 70" kuni 11. VIII.
Avatud E - R kl. 10 - 17,
L, P suletud.

Müüa kultuuriinimesele paslik kahe-toaline korter (44 m²) Karu tänavas Karl Burmani projekteeritud majas. Vaapo Vaher, tel. 438 210.

► **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee Soome Instituudi raamatukogus saavad huvilised kasutada interneti ja tutvuda meie CD-ROMidega. Juurde on tulnud uemate soome kirjandust. Instituut on lahti kolmapäeviti kl. 10 - 18, teistel tööpäevadel endiselt kl. 10 - 16.

► **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 827 427 319, faks 427 097, e-post: soome@ilmamaa.ee

► **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, e-post: british.council@bctallinn.ee, interneti aadress: www.bctallinn.ee

► **PRANTSUSE KULTUURIKESKUS** Kuninga 4, 10146 Tallinn, tel. 644 9505, faks 631 3008, e-post: estfra@teleport.ee

► **PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Pikk 11, 10123 Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622, e-post: info@nmr.ee.

► **PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Raekoja plats 8, Tartu, tel. 827 433 944

► **UNGARI KULTUURIESINDUS** Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 6440 817 e-mail: uke@eki.ee

► **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT / GOETHE INSTITUUT** Tolli 2, Tallinn, tel. ja faks 641 1439 dki.gi@online.ee http://www.goethe.de/ne/ta

► **AMEERIKA ÜHENDRIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS** Kentmanni 20, 15099 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-post: vaiko@usislib.ee; www.usislib.ee Infokeskus avatud külastajatele E, K, R kl. 14 - 17, teistel päevadel eelneval kokkuleppel telefoni teel.

► **TAANI KULTUURIINSTITUUT** Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 6466 373.

KUKU

Tallinnas 100,7 Mhz
Järvamaal 100,5 Mhz
Mulgimaal 100,8 Mhz
Haapsalus 100,9 Mhz
Tartumaal 101,2 Mhz
Otepääl 102,4 Mhz
Niitväljal 102,7 Mhz

RAADIO MÖTLEVALE INIMESELE

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSED

Kuni 19. VII "Tartu tundmatu kunst" (Aet Ollisaar, Heli Tuksam, Tuuli Puhvel) tekstiil ja klaas peanäitusesaalis;
kuni 10. VII näitus "Aleksander Puškin 200. Puškini elu memuaarides ja uurimustes" viienda korruse kataloogisaalis;
kuni 19. VII Sigrig Uiga isiknäitus "Looduse kutse" (maal) kuuenda korruse trepialgla; kuni 15. VII raamatunäitus "Eestluse elujõud" seitsmenda korruse pealugemissaalis; kuni 18. VII näitus "Läänemere-soome keeled kaartidel" viienda korruse trepialgla; kuni 5. IX projekt "Sajandi sada suurkuju. Poliitikud" seitsmenda korruse lugemissaalis; kuni 18. IX näitus "Tallinna Mustpeade Vennaskond 600" harulduste kogu näitusesaalis. Eesti Rahvusraamatukogu näitused on lahti 1. VII - 1. IX E - R kl. 12 - 19, L ja P suletud. 19. VII - 1. VIII on Eesti rahvusraamatukogu kollektiivpuhkusel.

INFOTELEFON 6 448 868
FAKS 6 449 247
e-mail sirp@sirp.ee
http://www.sirp.ee
Sirp internetis
Peatoimetaja, teater Mihkel Mutt
Peatoimetaja asetäitja, muusika Tiina Mattisen 6443 008
Esseistika Jan Kaus 6448 820
Kirjandus Doris Kareva 6448 820
Kunst Reet Varblane 6443 008
Film Tarmo Teder 6448 820
Keeletoimetaja Aili Künstler 6449 454
Korrektoir Tiina Kivikas 6449 454
Raamatupidaja Maret Raspel 6448 868
Sekretär Aire Holtsmeier 6448 868

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Sirje Helme, Jaak Kangilaski, Mart Meri, Reet Neimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Udo Uibo, Märt Väljataga.

10148 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388

Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht
Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Kastõd tuua Word 6.
Praakeksamplare korral helistada tel. 681 411.
INDEKS 69786

SIRP

mihkel@sirp.ee

KULTUURKAPITAL

ART SUMMER
KUNSTI
S.U.V.I

SUURIM KUNSTINÄITUS EESTIS SUVEL 1999 • 111 EESTI KUNSTNIKKU • 44 VÄLISKUNSTNIKKU • LIGI 500 TÖÖD

RAHVUSVAHELINE VÄIKEGRAAFIKA JA EESTI VÄIKESKULPTUUR
KURESSAARE RAEGALERIIS 12.06 - 4.08
77 kunstnikku 20lt maalt avatud iga päev

MOTIIV
HAAPSALU LINNAGALERIIS 19.06 - 1.08
50 eesti kunstnikku avatud T - P

MINIMAAL
PÄRNU LINNAGALERIIS 26.06 - 7.08
50 kunstnikku avatud E - L

VOOLAB
PÄRNU MUUSEUMIAT 26.06 - 7.08
10 eesti kunstnikku avatud E - L

3. SELGASE DOLOMIIDIPÄEVAD
KURESSAARES 20.07 - 30.07

KUNSTISUVE VALIKNÄITUS
PAIDE VALLITORNIS 10.08 - 3.10

KONTSERT

EESTI KONTSERT

L, 10. juulil kell 22 Nissi kirikus OLEV AINO-MÄE (oboe), HEIKI MÄTLIK (kitarr). Kavas Marcello, Schumann, Rechberger. Piletid 10, 20 krooni.

SEITSME LINNA MUUSIKA

10. - 16. JUULI

L, 10. juulil kell 21 Narva-Jõesuu kursaali varemises AVAKONTSERT - "PÕHJALA SAARTE HÄÄLED". VILLU VESKI (saksofon), TIIT KALLUSTE (akordion), MADIS METSAMART (vibrafon), EDUARD AKULIN (live-elektroonika). Tasuta!

P, 11. juulil kell 21 Kiviõli Kunstide koolis KULDAR SINGI. "KARJE JA VAIKUS". LEILI TAMMEL (metsofona), SIGRID ORUSAAR (fiid), PEETER MALKOV (fiid), TIIT PETERSON (kitarr), AARE TAMMESALU (tšello). Piletid 15, 25 krooni.

E, 12. juulil kell 20 Kohtla-Järve kultuuri-

hoones akordionitrio FRATRES (Soomes). TONI HÄMÄLÄINEN, HEIKKI JOKIAHO, RAIMO VERTAINEN. Piletid 20, 35 krooni.

T, 13. juulil kell 20 Sillamäe muusikakoolis THE BLUES BROTHERS. LASSE JOAMETS (viul), TANEL JOAMETS (klaver), kaasteguvad: TAAVO REMMEL (kontrabass), TANEL RUBEN (löökpöid). Kavas Debussy' "Lastenurk", Raveli "Sonaat klaverile ja viiulile", blusiseaded. Piletid 15, 25 krooni.

K, 14. juulil kell 20 Püssi kultuurimaja fua-jees "TANGOKUNINGAS ASTOR PIAZZOLLA". ARVO LEIBUR (viul), TERJE TERASMAA (vibrafon), HEIKKI MÄTLIK (kitarr). Piletid 15, 25 krooni.

Kell 20 Nigulistes KARI VUOLA (orel, Soomes).

Kavas Lübeck, Buxtehude, Englund, Franck. Piletid 30, 60.

N, 15. juulil kell 20 Narva linnuses Peterburi vanamuusikaansambel MUSICA PETROPOLITANA. Kavas Galuppi, Pandolfi-Meali, Gretri, Bieber, Vivaldi. Piletid 15, 25 krooni.

Kell 19 Tartu Ülikooli aulas LÕPPKONTSERT. PÕHJAMAADE NOORTEORKESTER. Dirigent TUOMAS OLLILA. Kavas Sibelius, Brahms, Eriksdottir (esiettekannet). Piletid TASUTA!

R, 16. juulil kell 18 Jõhvi kultuurikeskuses LÕPPKONTSERT. PÕHJAMAADE NOORTEORKESTER. Dirigent TUOMAS OLLILA. Kavas Sibelius, Brahms, Eriksdottir (esiettekannet). Piletid 20, 35 krooni.

Kell 22 Viljandi Jaani kirikus HORTUS MUSICUS. Kavas keskaja muusika romaani aladel. L, 17. juulil kell 18 Rõpina Miikaeli kirikus HILDEGARD VON BINGEN '900. Vana-muusikaansambel VIA SONORA. Kunstiline juht Raho Langsepp.

Väike – Karja 12

TÜ maalieriala lõpetajate ja lõpukursuse üliõpilaste tööde näitus kuni 17. VII.
Avatud T – R kl. 11 – 18, L kl. 11–16.

Raekoja plats 14

“MAAL '99”
KURSI KOOLKONNA NÄITUS kuni 18. VII.
Avatud E – L kl. 11 – 22, P suletud. Kunstimüük E – L kl. 11 – 17, tel. 644 2758.

Lühike jalg 6

TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Avatud E – R kl. 10 – 18, L – P kl. 10 – 17, tel. 699 7825.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1)

Suveekspositsioon eesti kunsti klassikast (3 saali) kuni 29. VIII.
Leopold Ennosaare mälestusnäitus kuni 18. VII.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)

Püsiekspositsioon “Eesti professionaalne tarbekunst”.

Rahvusvaheline noorte ehtekunstnike näitus

“MEELE AVALDUS” kuni 8. VIII.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)

”100 aastat tagasi” kuni 13. IX.

Püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)

Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust.

“Anton Starkopf 110. Kohtumispäik” kuni 25. VII.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!

MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28)

Johannes Mikkel kollektsioon (XVI – XVIII sajandi lääne-euroopa, vene, hiina kunst). Ikoonid XIV – XIX sajand.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Mikkel muuseumi telefoninumbri on muu-

tunud. Uued numbrid on 6013 430 (direktor Lilian Schönberg), 6015

844 (kassa). Promenaadikontserdid kord kuus pühapäeviti. Kitarrimuusika Heiki Mätliku ja EMA üliõpilaste – magistrantide esituses. Sissepääs muuseumi piletiga.

NIGULISTE MUUSEUM (Niguliste 3)

“Vana kunst”. Avatud T kl. 17 – 20, K kl. 15 – 19, N, R, P kl. 11.30 – 18, L kl. 12.30 – 18. Igal L kl. 12 barokk- või vanamuusikakontsert. Igal K suvemuusika kontsert. Igal L ja P kl. 17 orelimuusika pooltund. Kontserdiinfo ja ettetellimine tel. 644 9911, 6446 374. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede. EKMi kodulehekülj aadressil: www.ekm.ee 20. augustil on muuseum suletud.

KURESSAARE RAEGALERII

Kuressaare, Tallinna 2

“KUNSTSUVI '99”
rahvusvaheline väikegraafika ja –skulptuur kuni 4. VIII.

Avatud E – R kl. 11 – 17.30 ja L kl. 11 – 15.

Kadrioru, Roheline aas 3
Ilse Leetaru GRAAFIKA kuni 21. VII.

E. Vilde muuseum I korrusel.
Avatud K – E kl. 11 – 18. Info tel. 601 3181.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM

on avatud iga päev kl. 10 – 20.
Kuni 25. VII Vilja Prometi maalinäitus “ÕITSEMISE LUST” Kolu kõrtsis. Hooned ja Kolu kõrts on avatud iga päev kl. 10 – 18.
Eesti Vabaõhumuuseumi tel. 654 9117, faks 654 9127, indeks 13521.

GALERII MOLEN

Viru 19
SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.

Avatud T – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 15.

ROTERMANNI SOOLALADU

Ahtri 2

Kunstimuuseumi saalis “MAAL '99”. Ants Juske kuraatoriprojekt “Uus ja vana narratsioon” kuni 18. VII.

Arhitektuurimuuseumi saalis “EESTI PUITARHITEKTUUR” kuni 5. IX. Keldrisaalis “Tel Avivi 1930. aastate arhitektuur” kuni 25. VII. Galeriis “Pärnu keskraamatukogu konkursitööd” kuni 25. VII.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane reede ning sellele järgnev laupäev ja pühapäev.

TARTU KUNSTIMAJA

Tartu Kunstnike Liit

Tartu,
Vanemuise 26

“ROOTSI KAASAEGNE TEKSTIIL. 3 DIMENSIOONI” kuni 1. VIII.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

Tallinn, Hobusepea 8
Arseni Möldri juubelinäitus kuni 18. VII.
Aknal Maris Auninši EHTED Müügil AUTORIEHTED.
Avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 16. Tel. 646 4101.

PÄRNU LINNAGALERII

Pärnu, Rüütli 30

“KUNSTISUVI 99”. MINIMAAL kuni 7. VIII.

Avatud T – R kl. 11 – 18, L kl. 11 – 17.

EESTI KUNSTIAKADEEMIA GALERII

Tallinn, Tartu 1

1. – 18. VII DIPLOMANDIDE MAALIDE LÕPUMÜÜK.
Allahindlus 50%

Avatud iga päev kl. 10 – 19.

Tartu, Kuperjanovi 9

Püsiekspositsioon
“EESTI. MAA, RAHVAS, KULTUUR”,
“PORTSELANNUKUD”.
Kuni 15. VIII “MERELT TULNUD, MERELE LÄINUD” ja “PAKRI ROOTSLASED”.

Reedeti sissepääs tasuta.
K – P kl. 11 – 18.

Avatud kohvik ja müügilett.
Info tel. 827 421 311.

ERM internetis
<http://www.erm.ee>

TARTU KUNSTIMUUSEUM
Vallikraavi 14

KIVISILLA GALERII
Raekoja plats 18

EESTI KUNSTI
PÜSIEKSPOSITSIOON,

Juhan Muksi
MAALID
kuni 1. VIII.

Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.

A. H. Tammsaare muuseum
L. Koidula 12 a

PÜSIEKSPOSITSIOON

Avatud K – E kl. 11 – 18,
telefon 601 3232.

“ROOTSI KAASAEGNE
TEKSTIIL. 3 DIMENSIOONI”
kuni 1. VIII.

Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 10 – 15. Raamimistööd.

PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM
Pärnu, Esplanaadi 10

Rahvusvaheline aktinäitus
“MEES JA NAINES:
MEES & MEES ehk
INIMENE & INIMENE.”
Näitus on lahti iga päev

kl. 9 – 21,
raamatukogu
T – R kl. 13 – 19, L kl. 10 – 14,
vestlusringid (T kl. 16 inglise
keel), Interneti punkt T – R
kl. 14 – 19,
L kl. 10 – 14.
Internetis: www.chaplin.ee

Info tel. 8244 30 772.

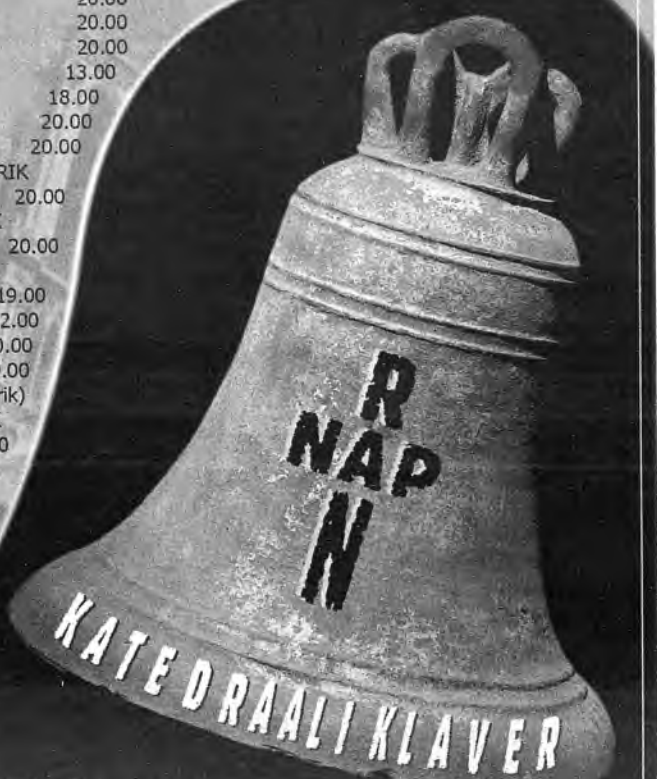
Narva mnt. 15
(Aedvilja tn. poolt)
PÜSIEKSPOSITSIOON, REPRODUKTSIOONID. Avatud E – R kl. 9.30 – 19 ja L kl. 9.30 – 16.
Tel. 631 2551. Galeriis aidatakse valida raame ja raamitakse pilte.

Vabaduse v. 6 (tel. 448 971),
Tartu mnt. 1 (tel. 661 2972)
KUJUTAVA JA TARBEKUNSTI
SALONGIMÜÜK, KUNSTITARVETE
MÜÜK, PILTIDE RAAMIMINE.
Avatud E – R kl. 10 – 17, L kl. 10 – 15.

E 05.07.	KOSE KIRIK	18.00
T 06.	TAEVASKODA (vihma korral Põlva kirikus)	19.00
K 07.	VILJANDI PAULUSE KIRIK	20.00
N 08.	PALDISKI KIRIK	20.00
R 09.	KIHJELKONNA KIRIK	20.00
L 10.	KURESSAARE KIRIK	20.00
P 11.	MUHU KIRIK	13.00
	VALJALA KIRIK	18.00
E 12.	EMMASTE KIRIK	20.00
T 13.	KÄRDLA KIRIK	20.00
K 14.	PÄRNU ELISABETHI KIRIK	20.00
N 15.	HAAPSALU TOOMKIRIK	20.00
R 16.	LIHULA LINNUSEMÄGI (vihma korral kirikus)	19.00
P 18.	KANEPI KIRIK	12.00
	NÕO KIRIK	20.00
E 19.	SUUR MUNAMÄGI (vihma korral Rõuge kirikus)	19.00
T 20.	KILINGI-NÖMME KIRIK	20.00
E 26.	RAPLA KIRIK	20.00
T 27.	SUURE-JAANI KIRIK	20.00
K 28.	PÕLTSAMAA LOSSIHOOV 19.00 (vihma korral kirikus)	19.00
N 29.	TARTU PEETRI KIRIK	20.00
R 30.	OTEPÄÄ KIRIK	18.00
L 31.	TOILA: Oru presidendilossi park, HÕBEALLIKA KOOBAS 18.00 (vihma korral Pühajõe kirikus 4 km kaugusel)	18.00
P 01.08.	LOKSA KIRIK	13.00
	RAKVERE KIRIK	20.00

KLAVER TULEB KÜLLA II

Rein Rannapi kontsertreis kavaga "Katedraaliklaver".
Kavas kiriku ja kirikukellade teemaline klassikaline
ja populaarne muusika kontsertklaveril "Estonia"
koos elektrooniliste pillidega.

ESTONIA

TÄHELEPANU KUNSTNIKUD JA KURAATORID!

Sihtasutus Tallinna Kunstihoone Fond ja Eesti Kunstnike Liit

kuulutavad välja

näituse projektide

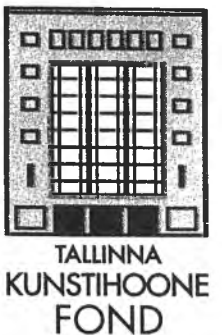
V A S T U V Õ T U aastaks 2000

Tallinna Kunstihoonesse, Tallinna Kunstihoone
galeriisse ja Tallinna Linnagaleriisse.

Avaldused palume esitada Sihtasutuse Tallinna Kunstihoone Fond

kontorisse hiljemalt **10. septembriks 1999.**

Informatsioon telefonil 644 2818.

KINO SÕPRUS

9. – 15. juuli

Kl. 14 "Putukalugu" ("A Bug's Life") Walt Disney Pictures, 1998. a. Kogupere arvutiani-

matsioon. Võimas lugu väikestest tegelastest. Lavastaja John Lasseter. Piletid 20 krooni.

KL. 18.30, 21. "Suur Lebowski" ("The Big Lebowski") Polygram Filmed Entertainment,

1998. a. Vendade Coenite (Fargo) uus kriminaalkomöödia. Lavastaja Joel Coen. Piletid 70 krooni.

Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi.

Neljapäeviti esimesel seansil maksavad piletid 20 krooni, pensionäridele 6 krooni.

Dolby stereoheli. Info telefonil 644 1919

ENDLA SUUR SUVELAVASTUS 2000 AASTAT ELU EESTIMAAL ehk PIKNIK REIU JÕEL

Paikuse – Reiu vabaõhulaval

9., 10., 11. juulil kell 21.

Sisepääs alates kella 20.

Teksti autor Jaan Tätt, lavastaja Raivo Trass, muusika Tõnu Raadik, kunstnik
Toomas Hõrak, peaosades Sepo Seeman ja Katrin Valkna.

Piletid (100 krooni, 25 krooni, allameetristele tasuta) müügil Pärnu Endla teatris, Tartus
Vanemuise kontserdimajas, Tallinnas Eesti Kontserdi kassas.

Info tel. 244 30 691, e-post: www.endla.ee

PÄRNU TEATER ENDLA

alustab oma suvehooaega

vabaõhuetendusega Reiu jõe

kaldal

"2000 aastat elu Eestimaal

ehk Piknik Reiu jõel".

Etendused toimuvad 9., 10.

ja 11. juulil algusega kell 21.

Põhihooaeg teatris algab 13.

juulil

Pärnu Teater ENDLA suve-

hooaja mängukava 13. juuli

– 1. august.

T, 13. VII kl. 19 A. R. Gur-

ney "Sylvia". Lav. Madis

Kalmet.

Kl. 19 Joyce Raybourni

"Mees, kes arvatavasti on"

väikeses saalis. Lav. Raivo

Trass.

K, 14. VII kl. 19 Alan Ayck-

bourni "Kallid külalised".

Lav. Raivo Trass.

Kl. 19 Jaan Tätt "Ristumi-

ne peateega" ärklisaalis.

Lav. Andres Noormets.

N, 15. VII kl. 19 Colline Ser-

reau "Küülik küülik". Lav.

Enn Keerd.

R, 16. VII kl. 19 Stig

Larssoni "V. D." (esieten-

dus!). Lav. Enn Keerd.

L, 17. VII kl. 19 Marguerite

Monnot' muusikal "Irma".

Lav. Neeme Kuningas.

P, 18. VII kl. 19 "Irma".

Kl. 19 Mario Fratti "Ohver"

väikeses saalis (esietendus!).

Lav. Madis Kalmet.

T, 20. VII kl. 19 "V. D."

K, 21. VII kl. 19 "Irma".

Kl. 19 "Ohver" väikeses

saalis.

N, 22. VII kl. 19 "Irma".

Kl. 19 August Strindbergi

"Hades" ärklisaalis. Lav.

Madis Kalmet.

R, 23. VII kl. 19 J. ja K.

Capeki "Putukate elust".

Lav. Jaan Tooming.

Kl. 19 "Mees, kes

arvatavasti on" väikeses

saalis.

L, 24. VII kl. 19 Terrence

McNally "Maria Callase

meistrikursus" (viimast

korda!). Lav. Ülo Vilimaa.

P, 25. VII kl. 19 "VD."

Kl. 19 "Ristumine peatee-

ga" ärklisaalis.

T, 27. VII kl. 19 "Kallid

külalised".

K, 28. VII kl. 19 "Küülik

küülik".

Kl. 19 "Ohver" väikeses

saalis.

N, 29. VII kl. 19 "Putukate

elust".

Kl. 19 "Mees, kes

arvatavasti on" väikeses

saalis.

R, 30. VII kl. 19 "Sylvia".

Kl. 19 "Ristumine peatee-

ga" ärklisaalis.

L, 31. VII kl. 19 "Irma".

Kl. 19 "Hades" ärklisaalis.

P, 1. VIII kl. 19 "Irma".

Kl. 19 "Ohver" väikeses

saalis.

ESTI KONTSERI

EITSME LINNA MUUSIKA

10. – 16. JUULI 1999

10. juuli kell 21 NARVA-JÕESUU Kuursaali varem

Põhjala saarte hääled

Villu Veski (saksofon), Tiit Kalluste (akordion)
Kaastegevad: Madis Metsamart (vibrafon), Eduard Akulin (live-elektronika)

11. juuli kell 20 KIVIÖLI Kaunite Kunstide Kool

Kuldar Sink. "Karje ja vaikus"

Lelli Tammel (meesopran), Tiit Peterson (kitarr), Tauno Saviauk (hoo),
Peeter Malkov (hoo), Aare Tammesalu (šello)

12. juuli kell 20 KOHTLA-JÄRVE Kultuurihoone

Akordionitrio Fratres (Soome)

Toni Hämäläinen
Heikki Jokiahho
Raimo Vertainen

13. juuli kell 20 SILLAMÄE Muusikakool

The Blues Brothers

Lasse Joamets (viul), Tanel Joamets (klaver)
Kaastegevad: Taavo Rimmel (kontrabass), Tanel Ruben (lokkpildid)

14. juuli kell 20 PÜSSI Kultuurimaja

Tangokuningas Astor Piazzolla

Arvo Leibur (viul), Terje Terasmaa (vibrafon), Heiki Mätiik (kitarr)

15. juuli kell 20 NARVA linnus

Peterburi vanamuusikaansambel

Musica Petropolitana

Nikolai Nasonov (traversflööti), Andrei Rešetin (viul),
Sergei Filitsenko (viola), Dmitri Sokolov (šello), Irina Potjomkina (klavessiin)

16. juuli kell 18 JÕHVI Kultuurikeskus

Põhjamaade Noorte Sümfooniaorkester

Kontserdisari "Rootsi Aeg 1998–1999"

Dirigent Tuomas Ollila

PÕHJARANNIK
KIRDE-EESTI PÄRVALEHT

Eesti Kontserdi piletikeskus

tel: 6441 308, faks: 6418 304
e-mail: info@concert.ee

Lugupeetud Sirbi autorid!

Alates 12. juulist makstakse Sirbi honorari ainult pangaülekandegaga.

KURESSAARE OOPERIPÄEVAD '99

Kuressaare piiskoplinnuse hoovis

Esimest korda uuel laval!

Pärast õhtust etendust käigus eripraam

Vanemuise teater

Reedel, 30. juulil kell 21

G. Puccini "Tosca"

Muusikajuht Endel Nõgene,

lavastaja Mikk Mikiver.

Peaosades Pille Lill, Vello

Järna, Jassi Zahharov, Vane-

muise teatri orkester ja

Saaremaa Ühendatud

Poistekoor.

Vanemuise teater

Laupäeval, 31. juulil kell 21

M. Leigh' muusikal "Mees

La Manchast"

Lavastaja Mare Tommingas,

muusikajuht Peeter Saul.

Peaosades Aivar Tommingas,

Tõnu Kattai, Vivian Kallaste,

Andres Dvinjaninov.

Rahvusoper Estonia

Pühapäeval, 1. augustil

kell 16 G. Bizet' "Carmen"

(kontsertetendus)

Muusikajuht Paul Mägi.

Peaosades Riina Airenne, Vello

Järna, Aare Saal, Nadia Kurem,

Estonia ooperikoor ja orkester,

flamencotantsijad.

Piletite eelmüük 00 Piletilevi

müügipunktid üle Eesti,

Kuressaare i-punkti raekoja.

Pileti hind 100 – 300 krooni.

Kuressaare ooperipäevade

korraldajad on Saaremaa
Muusikahariduse Sihtasutus
koostöös Saaremaa Linna-
valitsusega, toetajad
Kultuuriministeerium,
Kultuurikapital,
Saaremaa Laevakompanii,
Saaremaa Omavalitsuste Liit.